

ΤΕΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ / ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Πτυχιακή εργασία

ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Η
ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΟΝ ΕΞΑΓΩΓΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

[Δελής Αθανάσιος]

Μεσολόγγι 2019

ΤΕΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ / ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Πτυχιακή εργασία

ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Η
ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΟΝ ΕΞΑΓΩΓΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

[Δελής Αθανάσιος]

Επιβλέπων καθηγητής
[Θεοφάνης Μαυριδάκης]

Μεσολόγγι 2019

Η έγκριση της πτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων/Μεσολογγίου του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στόχος της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η μελέτη του πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα και η επίδραση αυτού στον εξαγωγικό τομέα της χώρας.

Το πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζει πληροφορίες για τους τομείς της ελληνικής οικονομίας καθώς και επίσης στοιχεία για τον πρωτογενή τομέα της χώρας. Το δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζει τα βασικά χαρακτηριστικά του πρωτογενούς τομέα και των επιμέρους κλάδων του. Στην συνέχεια αναλύεται η σχέση του πρωτογενούς τομέα με τον δευτερογενή και τριτογενή αντίστοιχα. Έπειτα, δίνονται πληροφορίες για τα χρηματοδοτικά εργαλεία προς τον πρωτογενή τομέα. Τέλος, παρουσιάζονται όλες οι απαραίτητες πληροφορίες για την Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) στην Ελλάδα καθώς επίσης και η κατάσταση συνεταιριστικών οργανισμών στην χώρα.

Το Κεφάλαιο 3 παρέχει πληροφορίες για τους καθοριστικούς παράγοντες των εξαγωγών και παρουσιάζει λεπτομέρειες για το εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών για την Ελλάδα και άλλες χώρες της ΕΕ. Επιπλέον, παρουσιάζονται πληροφορίες σχετικά με τα συγκριτικά επίπεδα τιμών και την ανταγωνιστικότητα στην Ευρώπη.

Το Κεφάλαιο 4 παρέχει πληροφορίες για τις εισαγωγές και εξαγωγές προϊόντων πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα. Επίσης γίνεται αναφορά και στην προοπτική του πρωτογενούς τομέα τα επόμενα χρόνια στην χώρα. Το Κεφάλαιο 5 παρέχει πληροφορίες για τις εισαγωγές και εξαγωγές προϊόντων πρωτογενούς τομέα σε % Ευρωπαϊκές χώρες.

Ως τελικό στάδιο της παρούσας εργασίας παρουσιάζονται τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τη μελέτη του πρωτογενούς τομέα στην χώρα.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	iv
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	v
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	vii
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	viii
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	x
ΑΠΟΔΟΣΗ ΟΡΩΝ.....	xi
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	xii
1 Ελληνική οικονομία και επιμέρους τομείς της	1
1.1 Ελληνική οικονομία και τομείς της.....	1
1.1.1 Εισαγωγές και εξαγωγές στην ελληνική οικονομία	1
1.1.2 Οικονομικοί δείκτες στην ελληνική οικονομία.....	3
1.2 Ιστορική αναδρομή πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα.....	5
1.2.1 Μακροοικονομική απόδοση.....	5
1.2.2 Πρωτογενής τομέας την περίοδο της κρίσης.....	7
1.3 Συμμετοχή τομέας οικονομίας στο ΑΕΠ της χώρας.....	10
2 Πρωτογενής τομέας και επιμέρους κλάδοι	12
2.1 Έννοια πρωτογενούς τομέα και επιμέρους κλάδοι.....	12
2.1.1 Γεωργία.....	12
2.1.2 Κτηνοτροφία.....	13
2.1.3 Αλιεία	14
2.1.4 Μεταλλευτική.....	14
2.1.5 Δασοπονία	15
2.1.6 Πρωτογενής τομέας στην Ελλάδα.....	15
2.2 Σχέση πρωτογενούς τομέα παραγωγής με δευτερογενή και τριτογενή τομέα	17
2.3 Χρηματοδοτικά εργαλεία προς τον πρωτογενή τομέα	20
2.4 ΚΑΠ και ο πρωτογενής τομέας στην Ελλάδα.....	21
2.5 Μορφές συνεταιρισμών στον πρωτογενή τομέα στην Ελλάδα.....	24
3 Οικονομική σταθερότητα μέσω εμπορίου αγαθών	26
3.1 Παράγοντες που επηρεάζουν τις εξαγωγές και εισαγωγές.....	26
3.1.1 Εμπορικές πολιτικές	26
3.1.2 Συναλλαγματικές ισοτιμίες, αποθέματα και πληθωρισμός.....	26
3.1.3 Ζήτηση.....	26

3.1.4	Κατάσταση Ελλάδος	26
3.2	Εμπόριο σε αγαθά και υπηρεσίες	27
3.2.1	Εμπόριο αγαθών στην Ελλάδα	27
3.2.2	Εμπόριο υπηρεσιών στην Ελλάδα	30
3.2.3	Εμπόριο αγαθών στις Ελληνικές επιχειρήσεις	32
3.2.4	Εμπόριο αγαθών σε Ευρωπαϊκές χώρες	35
3.3	Συγκριτικά επίπεδα τιμών	37
3.4	Άμεσες ξένες επενδύσεις (Foreign direct investment - FDI)	38
4	Εισαγωγές και εξαγωγές πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα.....	40
4.1	Εξαγωγές αγαθών στον πρωτογενή τομέα στην Ελλάδα	40
4.2	Εισαγωγές αγαθών στον πρωτογενή τομέα στην Ελλάδα.....	46
4.3	Προοπτικές πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα.....	48
5	Εισαγωγές και εξαγωγές πρωτογενούς τομέα στην Ευρώπη.....	49
5.1	Εμπορικό ισοζύγιο Ευρωπαϊκών χωρών	49
5.2	ΚΑΠ και πρωτογενής τομέας Ευρωπαϊκών χωρών	54
5.3	ΑΕΠ και πρωτογενής τομέας Ευρωπαϊκών χωρών.....	60
6	Συμπεράσματα	64
7	Βιβλιογραφία.....	71
	Πνευματικά δικαιώματα	73

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

- Πίνακας 1 Εξέλιξη ταξικής διάρθρωσης στον αγροτικό τομέα (Eurostat :Μελέτη Διαρθρώσεως Εργατικού Δυναμικού Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων 2012). 9
- Πίνακας 2 Αριθμός απασχολούμενων στο πρωτογενή τομέα συγκριτικά με το σύνολο 17
- Πίνακας 3 Διάρθρωση ΑΕΠ και Συνολικής Απασχόλησης στην Ελλάδα (ΕΛΣΤΑΤ, 2016) 19
- Πίνακας 4 Βασικές μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ και τα πιο σημαντικά στοιχεία της από το 1962 μέχρι το 2011 Πέζαρος, Π. (2011). Η Κοινή Αγροτική πολιτική: Εξέλιξη και προοπτικές. Άρθρο του Υπουργείου Αγροτικής ανάπτυξης και Τροφίμων 23
- Πίνακας 5 Εισαγωγές, Εξαγωγές, Εμπορικό Ισοζύγιο γεωργικών προϊόντων(Πηγή: Γενική Διεύθυνση για την Ανάπτυξη της Γεωργίας και της Υπαίθρου Νοέμβριος 2012) 47
- Πίνακας 6 Μεγέθη Αγροτικού Τομέα Πηγή: European Commission, Agriculture in the EU, Statistical and Economic Information, Report 2012, December 2012 67
- Πίνακας 7 Πρωτογενής τομέας σε Ελλάδα και Ευρώπη (ΣΕΒ, 2018) 67
- Πίνακας 8 Τοπ 10 κυριότερων προϊόντων σε εισαγωγές και εξαγωγές -εισαγωγές (ΕΛΣΤΑΤ, 2018) 68

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Γράφημα 1 Δείκτης Οικονομικού Κλίματος 2002-2018 (IOBE, 2018).....	3
Γράφημα 2 Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών 2002-2018 (IOBE, 2018)	4
Γράφημα 3 Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης 2002-2018 (IOBE, 2018)	4
Γράφημα 4 Ακαθάριστη αξία αγροτικής παραγωγής (FAO, 2015)	7
Γράφημα 5 Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία αγροτικού τομέα ως προς το ΑΕΠ (Eurostat, 2015).....	9
Γράφημα 6 Συμμετοχή τομέων οικονομίας στο ΑΕΠ 2000 - 2014 (ΕΛΣΤΑΤ, 2015)	11
Γράφημα 7 Αξία παραγωγής γεωργικής βιομηχανίας 2010, 2013-2016 (Eurostat, 2017)	13
Γράφημα 8 Συμμετοχή πρωτογενούς τομέα στο ΑΕΠ της Ελληνικής Οικονομίας 1970-2016 (ΕΛΣΤΑΤ, 2016).....	16
Γράφημα 9 Συμμετοχή τομέων οικονομίας στο ΑΕΠ 2010,2014 (ΕΛΣΤΑΤ, 2015).....	19
Γράφημα 10 Ελληνικές εξαγωγές 2008 - 2017 (https://data.oecd.org/trade/trade-in-goods.htm#indicator-chart)	28
Γράφημα 11 <i>Ελληνικές εισαγωγές 2008 - 2017</i> (https://data.oecd.org/trade/trade-in-goods.htm#indicator-chart).....	28
Γράφημα 12 Εμπορικό ισοζύγιο στην Ελλάδα 2008 - 2017 (https://data.oecd.org/trade/trade-in-goods.htm#indicator-chart)	29
Γράφημα 13 Ελληνικές εξαγωγές 2017 - Κατανομή προϊόντων (\$Δις) (KEEM, 2018).....	29
Γράφημα 14 Ελληνικές εξαγωγές σε υπηρεσίες 2008 - 2017 (\$Δις) (https://data.oecd.org/trade/trade-in-services.htm).....	30
Γράφημα 15 Εξαγωγές αγαθών vs Εξαγωγές υπηρεσιών στην Ελλάδα 2008 - 2017 (\$Δις) (https://data.oecd.org/trade/trade-in-services.htm).....	31
Γράφημα 16 Εισαγωγές αγαθών vs Εισαγωγές υπηρεσιών στην Ελλάδα 2008 - 2017 (\$Δις) (https://data.oecd.org/trade/trade-in-services.htm).....	32
Γράφημα 17 Ελληνικές εξαγωγές στις εταιρείες μεγέθους 0 - 9 εργαζομένων (2010- 2016) (https://data.oecd.org/trade/exports-by-business-size.htm).....	33
Γράφημα 18 Ελληνικές εξαγωγές στις εταιρείες μεγέθους 10 - 49 εργαζομένων (2010-2016) (https://data.oecd.org/trade/exports-by-business-size.htm)	33
Γράφημα 19 Ελληνικές εξαγωγές στις εταιρείες μεγέθους 50 - 249 εργαζομένων (2010-2016) (https://data.oecd.org/trade/exports-by-business-size.htm)	34
Γράφημα 20 Ελληνικές εξαγωγές στις εταιρείες μεγέθους > 250 εργαζομένων (2010- 2016) (https://data.oecd.org/trade/exports-by-business-size.htm).....	35
Γράφημα 21 Εξαγωγές ευρωπαϊκών χωρών 2008 - 2017 (https://data.oecd.org/trade/trade-in-goods.htm#indicator-chart)	36
Γράφημα 22 Εμπορικό ισοζύγιο ευρωπαϊκών χωρών 2008 - 2017 (https://data.oecd.org/trade/trade-in-goods.htm#indicator-chart)	36

Γράφημα 23 Συγκριτικός δείκτης τιμών στην Ελλάδα (2008 - 2017) (https://data.oecd.org/price/price-level-indices.htm).....	37
Γράφημα 24 Συγκριτικός δείκτης τιμών ευρωπαϊκών χωρών (2008 - 2017) (https://data.oecd.org/price/price-level-indices.htm).....	38
Γράφημα 25 Δείκτης άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα (2005 - 2017) (https://data.oecd.org/fdi/fdi-flows.htm)	39
Γράφημα 26 Πρωτογενής τομέας – Χώρες εξαγωγών (ICAP, 2018)	41
Γράφημα 27 Πρωτογενής τομέας – Κυριότερα προϊόντα εξαγωγών (ICAP, 2018).....	41
Γράφημα 28 Πρωτογενής τομέας – Διάκριση προϊόντων εξαγωγών (ICAP, 2018).....	42
Γράφημα 29 Πρωτογενής τομέας – Κατηγοριοποίηση προϊόντων εξαγωγών (ICAP, 2018)	42
Γράφημα 30 Πρωτογενής τομέας – Πλεονεκτήματα εξαγωγίμων προϊόντων (ICAP, 2018)	43
Γράφημα 31 Πρωτογενής τομέας – Μειονεκτήματα εξαγωγίμων προϊόντων (ICAP, 2018)	43
Γράφημα 32 Πρωτογενής τομέας – Διαφοροποίηση εξαγωγίμων προϊόντων (ICAP, 2018)	44
Γράφημα 33 Πρωτογενής τομέας – Εμπόδια εταιρειών στις εξαγωγές (ICAP, 2018)	44
Γράφημα 34 Πρωτογενής τομέας – Ανταγωνίστριες χώρες (ICAP, 2018).....	45
Γράφημα 35 Πρωτογενής τομέας – Ενέργειες ενίσχυσης εξαγωγών (ICAP, 2018).....	45
Γράφημα 36 Πρωτογενής τομέας – Εμπόδια ενίσχυσης εξαγωγών (ICAP, 2018).....	46
Γράφημα 37 Εξαγωγές -εισαγωγές προϊόντων αγροτροφικού τομέα (Τράπεζα Πειραιώς, 2015).....	47

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΤΕΙ: ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ

ΟΟΣΑ: ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΚΕΕΜ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΞΑΓΩΓΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΑΠΟΔΟΣΗ ΟΡΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ελλάδα είναι η 61η μεγαλύτερη εξαγωγική οικονομία στον κόσμο και η 55η πιο πολύπλοκη οικονομία σύμφωνα με τον δείκτη οικονομικής πολυπλοκότητας (ECI). Το 2017, η Ελλάδα εξήγαγε \$ 30.2 Δις και εισήγαγε \$ 52.8B, με αποτέλεσμα ένα αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο \$ 22.5 Δις. Το 2017 το ΑΕΠ της Ελλάδας ήταν \$ 200B και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ήταν \$ 27.6k.

Οι κορυφαίες εξαγωγές της Ελλάδας είναι το διυλισμένο πετρέλαιο (\$ 8.16 Δις), τα συσκευασμένα φάρμακα (\$ 1.3Δις), η επίστρωση αλουμινίου (\$617 Εκ), τα φρέσκα ψάρια (\$547 Εκ) και το καθαρό ελαιόλαδο (\$515 Εκ) την ταξινόμηση του ΕΣ (εναρμονισμένο σύστημα). Οι κορυφαίες εισαγωγές της είναι το αργό πετρέλαιο (\$ 7.76 Δις), το Refined Petroleum (\$ 3.28 Δις), τα συσκευασμένα φάρμακα (\$ 2.5 Δις), τα επιβατηγά και φορτηγά πλοία (\$ 1.53Δις) και τα αυτοκίνητα (\$ 1.32 Δις).

Οι κορυφαίοι εξαγωγικοί προορισμοί της Ελλάδας είναι η Ιταλία (\$ 3 Δις), η Τουρκία (\$ 2.08 Δις), η Γερμανία (\$ 2.08 Δις), η Κύπρος (\$ 1.74 Δις) και ο Λίβανος (\$ 1.4 Δις). Οι πρώτες εισαγωγές προέρχονται από τη Γερμανία (\$ 5.63 Δις), την Ιταλία (\$ 4.19 Δις), τη Ρωσία (\$ 3.77 Δις), το Ιράκ (\$ 3.25 Δις) και την Κίνα (\$ 3.16 Δις).

Ο πρωτογενής παραγωγικός τομέας συνίσταται από τους κλάδους της οικονομίας, οι κύριες δραστηριότητες των οποίων περιστρέφονται γύρω από την απόκτηση ή απόσπαση πρώτων υλών απευθείας από τη φύση. Ο τομέας αυτός είναι υψίστης σημασίας, επειδή προσφέρει βασικά οικονομικά αγαθά που είναι απαραίτητα για τη φυσική-βιολογική ύπαρξη του ανθρώπου, αλλά και να τροφοδοτεί τους υπόλοιπους δύο παραγωγικούς τομείς (Γεωργίου et al., 2016). Στα υλικά προϊόντα του πρωτογενή τομέα συγκαταλέγονται τόσο τα αγαθά που καταναλίσκονται απευθείας, χωρίς μεταποίηση (δηλ. τελικά προϊόντα), όσο και εκείνα που απαιτούν περεταίρω επεξεργασία και εισέρχονται στις παραγωγικές αλυσίδες ως ενδιάμεσα προϊόντα. Πιο συγκεκριμένα τα αγαθά που προέρχονται από τον πρωτογενή τομέα είναι (ΓΣΕΕ, 2015):

- τα γεωργικά προϊόντα
- τα προϊόντα υλοτομίας
- τα προϊόντα αλιείας
- τα προϊόντα θήρας
- τα προϊόντα κτηνοτροφίας
- τα προϊόντα πτηνοτροφίας
- τα προϊόντα εξόρυξης που συνήθως δεν υπόκεινται σε επεξεργασία

Στόχος της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η μελέτη του πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα και η επίδραση αυτού στον εξαγωγικό τομέα της χώρας.

1 Ελληνική οικονομία και επιμέρους τομείς της

Το πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζει πληροφορίες για τους τομείς της ελληνικής οικονομίας καθώς και επίσης στοιχεία για τον πρωτογενή τομέα της χώρας.

1.1 Ελληνική οικονομία και τομείς της

Την τελευταία δεκαετία, η Ελληνική κυβέρνηση συμμετείχε σε τρία διαδοχικά προγράμματα οικονομικής στήριξης και προσαρμογής. Άνοδο μόλις 1,3% σημείωσε το ΑΕΠ το πρώτο τρίμηνο του 2019 σε ετήσια βάση, επίδοση μικρότερη σε σχέση με το ΑΕΠ του πρώτου τριμήνου 2018, όταν και η οικονομία είχε αναπτυχθεί με ρυθμό 2,6% (ΕΛΣΤΑΤ, 2019). Ειδικότερα, κατά τη σύγκριση πρώτου τριμήνου 2019 με πρώτο τρίμηνο 2018 (ΕΛΣΤΑΤ, 2019):

- Συνολική καταναλωτική δαπάνη μειώθηκε κατά 0,1%
- Ιδιωτικές επενδύσεις παρουσίασαν άνοδο 7,9%
- Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών αυξήθηκαν κατά 4%
- Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών αυξήθηκαν κατά 9.5%

1.1.1 Εισαγωγές και εξαγωγές στην ελληνική οικονομία

Σύμφωνα με την έρευνα του IOBE, το πρώτο εξάμηνο του 2018 παρατηρήθηκε (IOBE, 2018):

- Μείωση επενδυτικών δαπανών κατά 5,0% συγκριτικά με πέρυσι
- Μείωση του σχηματισμού του πάγιου κεφαλαίου κατά 7,6%
 - Οφείλεται στην πτώση του στην κατηγορία μεταφορικού εξοπλισμού - οπλικών συστημάτων, κατά 53,5%
- Αύξηση των αποσβέσεων κατά 8,3%

Στην πλευρά του εξωτερικού ισοζυγίου της οικονομίας, το πρώτο εξάμηνο του 2018 παρατηρήθηκε (IOBE, 2018):

- Αύξηση εξαγωγών κατά 8,5% συγκριτικά με πέρυσι
- Επιμέρους αύξηση των εξαγωγών αγαθών κατά 8,9% (+€1,4 δισεκ)
- Επιμέρους αύξηση των εξαγωγών υπηρεσιών αγαθών κατά 8% (+€1 δισεκ)
- Το 2017, υπήρχε αύξηση των εξαγωγών αγαθών κατά 5,9% (συγκριτικά με το 2016)
- Το 2017, υπήρχε αύξηση των εξαγωγών υπηρεσιών κατά 10,2% (συγκριτικά με το 2016)
- Αύξηση εισαγωγών κατά 0,6% συγκριτικά με πέρυσι
 - Επιβράδυνση συγκριτικά με την αντίστοιχη περυσινή περίοδο
- Αύξηση εισαγωγών υπηρεσιών κατά 14,0%

Σαν αποτέλεσμα, η ισχυρή άνοδος των εξαγωγών είχε ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ελλείμματος του εξωτερικού ισοζυγίου, κατά 63,7%, στα €1,3 δισεκ. ή 1,3% του ΑΕΠ (IOBE, 2018). Πέρα από τα παραπάνω αποτελέσματα, η χρηματοδότηση της ελληνικής οικονομίας είναι σημαντική προϋπόθεση για τη συνέχιση και επιτάχυνση της ανάκαμψής της, μέσω της υποστήριξης των επενδύσεων.

Σύμφωνα με στοιχεία, από τον Μάιο 2018, πρώτο μήνα στον οποίο ήταν γνωστά τα αποτελέσματα του stress test, έως τον Αύγουστο 2018, οι καταθέσεις που προέρχονται από τον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας (μη χρηματοπιστωτικές

επιχειρήσεις και νοικοκυριά), διευρύνθηκαν κατά 4,0% ή €4,9 δισεκ., φθάνοντας τα €128,5 δισεκ. Κατόπιν αυτής της μεταβολής, οι καταθέσεις διαμορφώθηκαν στο υψηλότερο επίπεδο από τον Φεβρουάριο του 2015 (IOBE, 2018).

Το 2018, οι δυσκολίες στην εύρεση χρηματοδότησης για τις εξαγωγικές επιχειρήσεις ήταν μικρότερες, καθώς η αύξηση της εξαγωγικής δραστηριότητάς τους ενίσχυσε τη ρευστότητά τους και τη διαθεσιμότητα κεφαλαίων τους (IOBE, 2018). Από την άλλη πλευρά, αναλυτές αναφέρουν ότι οι συνθήκες διεθνούς εμπορίου, δεν θα είναι εξίσου ευνοϊκές το 2019 με τα προηγούμενα χρόνια, λόγω της εφαρμογή μέτρων εμπορικού προστατευτισμού στις ΗΠΑ (IOBE, 2018). Οι επιπτώσεις αυτών των πολιτικών δεν είναι εφικτό προς το παρόν να εκτιμηθούν. Στην Ελλάδα θα υπάρχει έμμεση επίδραση από αυτά τα μέτρα καθώς θα πλήξουν τη ζήτηση από αυτές τις χώρες για ελληνικές εξαγωγές (IOBE, 2018).

Σύμφωνα με τον IOBE, 'η ζήτηση των ελληνικών εξαγωγών από τις χώρες της Ευρωζώνης αναμένεται να εξασθενήσει από το προσεχές έτος και για έναν άλλο λόγο, την ολοκλήρωση επέκτασης του προγράμματος Ποσοτικής Χαλάρωσης της ΕΚΤ (Q-E) στο τέλος του 2018. Καθώς οι ελληνικές τράπεζες δεν εντάχθηκαν στο Q-E, η ελληνική οικονομία επωφελήθηκε εμμέσως από το πρόγραμμα, από την τόνωση που παρείχε στις οικονομίες των υπόλοιπων χωρών της Ευρωζώνης, οι οποίες αποτελούν το σημαντικότερο προορισμό των ελληνικών εξαγωγών' (IOBE, 2018 – Σελίδα 10). Ως προς τις εξελίξεις και τις προοπτικές σε παραμέτρους του επενδυτικού περιβάλλοντος, οι ιδιωτικοποιήσεις που ολοκληρώθηκαν τα προηγούμενα χρόνια δίνουν μεγαλύτερη ώθηση στις επενδυτική δραστηριότητα το τρέχον έτος από ότι τα προηγούμενα χρόνια (π.χ. περιφερειακά αεροδρόμια, Αστέρης Βουλιαγμένης, πρώτη φάση επέκτασης «Ελευθέριος Βενιζέλος», ΤΡΑΙΝΟΣΕ) (IOBE, 2018).

Η ενίσχυση της εξαγωγικής ζήτησης, θα τονώσει την επενδυτική δραστηριότητα σε κλάδους του Τουρισμού και των Μεταφορών (IOBE, 2018). Βάσει των παραγόντων που επηρεάζουν τις επενδύσεις, προβλέπεται αύξησή τους στην περιοχή του 4,0%, ενώ θεωρείται πλέον πιθανό ότι η επενδυτική δραστηριότητα θα κλιμακωθεί το 2019, με διψήφιο ρυθμό ανόδου (12-14%) (IOBE, 2018).

Στον εξωτερικό τομέα της ελληνικής οικονομίας, η συνεχιζόμενη ανάπτυξη στην ΕΕ και τις ΗΠΑ το πρώτο εξάμηνο του 2018, είναι ο βασικός οδηγός για την άνοδο των εξαγωγών. Καθώς η αξία των ελληνικών εξαγωγών προς τις ΗΠΑ σε προϊόντα στα οποία επιβλήθηκαν εισαγωγικοί περιορισμοί αποτελεί μικρό ποσοστό της αξίας των εγχώριων εξαγωγών αγαθών, δεν θα επηρεάσει άμεσα το συνολικό ποσοστό εξαγωγών της χώρας (IOBE, 2018). Η κλιμάκωση της διεθνούς τουριστικής κίνησης τους πρώτους καλοκαιρινούς μήνες, όπως και των σχετικών εσόδων, σηματοδοτούν νέα αύξηση της συμβολής του τουριστικού τομέα στην εγχώρια οικονομική δραστηριότητα.

Η χαμηλότερη ισοτιμία ευρώ / δολαρίου σε σύγκριση με το πρώτο τετράμηνο του 2018 δεν ευνοεί την ανταγωνιστικότητα, και υπό αυτές τις συνθήκες, προβλέπεται μέση ετήσια άνοδος του συνόλου εξαγωγών πλησίον του 8,0% για ολόκληρο το οικονομικό έτος 2018 (IOBE, 2018). Η άνοδος των εισαγωγών του πρώτου εξαμήνου θα συνεχιστεί και το δεύτερο, λόγω του υψηλού σχηματισμού πάγιου κεφαλαίο, που οδηγεί στην μικρότερη διεύρυνση των επενδύσεων. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την άνοδο των εισαγωγών στο 3,5% (IOBE, 2018).

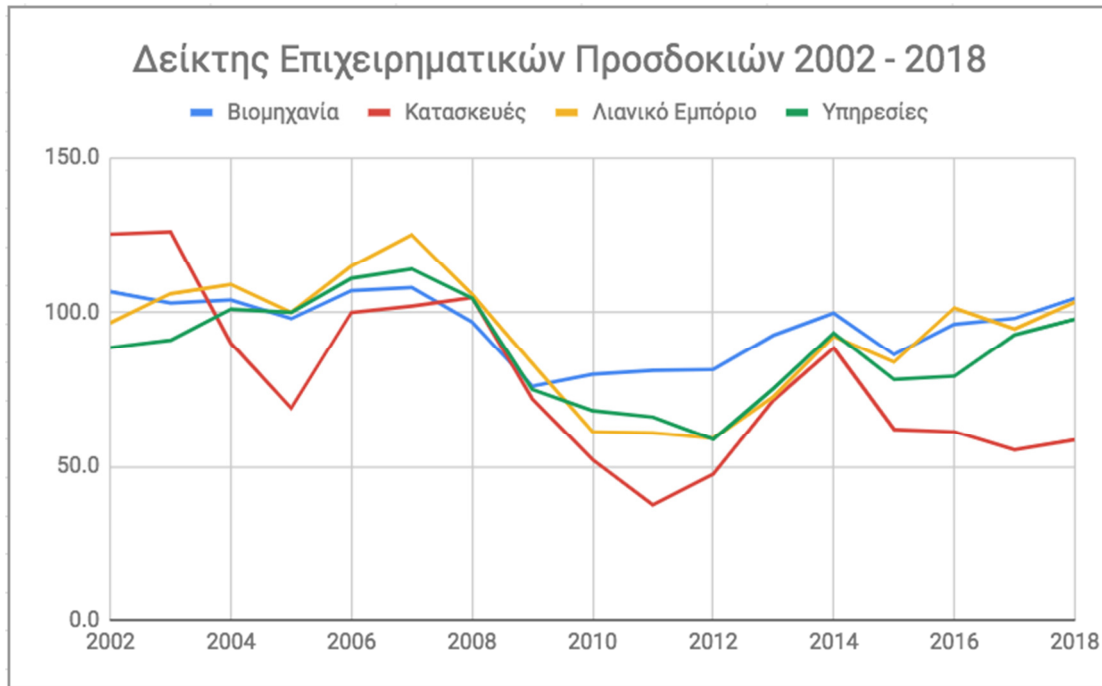
1.1.2 Οικονομικοί δείκτες στην ελληνική οικονομία

Τον Σεπτέμβριο του 2018, ο δείκτης οικονομικού κλίματος διαμορφώθηκε στις 111,3 μονάδες στην ΕΕ-28 και στις 110,9 μονάδες στην Ευρωζώνη, μειωμένος κατά 0,9 και 0,7 μονάδες αντίστοιχα σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα. Στην Ελλάδα, ο δείκτης οικονομικού κλίματος το γ' τρίμηνο ήταν οριακά υψηλότερος σε σχέση με το β' τρίμηνο, ενώ βελτιώθηκε συγκριτικά και με το αντίστοιχο περσινό χρονικό διάστημα. Ο δείκτης οικονομικού κλίματος αγγίζει τα επίπεδα προ οικονομικής κρίσης του 2008, δείγμα θετικό για την κίνηση της οικονομίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Το Γράφημα 1 παρουσιάζει την τάση του δείκτη οικονομικού κλίματος στην Ευρωζώνη, την Ελλάδα και την ΕΕ-28, την περίοδο 2002 - 2018. Μετά την έναρξη της οικονομικής κρίσης, ο δείκτης αποκλίνει από τα ευρωπαϊκά δεδομένα κατά 10-15%, πράγμα που υποδηλώνει την αστάθεια του εγχώριου οικονομικού συστήματος.

Γράφημα 1 Δείκτης Οικονομικού Κλίματος 2002-2018 (IOBE, 2018)

Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών, χαρακτηρίζεται από 4 τομείς - βιομηχανία, κατασκευές, λιανικό εμπόριο, και υπηρεσίες. Για το 2018, στην βιομηχανία, το αρνητικό ισοζύγιο των εκτιμήσεων για τις παραγγελίες και τη ζήτηση βελτιώνεται ελαφρά, όπως επίσης οι προβλέψεις για το πρόγραμμα εργασιών των επιχειρήσεων στον τομέα των κατασκευών βελτιώνονται. Στο λιανικό εμπόριο, οι θετικές εκτιμήσεις για τις τρέχουσες πωλήσεις περιορίζονται, αντίθετα, στις επιχειρήσεις οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα κατάσταση των επιχειρήσεων ενισχύονται (IOBE, 2018). Το Γράφημα 2 παρουσιάζει τον δείκτη επιχειρηματικών προσδοκιών για την περίοδο 2002-2018. Συμπερασματικά, την τελευταία τριετία, οι τομείς της βιομηχανίας, του λιανικού εμπορίου, και των υπηρεσιών παρουσιάζουν ανοδική πορεία, ενώ αντίθετα το τομέας των κατασκευών έχει πτωτική πορεία. Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών αγγίζει τα επίπεδα προ οικονομικής κρίσης του 2008, δείγμα θετικό για την κίνηση της οικονομίας σε εθνικό επίπεδο, πλην των κατασκευών.

Γράφημα 2 Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών 2002-2018 (IOBE, 2018)

Στην καταναλωτική εμπιστοσύνη οι προβλέψεις για την οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών επιδεινώνονται οριακά, ενώ οι αντίστοιχες για την οικονομική κατάσταση της χώρας, οι προβλέψεις για την πορεία της ανεργίας, αλλά και η πρόθεση για αποταμίευση βελτιώνονται. Το Γράφημα 3 παρουσιάζει την πορεία του δείκτη επιχειρηματικών προσδοκιών την περίοδο 2002-2018. Στο διάστημα 2012 – 2018, ο δείκτης καταναλωτικής εμπιστοσύνης επιχειρηματικών προσδοκιών βελτιώνεται, αλλά παρόλα αυτά βρίσκεται σε επίπεδα οικονομικής κρίσης του 2008..

Γράφημα 3 Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης 2002-2018 (IOBE, 2018)

1.2 Ιστορική αναδρομή πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα

Ο πρωτογενής παραγωγικός τομέας αναφέρεται με τις δραστηριότητες που σχετίζονται με την απόκτηση ή απόσπαση πρώτων υλών απευθείας από τη φύση. Οι εν λόγω δραστηριότητες είναι η συλλογή και της εξόρυξη από το έδαφος ή το υπέδαφος, αλλά και η συγκομιδή των προϊόντων της πανίδας και της χλωρίδας.

Η σημασία του πρωτογενούς τομέα προσδιορίζεται, με βάση την ποσοστιαία συμμετοχή του στο ΑΕΠ. Σύμφωνα με έρευνα της ΓΣΕΕ, η ποσοστιαία συμμετοχή του αγροτικού τομέα στη διαμόρφωση του ΑΕΠ ιστορικά φθίνει (ΓΣΕΕ, 2015). Αυτό όμως σε δεν σημαίνει ότι υποβαθμίζεται η συμμετοχή του αγροτικού τομέα στην οικονομική ανάπτυξη. (ΓΣΕΕ, 2015). Ο πρωτογενής τομέας στην Ελλάδα, παρά το γεγονός ότι συμμετέχει με μόλις 3,8% στη διαμόρφωση του ΑΕΠ, προσφέρει σημαντικό τμήμα των πρώτων υλών της βιομηχανίας τροφίμων – ποτών (οι οποίες συνιστούν το 30%-75% του κόστους παραγωγής) (ΓΣΕΕ, 2015).

1.2.1 Μακροοικονομική απόδοση

Μετά από την λήξη του εμφυλίου πολέμου, η χώρα προσπαθούσε να ορθοποδήσει και να δημιουργήσει ξανά παραγωγικό ιστό. Η επιλογή της ενίσχυσης του πρωτογενούς τομέα θα δημιουργούσε τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη των άλλων κλάδων της οικονομίας, απελευθερώνοντας πόρους και δημιουργώντας πλεονάσματα που μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στη δευτερογενή δραστηριότητα, αυξάνοντας τα κίνητρα για την περαιτέρω επιτάχυνση της αναπτυξιακής διαδικασίας. Η συνολική συνεισφορά της αγροτικής παραγωγής για το 1951 ήταν της τάξεως του 29% του συνολικού ΑΕΠ. Ωστόσο, μπορεί η αγροτική παραγωγή να ακολουθούσε ανοδική πορεία, όμως διαχρονικά η συμμετοχή της στο ΑΕΠ της χώρας ήταν φθίνουσα (Τσουλιφίδης, 2003).

Η αγροτική πολιτική της περιόδου 1953-1973 στόχευσε στην εκβιομηχάνιση και στην αύξηση της παραγωγής και της παραγωγικότητας, προκειμένου να δυναμώσουν οι εξαγωγές της χώρας. Για να λειτουργεί ομαλά ο αγροτικός τομέας χρειαζόταν:

- την αύξηση των αγροτικών εισοδημάτων, μέσω της αύξησης της παραγωγικότητας
- τη σταθεροποίηση των τιμών
- την αύξηση των αγροτικών εξαγωγών
- την εξασφάλιση αυτάρκειας σε βασικά αγαθά

Υπήρξε σημαντική πρόοδος στον εκσυγχρονισμό της γεωργίας και το γεωργικό προϊόν αυξήθηκε σε σταθερές τιμές κατά 126,3%. Ωστόσο, η αύξηση της γεωργικής παραγωγής προήλθε κυρίως από την αύξηση των στρεμματικών αποδόσεων, ενώ με το πέρασμα του χρόνου ο γεωργικός τομέας δεν αναπτυσσόταν με το ίδιο ρυθμό όπως οι υπόλοιποι τομείς της οικονομίας (Πέζαρος, 2011).

Η μείωση αυτή οφείλεται εν μέρει στην εγκατάλειψη της υπαίθρου προς αναζήτηση εργασίας στις αστικές περιοχές, όσο και στο φαινόμενο της εξωτερικής μετανάστευσης. Αυτό οφείλεται ουσιαστικά στη σταδιακή εμφάνιση νέων κλάδων που αφορούν κατά βάση τη μεταποίηση, καθότι το 60' εμφανίζεται έντονα η βιομηχανική δραστηριότητα και ακολουθούν τις επόμενες δεκαετίες οι υπηρεσίες που ενισχύουν με τη σειρά τους τον τριτογενή τομέα (Πέζαρος, 2011). Επομένως, από τα μέσα του 60' και έπειτα, η συμμετοχή της αγροτικής παραγωγής στη διαμόρφωση

τόσο του ΑΕΠ όσο και στη συνολική απασχόληση της χώρας φαίνεται να ακολουθεί πτωτική πορεία.

Στα μακροοικονομικά μεγέθη της χώρας η κατάσταση είναι εντελώς αντίθετη. Οι επιδόσεις της Ελλάδας φαίνεται είναι αρκετά υψηλότερες σε σύγκριση με το μέσο όρο των κρατών μελών της ΕΕ, δείχνοντας έτσι θετικές προοπτικές για την εξέλιξη της εθνικής οικονομίας. Αξιοσημείωτη ήταν η ενίσχυση στα εισοδήματα των αγροτών, γεγονός που συνέβαλε στη συνολικότερη ανάπτυξη και ωρίμανση της αγροτικής παραγωγής (Γκέκας, 2005; Πέζαρος, 2011).

Παρατηρώντας την εξέλιξη της ελληνικής οικονομίας από το 1962 και έπειτα, η ενίσχυση της αγροτικής παραγωγής (Γκέκας, 2005; Πέζαρος, 2011):

- Δεν οφείλεται στην διεύρυνση των καλλιεργούμενων εκτάσεων, καθώς από το 1962 έως το 2001 η αύξηση των εκτάσεων υπολογίζεται ότι αγγίζει μόλις το 4,6%
- Δεν αποδίδεται ούτε στον αριθμό των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα
- Δικαιολογείται με την εντατικοποίηση της αγροτικής εκμετάλλευσης, η οποία με τη σειρά της αποφέρει μεγέθυνση της παραγωγικότητας του τομέα

Μεγάλη σημασία στην ανάπτυξη της αγροτικής παραγωγής έπαιξαν και άλλοι παράγοντες όπως (Γκέκας, 2005):

- Η εκμηχάνιση του πρωτογενή τομέα
- Ο υπερδιπλασιασμός των μηχανημάτων για την επεξεργασία και φροντίδα των γεωργικών εκτάσεων
- Η χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων (ανήλθε από το 2% στο 46%)
- Η εισαγωγή νέων ειδών σπόρων και καλλιεργειών
- Η επίδραση του χωρικού σχεδιασμού
- Η αναβάθμιση των υποδομών στις αγροτικές περιοχές
- Η αύξηση των αρδευόμενων εκτάσεων

Παράλληλα, η εφαρμογή της ΚΑΠ (Κοινοτική Αγροτική Πολιτική) αποτέλεσε βασικό παράγοντα ρύθμισης και σταθεροποίησης των αγορών αγροτικών προϊόντων, εξασφαλίζοντας με σταθερό ρυθμό τον εφοδιασμό εισροών και προϊόντων και διασφαλίζοντας λογικές τιμές για τους τελικούς καταναλωτές (Πέζαρος, 2011).

Στο Γράφημα 4 παρουσιάζεται η ακαθάριστη αξία αγροτικής παραγωγής μεταξύ 1961 και 1980. Σε αυτή την περίοδο, η συμμετοχή του αγροτικού τομέα στο συνολικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν αυξάνεται. Αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι σε εθνικό επίπεδο, ο πρωτογενής τομέας βρίσκεται σε ακμή.

Γράφημα 4 Ακαθάριστη αξία αγροτικής παραγωγής (FAO, 2015)

Το 1970 ο πρωτογενής τομέας ήταν ο σημαντικότερος της ελληνικής οικονομίας και αντιπροσώπευε το 14% του ΑΕΠ. Οι υπηρεσίες ήταν δεύτερες με 10% και η μεταποίηση τρίτη με 9%. Οι κατασκευές στην τέταρτη θέση με 7% και διάφορες άλλες βιομηχανίες (παραγωγή ρεύματος, νερού, ορυχεία, λατομεία, κλπ.) είχαν ένα 2%. Το σύνολο του δευτερογενή τομέα (άθροισμα της μεταποίησης συν κατασκευές συν υπόλοιπη βιομηχανία) έφτανε το 18%. Αυτό σημαίνει ότι από την δεκαετία του 1970 η Ελλάδα ήταν περισσότερο βιομηχανική παρά αγροτική χώρα. Μετά την δεκαετία του 1980, η μεταποίηση και οι υπηρεσίες τον ξεπέρασαν ως ποσοστό του ΑΕΠ τον πρωτογενή τομέα (Γκέκας, 2005).

1.2.2 Πρωτογενής τομέας την περίοδο της κρίσης

Στις αρχές της δεκαετίας του 2000, η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ και η αναπροσαρμογή της Εθνικής Γεωργικής Πολιτικής, δημιούργησαν προβλήματα στα γεωργικά εισοδήματα. Ο τεχνολογικός εκσυγχρονισμός και η αναδιάρθρωση της γεωργίας προς ένα μοντέλο εντατικής καλλιέργειας, οδήγησαν στην αύξηση της απασχόλησης πέραν της γεωργίας των μελών της οικογένειας και σε μεγαλύτερη εποχιακή ζήτηση για εργατικό δυναμικό (Κασίμης και Ζωγραφάκης, 2014a).

Από το 2008 και έπειτα, η χώρα χαρακτηρίζεται από αυξημένα επίπεδα ανεργίας και σημαντικές μειώσεις στο μέσο όρο των μισθών τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Πιο συγκεκριμένα, το ποσοστό ανεργίας για το έτος 2012, έφτασε το 26% για το σύνολο του πληθυσμού της χώρας, ενώ το ποσοστό ανεργίας για τους νέους ηλικίας από 15 έως 24 ετών, άγγιξε το 57,8% (ΕΛΣΤΑΤ, 2015). Από τα τελευταία στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. το Γ' τρίμηνο του 2016, το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε κατά 3,4%, τα τελευταία 4 χρόνια (ΕΛΣΤΑΤ, 2016). Από την αρχή της οικονομικής κρίσης του 2008, ο αριθμός των θέσεων εργασίας που χάθηκαν ανέρχονται στις σχεδόν 871.700, ενώ σε χρονικό διάστημα τεσσάρων ετών η χώρα έχασε το ένα τέταρτο (¼) του συνολικού της ΑΕΠ (Κασίμης και Ζωγραφάκης, 2014a).

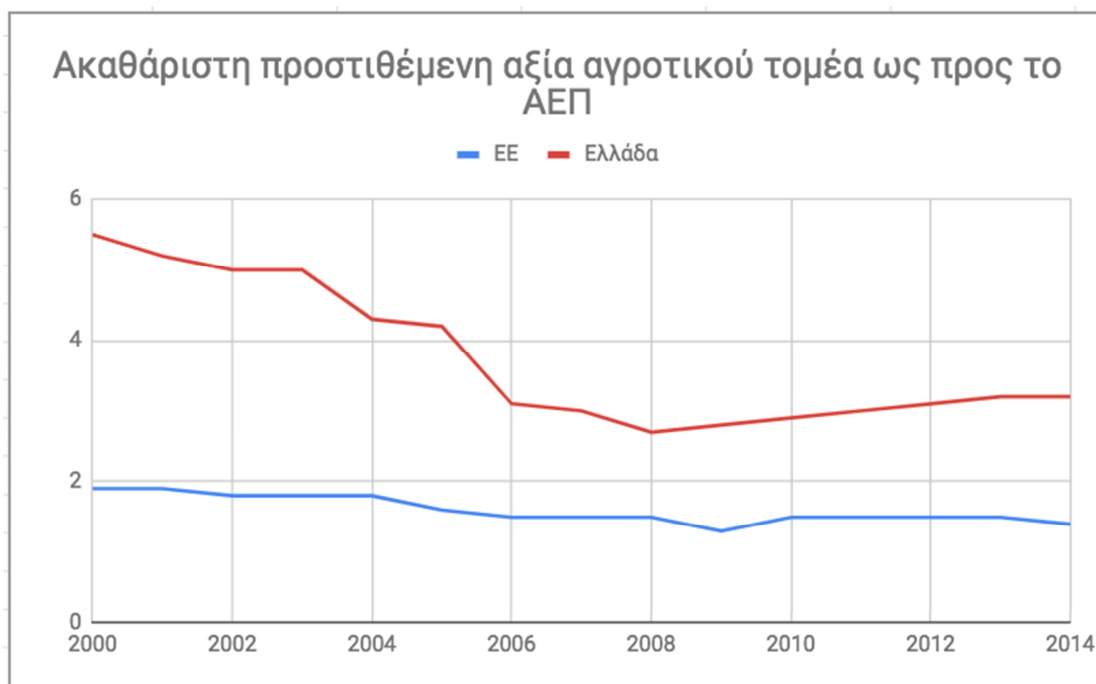
Στο περιβάλλον της κρίσης, παρατηρείται κινητικότητα εντός των αγροτικών περιοχών, αλλά και μια “αντίστροφη κινητικότητα” για τις αστικές περιοχές. Η μείωση της κινητικότητας στις αστικές περιοχές, οφείλεται κατά βάση στην “επανανακάλυψη” των παραδοσιακών καλλιεργειών, των προϊόντων και της κουλτούρας που έχει δημιουργηθεί γύρω από τη γεωργία, μέσω της χρησιμοποίησης νέων μεθόδων οργάνωσης και εργασίας (Κασίμης και Ζωγραφάκης, 2014b). Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα, ότι ο πρωτογενής τομέας εμφανίζει καλύτερη απόδοση συγκριτικά με τους λοιπούς τομείς της οικονομίας, ενώ ολοένα και περισσότεροι πολίτες ασχολούνται με τη γεωργία, δημιουργώντας τις κατάλληλες συνθήκες και προοπτικές για εξέλιξη στον χώρο της αγροτικής παραγωγής (Κασίμης και Ζωγραφάκης, 2014b).

Οι μικρές οικογενειακές εκμεταλλεύσεις που βρίσκονται στην παραγωγή ποιοτικών προϊόντων και ΠΟΠ, κατάφεραν να δημιουργήσουν έναν πολύ αποτελεσματικό τρόπο για να γίνει ανταγωνιστικός ο πρωτογενής τομέας. Αυτό σε συνδυασμό με την μεταρρύθμιση της ΚΑΠ έδωσε κίνητρο στους εργαζόμενους των μικρών επιχειρήσεων να στραφούν σε πιο παραγωγικούς τομείς (Perucho et al., 2015). Βέβαια, αυτή η επιστροφή στην ύπαιθρο, έχει καταγραφεί ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 2000, ανεβάζοντας το επίπεδο της γεωργίας και εισάγοντας νέα και περισσότερο εξειδικευμένα προϊόντα στην αγορά, ιδιαίτερα ανταγωνιστικά και με αυξημένη ζήτηση.

Τα στατιστικά στοιχεία που προκύπτουν από έρευνα κατά τη διάρκεια των σημαντικότερων οικονομικών μεταρρυθμίσεων στη χώρα (2008-2010), δείχνουν μια αύξηση της τάξης του 7% αναφορικά με τις θέσεις εργασίας στον τομέα της πρωτογενούς παραγωγής, που αντιστοιχεί σε 38.000 άτομα. Από έρευνα της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας προκύπτει ότι το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε περισσότερο στις περιφέρειες της επαρχίας που δραστηριοποιείται εντονότερα ο πρωτογενής τομέας (ΕΛΣΤΑΤ, 2016). Βέβαια, παρατηρείται πως η κρίση επηρέασε την επιστροφή των ανθρώπων στις αγροτικές περιοχές. Αυτή είναι μια νέα διαρθρωτική αλλαγή στο εσωτερικό του πρωτογενούς τομέα, κατά την οποία επιδιώκεται η βιωσιμότητα από την εκμετάλλευση της εδαφικής γεωργίας (Perucho et al., 2015).

Από τα ανωτέρω προκύπτει το συμπέρασμα ότι οι αγροτικές περιοχές και ο πρωτογενής τομέας παραγωγής, έχουν αποδώσει καλύτερα απ’ ότι άλλες περιοχές και τομείς κατά τη χρονική περίοδο 2008-2012, και συνεχίζουν έως και το 2016 (Kasimis et al., 2015). Επιπλέον, παρατηρείται ότι στις αγροτικές περιοχές, για κάθε χίλιες (1000) χαμένες θέσεις εργασίας, ο πρωτογενής τομέας χάνει διακόσιες δέκα (210), ο δευτερογενής τετρακόσιες εβδομήντα (470) και ο τριτογενής τομέας τριακόσιες είκοσι (320). Ουσιαστικά, ο δευτερογενής τομέας φαίνεται να πλήττεται περισσότερο, ενώ σε πλεονεκτική θέση είναι η πρωτογενής παραγωγή. Έτσι, σήμερα ο πρωτογενής και ο τριτογενής τομέας αθροίζουν περισσότερο από το 80% της συνολικής απασχόλησης στις αγροτικές περιοχές (Kasimis et al., 2015).

Στο Γράφημα 5 παρουσιάζεται η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του αγροτικού τομέα ως προς το ΑΕΠ μεταξύ 2000 και 2014. Σε αυτή την περίοδο, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελλάδα, η συμμετοχή του αγροτικού τομέα στο συνολικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν συρρικνώνεται. Η πτώση του πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα είναι καθοριστικής σημασίας στην ανάπτυξη της χώρας. Μεταξύ 2000 και 2014 σημειώθηκε πτώση 42%. Αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ο πρωτογενής τομέας βρίσκεται σε κρίση.

Γράφημα 5 Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία αγροτικού τομέα ως προς το ΑΕΠ (Eurostat, 2015)

Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 1 ο μεγαλύτερος αριθμός απασχολούμενων στο τομέα της γεωργίας αφορά αυτοαπασχολούμενους χωρίς προσωπικό οι οποίοι το 2010 ανέρχονται σε 62,9% επί του συνόλου των απασχολούμενων στο κλάδο της γεωργίας. Το ποσοστό αυτό έχει αυξηθεί κατά 8,5% σε σχέση με το 2005.

Επίσης, σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 1 παρατηρούμε σημαντική αύξηση των μισθωτών εργαζομένων στην αγροτική παραγωγή. Από 35.809 άτομα το 2005 σε 54.049 το 2010, αύξηση περίπου 41%. Παράλληλα σημειώνεται μείωση της απασχόλησης μελών της οικογένειας που είναι κάτοχοι αγροτικών εκμεταλλεύσεων από 140.434 το 2005 σε 103.416 το 2010, μια μείωση κοντά στο 11%.

Τέλος από τα στοιχεία του πίνακα 1 παρατηρούμε αύξηση στη κατηγορία αυτοαπασχολούμενων με προσωπικό από 37.643 το 2005 σε 48.518 το 2010, μια αύξηση περίπου στο 19%.

Από τα παραπάνω προκύπτει, ή μείωση της απασχόλησης συνολικά στο πρωτογενή τομέα της Ελλάδος εξαιτίας της απομάκρυνσης αυτοαπασχολούμενων αγροτών από την αποκλειστική απασχόληση τους στην αγροτική παραγωγή και τη μετατροπή τους σε μισθωτούς.

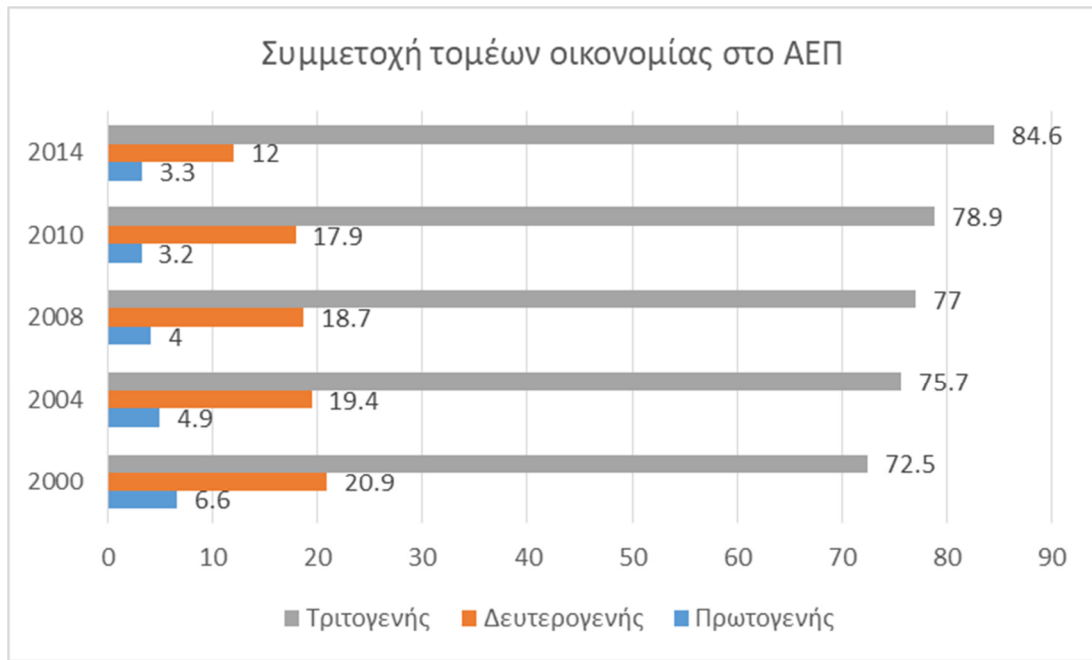
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Μεταβολή ή 2010/2005
Αυτοαπασχολούμενος με προσωπικό	37.643	36.661	40.507	40.875	46.401	48.518	18,70%

Αυτοαπασχολούμενος χωρίς προσωπικό	328.114	325.375	314.073	321.786	335.636	349.112	8,50%
Μισθωτός	35.809	35.183	34.880	38.477	48.627	54.049	40,47%
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση	140.434	136.096	130.264	115.697	105.896	103.416	-10,61%
Σύνολο	542.001	533.316	519.725	516.834	536.559	555.112	

Πίνακας 1 Εξέλιξη ταξικής διάρθρωσης στον αγροτικό τομέα (Eurostat :Μελέτη Διαρθρώσεως Εργατικού Δυναμικού Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων 2012).

1.3 Συμμετοχή τομέων οικονομίας στο ΑΕΠ της χώρας

Στο Γράφημα 6 παρουσιάζεται η συμμετοχή τομέων οικονομίας στο ΑΕΠ μεταξύ 2000 και 2014. Σε αυτή την περίοδο, η συμμετοχή του πρωτογενούς τομέα στο συνολικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν συρρικνώνεται. Η πτώση του πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα είναι καθοριστικής σημασίας στην ανάπτυξη της χώρας. Μεταξύ 2000 και 2014 σημειώθηκε πτώση 50%.

Γράφημα 6 Συμμετοχή τομέων οικονομίας στο ΑΕΠ 2000 - 2014 (ΕΛΣΤΑΤ, 2015)

2 Πρωτογενής τομέας και επιμέρους κλάδοι

Το δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζει τα βασικά χαρακτηριστικά του πρωτογενούς τομέα και των επιμέρους κλάδων του. Στην συνέχεια αναλύεται η σχέση του πρωτογενούς τομέα με τον δευτερογενή και τριτογενή αντίστοιχα. Έπειτα, δίνονται πληροφορίες για τα χρηματοδοτικά εργαλεία προς τον πρωτογενή τομέα. Τέλος, παρουσιάζονται όλες οι απαραίτητες πληροφορίες για την Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) στην Ελλάδα καθώς επίσης και η κατάσταση συνεταιριστικών οργανισμών στην χώρα.

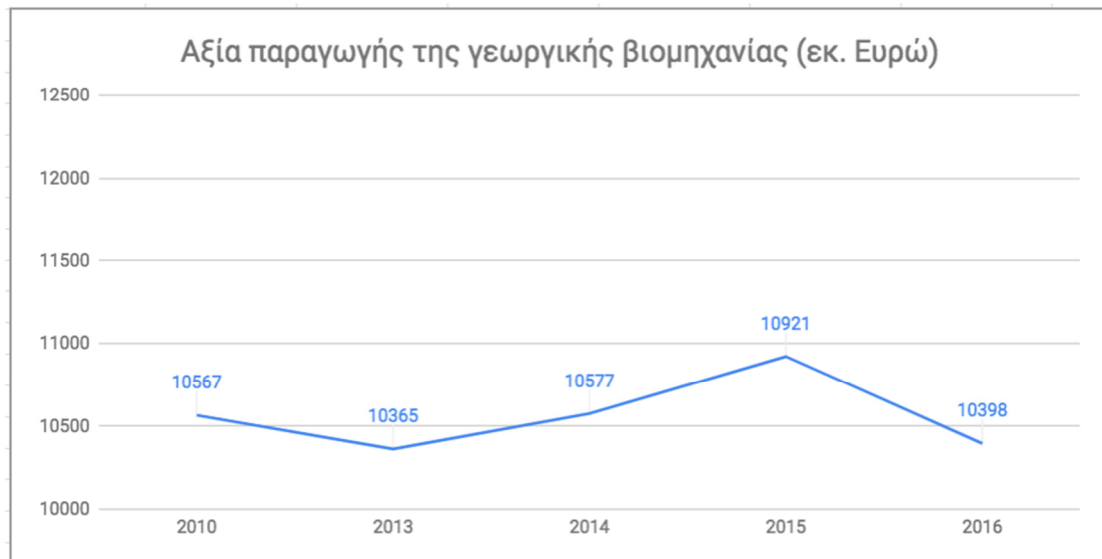
2.1 Έννοια πρωτογενούς τομέα και επιμέρους κλάδοι

Ο πρωτογενής παραγωγικός τομέας συνίσταται από τους κλάδους της οικονομίας, οι κύριες δραστηριότητες των οποίων περιστρέφονται γύρω από την απόκτηση ή απόσπαση πρώτων υλών απευθείας από τη φύση. Ο τομέας αυτός είναι υψίστης σημασίας, επειδή προσφέρει βασικά οικονομικά αγαθά που είναι απαραίτητα για τη φυσική-βιολογική ύπαρξη του ανθρώπου, αλλά και να τροφοδοτεί τους υπόλοιπους δύο παραγωγικούς τομείς (Γεωργίου et al., 2016). Στα υλικά προϊόντα του πρωτογενή τομέα συγκαταλέγονται τόσο τα αγαθά που καταναλίσκονται απευθείας, χωρίς μεταποίηση (δηλ. τελικά προϊόντα), όσο και εκείνα που απαιτούν περαιτέρω επεξεργασία και εισέρχονται στις παραγωγικές αλυσίδες ως ενδιάμεσα προϊόντα. Πιο συγκεκριμένα τα αγαθά που προέρχονται από τον πρωτογενή τομέα είναι (ΓΣΕΕ, 2015):

- τα γεωργικά προϊόντα
- τα προϊόντα υλοτομίας
- τα προϊόντα αλιείας
- τα προϊόντα θήρας
- τα προϊόντα κτηνοτροφίας
- τα προϊόντα πτηνοτροφίας
- τα προϊόντα εξόρυξης που συνήθως δεν υπόκεινται σε επεξεργασία

2.1.1 Γεωργία

Στην Ελλάδα ο πρωτογενής τομέας έχει σημαντική θέση ως παράγοντας οικονομικής δραστηριότητας μεγάλων περιοχών της ελληνικής επικράτειας. Σήμερα η ελληνική γεωργική παραγωγή χαρακτηρίζεται από εκβιομηχάνιση (τρακτέρ, αλωνιστικές μηχανές κ.ά.), χρήση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων, επιλογή βελτιωμένων σπόρων, γεωπονική υποστήριξη, χρήση θερμοκηπίων και αρδευτικών συστημάτων. Χαρακτηριστικές καλλιέργειες στην ελληνική ύπαιθρο είναι η ελιά και το αμπέλι. Πρώτα σε παραγωγή γεωργικά προϊόντα στη χώρα μας είναι τα δημητριακά (σιτάρι, αραβόσιτος κ.ά.) και ακολουθούν τα βιομηχανικά φυτά (βαμβάκι, ζαχαρότευτλα κ.ά.), οι ντομάτες, τα πορτοκάλια, οι ελιές κ.ά. Το Γράφημα 7 παρουσιάζει την αξία παραγωγής της γεωργικής βιομηχανίας από το 2010 έως το 2016. Όπως παρατηρείται από το 2013 έως το 2015 υπήρχε ανοδική πορεία, ενώ το 2016 σημειώθηκε πτώση της αξία κατά 5%.

Γράφημα 7 Αξία παραγωγής γεωργικής βιομηχανίας 2010, 2013-2016 (Eurostat, 2017)

Πέρα από τα πλεονεκτήματα που δίνει η γεωργία στους αγρότες, αντιμετωπίζουν διάφορα προβλήματα, ορισμένα από τα οποία είναι τα εξής (Αλεξιάδης et al., 2007):

Το μέσο μέγεθος των ελληνικών αγρών είναι μικρό και ο αριθμός τους μεγάλος. Έτσι, προκύπτουν δυσκολίες στον συντονισμό των καλλιεργειών και το κόστος παραγωγής των προϊόντων είναι μεγάλο. Μέρος των προβλημάτων αυτών αντιμετωπίζεται με τον αναδάσμο.

Οι καλλιέργειες στη χώρα μας έχουν μεγάλη ανάγκη νερού κατά την ξηρή περίοδο (καλαμπόκι, λαχανικά, εσπεριδοειδή, ντομάτες, βαμβάκι, ρύζι κ.ά.). Αυτές οι καλλιέργειες δεν ταιριάζουν ιδιαίτερα με τις κλιματικές συνθήκες της Ελλάδας, όπου οι βροχές είναι λιγοστές, ενώ η λειψυδρία που επικρατεί σε ορισμένες περιοχές της χώρας προκαλεί ανταγωνισμούς για το νερό.

2.1.2 Κτηνοτροφία

Σήμερα, ο κλάδος της κτηνοτροφίας στην Ελλάδα αποτελεί έναν από τους πιο παραγωγικούς τομείς της εθνικής οικονομίας. Προσφέρει βασικά είδη για την διατροφή μας όπως κρέας, γάλα, τυρί, και άλλα παράγωγα τους ,σημαντικές πρώτες ύλες για την βιομηχανία ακόμα και ζώα που χρησιμοποιούμε στις μεταφορές και στις αγροτικές εργασίες (Αλεξιάδης et al., 2007). Η μορφή που λαμβάνει η κτηνοτροφία μιας χώρας εξαρτάται από τις φυσικές γεωργικές ,οικονομικές και άλλες συνθήκες της χώρας αυτής. Η Ελλάδα είναι μια χώρα ορεινή και οι περισσότερες εκτάσεις είναι κατά κανόνα χωρίς δασική βλάστηση και μικρής παραγωγικής ικανότητας με αποτέλεσμα να είναι ακατάλληλες για καλλιέργεια και για αυτό οι περισσότερες χρησιμοποιούνται ως βοσκότοποι. Βασικές κατηγορίες της κτηνοτροφία είναι (Αλεξιάδης et al., 2007):

- Νομαδική κτηνοτροφία
- Ενσταβλισμένη κτηνοτροφία
- Πτηνοτροφία
- Μελισσοκομία
- Κονικλοτροφία
- Γουνοφόρα ζώα

Παρά το γεγονός ότι ο αριθμός των κτηνοτρόφων μειώνεται η παραγωγή παρουσιάζει αύξηση χάρη στον εκσυγχρονισμό των μεθόδων. Η συνεχής βελτίωση των συνθηκών διατροφής του μέσου Έλληνα εκδηλώνεται κυρίως με την ολοένα και πιο μεγάλη κατανάλωση κτηνοτροφικών προϊόντων κρέατος και γάλακτος. Παρόλη όμως την ποσοτική αύξηση και την ποιοτική καλυτέρευση η παραγωγή δεν καλύπτει την κατανάλωση με αποτέλεσμα να γίνονται σοβαρές εισαγωγές από το εξωτερικό κτηνοτροφικών προϊόντων (Αλεξιάδης et al., 2007).

Μερικά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ελληνική κτηνοτροφία είναι (Αλεξιάδης et al., 2007):

- Ελλιπής διατροφή των ζώων
- Μειωμένη αναπαραγωγή των ζώων
- Μη αποτελεσματική προστασία των ζώων από τις διάφορες ασθένειες
- Έλλειψη επαρκούς στοργής προς τα ζώα
- Έλλειψη σχετικής μόρφωσης των κτηνοτρόφων και γενικά των παραγωγών
- Μη εξασφάλιση επαρκούς εισοδήματος στον παραγωγό

2.1.3 Αλιεία

Με τον όρο αλιεία, χαρακτηρίζεται η σύλληψη και απόσπαση των ψαριών και άλλων υδρόβιων ζώων από τον βιότοπο τους όπως θάλασσες, λίμνες, ποτάμια και ιχθυογενετικούς σταθμούς, για τροφή και βιομηχανικούς σκοπούς. Παγκοσμίως η αλιεία αποτελεί το πιο σημαντικό εμπορεύσιμο προϊόν και 3 δισεκατομμύρια ανθρώπων στον κόσμο βασίζονται στα αλιεύματα ως πηγή πρωτεΐνης. Στην Ελλάδα η αλιεία υπήρξε κύρια δραστηριότητα και βασική πηγή εισοδήματος για τους κατοίκους πολλών παράκτιων περιοχών (Αλεξιάδης et al., 2007).

Παρά την μικρή συμμετοχή της στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) παίζει σημαντικό ρόλο για την εθνική οικονομία καθώς υποκαθιστά εισαγωγές αλιευτικών προϊόντων και προσφέρει βασικές πρώτες ύλες στη μεταποιητική βιομηχανία και στην άμεση κατανάλωση, όπου καλύπτει σημαντικό μέρος από το έλλειμμα πρωτεϊνών υψηλής διαιτητικής αξίας που εμφανίζει η Ελλάδα (Αλεξιάδης et al., 2007).

Ωστόσο, το νομοθετικό πλαίσιο διαχείρισης και ελέγχου της αλιείας στην Ελλάδα είναι ελλιπές και οδηγεί στην εκτεταμένη υποβάθμιση των αλιευμάτων καθώς επιτρέπει την παράνομη και καταστροφική αλιεία με αποτέλεσμα κάθε χρόνο η αλιευτική παραγωγή να μειώνεται σημαντικά προκαλώντας καταστροφικές επιβαρύνσεις στην τοπική οικονομία των νησιώτικων και παράκτιων περιοχών της Ελλάδας (Αλεξιάδης et al., 2007).

2.1.4 Μεταλλευτική

Μεταλλευτική ορίζουμε την ανθρώπινη δραστηριότητα της εξόρυξης μεταλλευμάτων, ορυκτών και πετρωμάτων για χρήση στην εξαγωγή μετάλλων, στην παραγωγή αντικειμένων και στις κατασκευές. Μεταλλευτική συχνά αποκαλείται και μεταλλειολογία. Ο όρος μεταλλεία, χρησιμοποιείται ειδικότερα με τη σημασία της αναζήτησης μετάλλων, την ανόρυξη της γης και κατ' επέκταση την εκμετάλλευση μεταλλείου ή ορυχείου. Με την γενικότερη έννοια, η μεταλλευτική συμπεριλαμβάνει και την εξόρυξη υγρών και αερίων υδρογονανθράκων όπως πετρέλαιο και φυσικό αέριο (Αλεξιάδης et al., 2007).

Σήμερα η Ελλάδα συγκαταλέγεται στους σημαντικούς Ευρωπαϊούς παραγωγούς βωξίτη, σιδηρονικελιούχων μεταλλευμάτων, μικτών θειούχων μεταλλευμάτων, λευκόλιθου, μπεντονίτη, ελαφρόπετρας, μαρμάρων και άλλων μεταλλικών ορυκτών. Παράλληλα το 56% της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται στην Ελλάδα προέρχεται από την καύση λιγνίτη, ο οποίος εξορύσσεται σε λιγνιτωρυχεία της Βορείου Ελλάδας και της Πελοποννήσου (Αλεξιάδης et al., 2007).

2.1.5 Δασοπονία

Η δασοπονία είναι ένας αρκετά σημαντικός τομέας της πρωτογενούς παραγωγής της Ελλάδας. Δασοπονία είναι η "διαχείριση" των δασικών εκτάσεων, των λεκανών απορροής υδάτων, καθώς και η ανάπτυξη φυσικών και τεχνητών δασών. Στα πλαίσια αυτά εμπίπτουν στην αρμοδιότητά της η έρευνα για την προστασία εδάφους, νερού, της άγριας ζωής καθώς ακόμα και η δασική αναψυχή (Αλεξιάδης et al., 2007).

Η έκβαση του ξύλου από τα δάση δεν προκαλεί καμία οικολογική ανωμαλία εφόσον ακολουθούνται οι κανόνες της δασολογίας, δηλαδή της αειφορικής διαχείρισης του. Με τον όρο αειφορική διαχείριση δασών εννοούμε την διαχείριση που διασφαλίζει τη διαρκή, σταθερή και σύμμετρη παραγωγή αγαθών, υπηρεσιών και επιδράσεων από το δάσος, ενώ συγχρόνως αποκαθιστά τη διατήρηση του δάσους ως λειτουργικό σύστημα (Αλεξιάδης et al., 2007).

2.1.6 Πρωτογενής τομέας στην Ελλάδα

Ο πρωτογενής τομέας ενίσχυσε σημαντικά το ΑΕΠ του κράτους κατά τη διάρκεια της παρατεταμένης οικονομικής υφέσεως, στο 3,9% στο πρώτο τρίμηνο του 2018, από 2,7% το 2007. Παράλληλα, κατά την περίοδο της υφέσεως, ενισχύθηκε το ποσοστό συμμετοχής των απασχολουμένων στον πρωτογενή τομέα, καθώς διαμορφώθηκε στο 12,1% στο σύνολο των απασχολουμένων το 2017, έναντι 11,1% το 2008.

Ωστόσο, η συμβολή στη μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας τα τελευταία έτη είναι ιδιαίτερα μικρή. Ειδικότερα, στο πρώτο τρίμηνο του 2018, ήταν μόλις 0,2 εκατοστιαίες μονάδες, έναντι μηδενικής συμβολής το 2017 και αρνητικής το 2016 (-0,4) (Alpha Bank, 2018). Η στασιμότητα αυτή των τελευταίων ετών έχει οδηγήσει σε τάση υποχωρήσεως της συμμετοχής του στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία, η οποία το 2014 είχε ανέλθει στο υψηλότερο επίπεδο, δηλαδή στο 4,3%. Επίσης, στο πρώτο τρίμηνο του 2018 σημειώθηκε αύξηση της απασχολήσεως στον πρωτογενή τομέα, κατά 3,3% σε ετήσια βάση. Σημειώνεται ότι η συμβολή του πρωτογενούς τομέα στην απασχόληση είναι υψηλότερη στην Ελλάδα συγκριτικά με τον μέσο όρο της ΕΕ-28 που ήταν μόλις 4,2% το 2017 (Alpha Bank, 2018).

Το εμπορικό ισοζύγιο του αγροτικού τομέα (πρωτογενούς τομέα και επεξεργασμένων αγροτικών προϊόντων), παραμένει ελλειμματικό, παρόλα αυτά εμφανίζει σημάδια ενισχύσεως των εξαγωγών την τελευταία διετία. Με βάση τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ που αφορούν στις εμπορευματικές συναλλαγές, στο πεντάμηνο Ιανουαρίου-Μαΐου 2018 οι εξαγωγές αγροτικών προϊόντων αυξήθηκαν κατά 11,8% σε ετήσια βάση (Alpha Bank, 2018).

Προκειμένου να ενισχυθεί περαιτέρω ο πρωτογενής τομέας, θα πρέπει να ξεπεραστούν κάποιες αδυναμίες μεταξύ των οποίων αναφέρονται (Alpha Bank, 2018 – Σελίδες 2-5):

- Η έλλειψη συνεπούς στρατηγικής για τον αγροτικό τομέα
- Ο χαμηλός βαθμός τυποποίησης (packaging, branding)

- Η πολύ μεγάλη εξάρτηση από επιδοτήσεις. Η Ελλάδα, στο πλαίσιο της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) η οποία περιλαμβάνει τις άμεσες επιδοτήσεις και το πρόγραμμα αγροτικής αναπτύξεως, απορροφά το όγδοο υψηλότερο ποσό από το συνολικό ποσό του προγράμματος αγροτικής αναπτύξεως μεταξύ των χωρών της ΕΕ-28
- Η ηλικιακή διάρθρωση των απασχολούμενων είναι ένα ακόμη πρόβλημα στον εν λόγω τομέα, καθώς η σταδιακή αποχώρηση των νέων έχει οδηγήσει σε αύξηση της μέσης ηλικίας των απασχολούμενων.
- Ο κατακερματισμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων συνιστά ανασταλτικό παράγοντα για την ανταγωνιστικότητα του κλάδου. Η απουσία οργάνωσης της παραγωγής σε μεγαλύτερες εκτάσεις δεν επιτρέπει τη μείωση του κόστους και την αξιοποίηση οικονομιών κλίμακος. Η αδυναμία ενοποίησης αγροτικών εκτάσεων στην Ελλάδα οφείλεται κυρίως στον γηρασμένο πληθυσμό της ελληνικής υπαίθρου που θεωρεί τη γη περιουσιακό στοιχείο (κληρονομιά και ιδιοκτησία) και όχι στοιχείο παραγωγής.

Η διαχρονική εξέλιξη της συμμετοχής του κάθε πρωτογενούς τομέα παραγωγής στην ελληνική οικονομία παρουσιάζεται στο παρακάτω γράφημα (Γράφημα 8) για την περίοδο από το 1970 μέχρι το 2016. Από το 1970 έως το 1986 υπήρχε πτώση της τάξης του 50%. Από το 1986 μέχρι το 2016 παρουσιάζεται πτώση της συμμετοχής του πρωτογενούς τομέα στο ΑΕΠ της τάξης του 40%.

Γράφημα 8 Συμμετοχή πρωτογενούς τομέα στο ΑΕΠ της Ελληνικής Οικονομίας 1970-2016 (ΕΛΣΤΑΤ, 2016)

Στο παρακάτω πίνακα 2 παρουσιάζεται η μείωση του αριθμού των απασχολούμενων στο πρωτογενή τομέα από την περίοδο 2000 μέχρι το 2012. Η μείωση αυτή επιδρά αρνητικά στην ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας.

Έτος	Σύνολο απασχολούμενων	Απασχόληση πρωτογενούς τομέα			Ποσοστό %
		Γεωργία	Αλιεία	Σύνολο	
2000	4.255,11	693,75	28,7	722,45	16,97
2001	4.265,46	644,84	27,19	672,03	15,75
2002	4.349,83	638,14	25,77	633,91	15,26
2003	4.430,90	642,88	24,48	667,36	15,06
2004	4.468,89	530,94	24,18	555,12	12,42
2005	4.535,82	527,81	26,3	554,11	12,21
2006	4.647,19	518,79	27,01	545,8	11,74
2007	4.509,90	503,93	15,8	519,73	11,52
2008	4.559,40	502,89	13,91	516,8	11,33
2009	4.508,70	525,26	11,29	536,55	11,9
2010	4.418,50	539,06	16,07	555,12	12,56

Πίνακας 2 Αριθμός απασχολούμενων στο πρωτογενή τομέα συγκριτικά με το σύνολο(Πηγή: ΠΑΣΕΓΕΣ, «Πρόσφατες εξελίξεις στην αγροτική οικονομία», Ιούλιος 2013)

2.2 Σχέση πρωτογενούς τομέα παραγωγής με δευτερογενή και τριτογενή τομέα

Ως δευτερογενής καλείται ο τομέας παραγωγικών δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται με τη βοήθεια του ανθρώπινου παράγοντα. Πιο συγκεκριμένα, μέσω του δευτερογενούς τομέα, με χρήση της τεχνολογίας, μετασχηματίζονται ενδιάμεσα προϊόντα του πρωτογενούς τομέα με διάφορους τρόπους. Ουσιαστικά ο δευτερογενής τομέας αφορά σε ένα μεγάλο εύρος δραστηριοτήτων, οι οποίες σχετίζονται με τέσσερις γενικές κατηγορίες οικονομικών κλάδων (Γεωργίου et al., 2016):

- Μεταποίηση των προϊόντων
- Κατασκευές
- Παραγωγή ενέργειας
- Εξόρυξη του ορυκτού πλούτου

Ο δευτερογενής τομέα αποτελεί σημαντικό 'γρاناζι' στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Σήμερα, ο δευτερογενής τομέας υποχωρεί ως προς τη συμμετοχή του στο ΑΕΠ μιας χώρας έναντι του τριτογενή τομέα, δηλαδή τις υπηρεσίες γενικά, των οποίων η ζήτηση ολοένα αυξάνεται σε βάρος των προϊόντων του πρωτογενούς και του δευτερογενούς τομέα (Γεωργίου et al., 2016).

Βάση του τριτογενή τομέα αποτελούν οι ιδιωτικές και κρατικές υπηρεσίες, χρησιμοποιούνται από τους τελικούς καταναλωτές ή αξιοποιούνται στην παραγωγή των προϊόντων των δύο άλλων τομέων της οικονομίας. Η ποσοστιαία συμβολή του τριτογενούς τομέα στη δημιουργία του ΑΕΠ μιας χώρας, τείνει να δηλώνει το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης της χώρας. Σε αυτές συμπεριλαμβάνονται οι δραστηριότητες

των μεταφορών, του εμπορίου, του τουρισμού, της αναψυχής, των τραπεζικών και ασφαλιστικών επιχειρήσεων, οι ελεύθεροι επαγγελματίες (ιατροί, δικηγόροι και μηχανικοί), όπως και οι κρατικές υπηρεσίες της εκπαίδευσης, της εθνικής άμυνας, της εσωτερικής ασφάλειας, της υγείας, της πρόνοιας, της δικαιοσύνης, κ.ά. οι οποίες δημιουργούν ένα σταθερό πλαίσιο για τη δραστηριοποίηση όλων των τομέων της οικονομίας και προσφέρουν διάφορες υπηρεσίες στους πολίτες (υπουργεία, ληξιαρχεία, δημοτικά καταστήματα κ.λπ.) με στόχο την εύρυθμη και ασφαλή λειτουργία ενός κράτους (Γεωργίου et al., 2016).

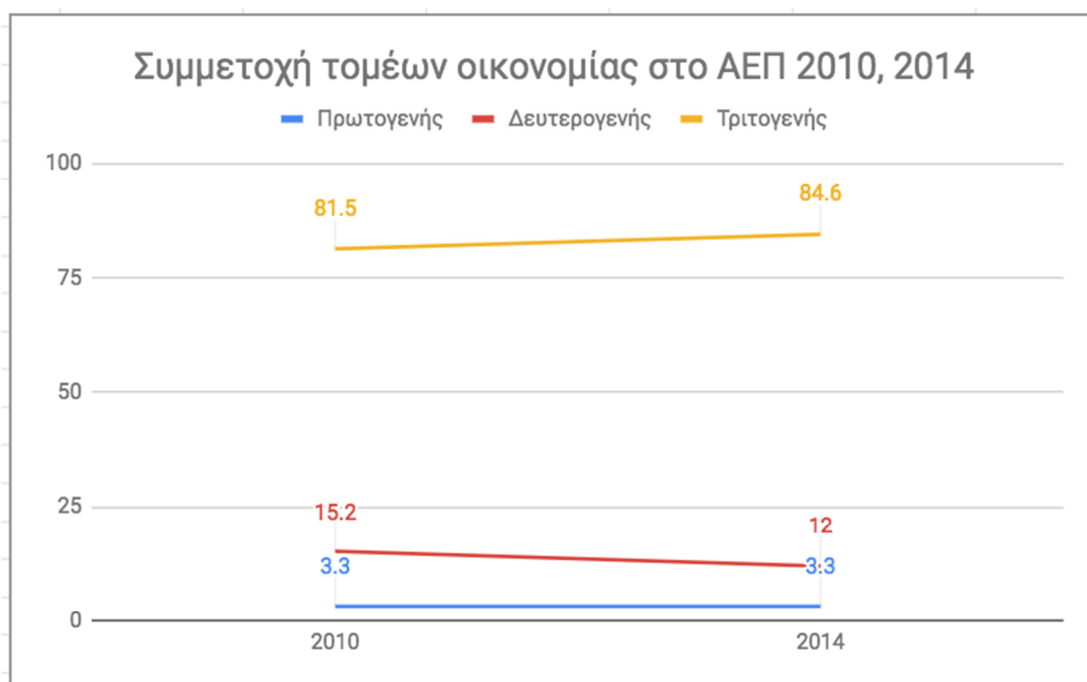
Στις ανεπτυγμένες χώρες, ο δευτερογενής τομέας χάνει την πρώτη θέση ως προ τη συμμετοχή του στο ΑΕΠ από τον τριτογενή τομέα (υπηρεσίες), των οποίων η ζήτηση προϊόντων αυξάνεται σε βάρος του δευτερογενούς και πρωτογενούς τομέα. Στην Ελλάδα η συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα στο ΑΕΠ παραμένει σταθερά πάνω από 23% με μικρές διακυμάνσεις λόγω οικονομικής ανάκαμψης. Η συμβολή του τριτογενούς τομέα εξαρτάται από την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας.

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, ο πρωτογενής τομέας είναι ο συνδεδετικός κρίκος για την εξέλιξη του δευτερογενή και τριτογενή τομέα παραγωγής. Η ορθή λειτουργία του συστήματος του πρωτογενή τομέα στην εποχή μας απαιτεί τεχνογνωσία, τεχνολογία, τεχνική υποδομή, υπηρεσίες υποστήριξης καθώς και σωστή διαχείριση – εφαρμογή των φυσικών πόρων που στηρίζεται με την απαραίτητη προϋπόθεση να μη γίνεται κακή διαχείριση στο περιβάλλον (Γεωργίου et al., 2016).

Στη χώρα μας η ελαιουργία, η αμπελουργία, τα κηπευτικά, η αλιεία, η δασοπονία και η κτηνοτροφία αποτελούν κινητήριους μοχλούς της οικονομίας και επιδρούν πολλαπλασιαστικά και στους άλλους δύο τομείς, τον δευτερογενή και τον τριτογενή, οι οποίοι με τη σειρά τους διαμορφώνουν ένα δυναμικό αναπτυξιακό μοντέλο οικονομικών δραστηριοτήτων. Η διακίνηση και η εμπορία των προϊόντων που παράγονται από τον πρωτογενή τομέα και μεταποιούνται ή επεξεργάζονται από το δευτερογενή τομέα σε συνάρτηση με την συνεχή ενημέρωση και κατάρτιση (επιμόρφωση) των παραγωγών και την προβολή – διαφήμιση και πώληση των προϊόντων αποδεικνύει την αλληλένδετη σχέση των τριών τομέων παραγωγής.

Τη σταδιακή χωρίς σχεδιασμό και αναπτυξιακή προοπτική αλλαγή του παραγωγικού μοντέλου της Ελλάδας, τα τελευταία 35 χρόνια, δείχνουν τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ) για το διάστημα 1981-2015. Η απασχόληση στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα συρρικνώθηκε δραματικά, ενώ γιγαντώθηκε ο τριτογενής τομέας, με αιχμή τις επιχειρηματικές και χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες αλλά και τις υπηρεσίες κατά κύριο λόγο στη δημόσια διοίκηση (ΓΣΕΕ, 2015).

Οι αλλαγές στην παραγωγή είχαν ως αποτέλεσμα αντίστοιχες ανατροπές και στον επαγγελματικό χάρτη της Ελλάδας, με κύριο χαρακτηριστικό τη μετατόπιση της απασχόλησης από τα χειρωνακτικά στα μη χειρωνακτικά επαγγέλματα. Ενώ το 1983 περίπου το 62% των απασχολουμένων εκτελούσε χειρωνακτικά επαγγέλματα, το 2015 το αντίστοιχο ποσοστό πέφτει στο 34%. Η περίοδος 1981-2015 χαρακτηρίζεται από σημαντική αύξηση των μισθωτών, που πλέον καταλαμβάνουν το 65% της απασχόλησης έναντι 48,1% το 1981 (Καθημερινή, 2017). Στο Γράφημα 9 φαίνεται ξεκάθαρα ποιος τομέας της Ελληνικής οικονομίας συνεισφέρει περισσότερο στο ΑΕΠ. Ο τριτογενής τομέας συμμετέχει σε ποσοστό της τάξης του 85%.

Γράφημα 9 Συμμετοχή τομέων οικονομίας στο ΑΕΠ 2010,2014 (ΕΛΣΤΑΤ, 2015)

Στο Γράφημα παρουσιάζεται η συμμετοχή τομέων οικονομίας στο ΑΕΠ μεταξύ 1980 και 2015. Σε αυτή την περίοδο, η συμμετοχή του πρωτογενούς τομέα στο συνολικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν συρρικνώνεται. Η πτώση του πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα είναι καθοριστικής σημασίας στην ανάπτυξη της χώρας. Μεταξύ 1980 και 2015 σημειώθηκε πτώση 75%. Επίσης τη περίοδο 1980-2015 το ποσοστό συμμετοχής του αγροτικού και του βιομηχανικού τομέα στη παραγωγή του ΑΕΠ της χώρας από 47% ελαττώθηκε στο 19,2%. Τέλος, την ίδια περίοδο η συμβολή του πρωτογενούς και του δευτερογενούς τομέα στη συνολική απασχόληση της ελληνικής οικονομίας από 58% συρρικνώθηκε σε 27,8% το 2015

Διάρθρωση ΑΕΠ και Συνολικής Απασχόλησης στην Ελλάδα

Έτη	Διάρθρωση Πραγματικού ΑΕΠ			Διάρθρωση Συνολικής Απασχόλησης		
	Πρωτογενής	Δευτερογενής	Τριτογενής	Πρωτογενής	Δευτερογενής	Τριτογενής
	Τομέας	Τομέας	Τομέας	Τομέας	Τομέας	Τομέας
1980	14,5%	32,5%	53,0%	30,7%	27,3%	42,0%
1990	12,0%	23,9%	64,1%	23,9%	25,9%	50,2%
2000	6,0%	21,3%	72,7%	17,3%	22,7%	60,0%
2015	3,7%	15,5%	80,8%	12,9%	14,9%	72,2%

Πίνακας 3 Διάρθρωση ΑΕΠ και Συνολικής Απασχόλησης στην Ελλάδα (ΕΛΣΤΑΤ, 2016)

2.3 Χρηματοδοτικά εργαλεία προς τον πρωτογενή τομέα

Βάσει των στοιχείων της Eurostat, ο γεωργικός τομέας συμβάλλει στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ) κατά 2,9%, ενώ ταυτόχρονα καλύπτει το 14% της απασχόλησης. Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 1,2% και 5%. Εξίσου σημαντικό στοιχείο είναι το γεγονός ότι περίπου το 1/3 των άμεσων επενδύσεων στη χώρα μας κατευθύνεται στον αγροδιατροφικό τομέα (Ναυτεμπορική, 2018).

Κλειδί για την υλοποίηση όλων των σχεδιασμών που κινούνται στην κατεύθυνση της παραγωγικής ανασυγκρότησης αποτελεί η δυνατότητα εξασφάλισης των αναγκαίων κεφαλαίων. Βέβαια, λόγω της οικονομικής κρίσης, οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις δεν μπορούν να χρηματοδοτηθούν λόγω αυξημένου κινδύνου στην τραπεζική χρηματοδότηση. Ως εκ τούτου, οι παραγωγοί καλύπτονται χρηματοδοτικά κυρίως από τη λήψη δημόσιων επιχορηγήσεων (Ναυτεμπορική, 2018).

Οι ανάγκες χρηματοδότησης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων είναι είτε βραχυπρόθεσμες (κεφάλαιο κίνησης, κυρίως για την αγορά πρώτων υλών) είτε μεσομακροπρόθεσμες (χρηματοδότηση επενδυτικών σχεδίων κυρίως για αγορές εξοπλισμού και άλλες επενδύσεις σε πάγια περιουσιακά στοιχεία) (Ναυτεμπορική, 2018).

Αναφορικά με την προσφορά για χρηματοδότηση, υπάρχουν ορισμένα χρηματοπιστωτικά προϊόντα που προσφέρονται από τις εμπορικές και συνεταιριστικές τράπεζες, στον αγροδιατροφικό τομέα. Σχετικά με τους όρους χρηματοδότησης, οι τράπεζες απαιτούν ένα ευρύ φάσμα εξασφαλίσεων και εγγυήσεων τόσο από τις μικρές και μεγάλες γεωργικές εκμεταλλεύσεις όσο και από τις μικρές μεταποιητικές.

Από την ανάλυση της ζήτησης και της προσφοράς χρηματοδότησης προέκυψε η ύπαρξη χρηματοδοτικού κενού τόσο στον τομέα της πρωτογενούς παραγωγής της τάξεως των 2,2 - 2,5 δισ. ευρώ, όσο και στον τομέα της μεταποίησης τροφίμων 1,6 - 2,5 δισ. Ευρώ. Στο πλαίσιο αυτό προτείνονται τρία χρηματοδοτικά εργαλεία (Ναυτεμπορική, 2018):

- Ένα εργαλείο «εγγύησης πρώτης ζημίας χαρτοφυλακίου», το οποίο αφορά δάνεια μεγαλύτερα από 25.000 ευρώ. Το συγκεκριμένο εργαλείο βασίζεται στο γεγονός ότι σε ένα οποιοδήποτε χαρτοφυλάκιο δανείων, που αναπτύσσεται από έναν χρηματοπιστωτικό οργανισμό, ένα ποσοστό αυτών των δανείων κινδυνεύει να μην εξυπηρετηθεί. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με συνθήκες περιορισμού της ρευστότητας, μπορεί να οδηγήσει σε αδυναμία της αγοράς να παρέχει στις επιχειρήσεις τους απαραίτητους πόρους για την ανάπτυξή τους. Για να καλυφθεί αυτή η αδυναμία, το ΠΑΑ μπορεί να καλύψει ένα σημαντικό μέρος του κινδύνου χαρτοφυλακίου, ώστε οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί να έχουν κίνητρο να παρέχουν χρηματοδότηση και μάλιστα με πολύ ευνοϊκούς όρους, καθώς: μειώνονται σημαντικά οι απαιτήσεις για εξασφαλίσεις και περιορίζεται το ύψος των επιτοκίων. Συγκεκριμένα, προβλέπεται η δημιουργία ενός ταμείου εγγυήσεων για κάλυψη νέων δανείων προς τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις, τις μεταποιητικές επιχειρήσεις και τις λοιπές επιχειρήσεις της υπαίθρου. Κάθε συμμετέχων χρηματοπιστωτικός οργανισμός αναπτύσσει ένα χαρτοφυλάκιο

δανείων, ένα ποσοστό του οποίου είναι εγγυημένο από το ΠΑΑ (Ναυτεμπορική, 2018).

- Ένα εργαλείο «συνεπενδυτικής διευκόλυνσης ιδίων κεφαλαίων», για γεωργικές εκμεταλλεύσεις και μεταποιητικές επιχειρήσεις με αυξημένες ανάγκες για άμεση χρηματοδότηση. Το εργαλείο συνεπένδυσης ενδείκνυται για την κάλυψη αδυναμιών της αγοράς στη χρηματοδότηση επενδύσεων υψηλού ρίσκου. Συγκεκριμένα, καλύπτει είτε περιπτώσεις καινοτόμων επενδύσεων σε νεοφυείς επιχειρήσεις είτε περιπτώσεις υφιστάμενων επιχειρήσεων που θέλουν να πραγματοποιήσουν μεγάλες επενδύσεις, σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα, προκειμένου να εκμεταλλευθούν ευκαιρίες αύξησης των πωλήσεών τους. Οι επενδύσεις αυτές, λόγω του αυξημένου κινδύνου, δεν χρηματοδοτούνται συνήθως από τους παραδοσιακούς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς. Στο πλαίσιο αυτού του εργαλείου, οι πόροι του ΠΑΑ χρησιμοποιούνται για τη σύσταση ταμείων με τη συμμετοχή ιδιωτών επενδυτών (venture capitals). Οι πόροι των ταμείων αυτών χρησιμοποιούνται για τη χρηματοδότηση, κυρίως, μεταποιητικών επιχειρήσεων, αποκτώντας, στην ουσία, ένα μέρος της ιδιοκτησίας των επιχειρήσεων αυτών μέσω της αγοράς μεριδίων. Στη συνέχεια, με την υποστήριξη των ιδιωτών επενδυτών, επιδιώκεται η μεγέθυνση της ενισχυόμενης επιχείρησης, με τελικό σκοπό την έξοδο του ταμείου από την επιχείρηση με την πώληση των μεριδίων που είχαν αποκτηθεί (Ναυτεμπορική, 2018).
- Ένα «εργαλείο μικροδανείων με επιμερισμό του κινδύνου» για γεωργικές εκμεταλλεύσεις και πολύ μικρές μεταποιητικές επιχειρήσεις, το οποίο αφορά δάνεια έως 25.000 ευρώ. Το συγκεκριμένο εργαλείο βασίζεται στο γεγονός ότι οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί είναι απρόθυμοι να χρηματοδοτήσουν επιχειρήσεις που δεν διαθέτουν πιστωτικό ιστορικό και ρευστοποιήσιμες εξασφαλίσεις, ακόμη και αν η ζητούμενη χρηματοδότηση είναι χαμηλή. Για να καλυφθεί αυτή η αδυναμία, το ΠΑΑ χρηματοδοτεί περίπου το ήμισυ κάθε δανείου, ώστε να δώσει κίνητρο στους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς να παρέχουν δάνεια με επιτόκιο σχεδόν στο μισό του εμπορικού επιτοκίου και με ελάχιστες έως καθόλου εξασφαλίσεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι η εν λόγω πρόταση βρίσκεται ήδη σε φάση υλοποίησης (Ναυτεμπορική, 2018).
- Ο συνολικός προβλεπόμενος προϋπολογισμός για τα χρηματοδοτικά εργαλεία ανέρχεται σε 3% του συνολικού προϋπολογισμού του ΠΑΑ 2014-2020, δηλαδή σε περίπου 140 εκατ. ευρώ και η ενδεικτική κατανομή του για την εγγύηση χαρτοφυλακίου με ανώτατο όριο 40-70 εκατ. ευρώ, για το εργαλείο της συνεπενδυτικής διευκόλυνσης 30-50 εκατ. ευρώ και για μικροδάνεια 25-40 εκατ. ευρώ. Οι τέσσερις μεγάλες ελληνικές εμπορικές τράπεζες, στις οποίες πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις κατά τη διάρκεια του αρχικού δοκιμαστικού ελέγχου της αγοράς, επιβεβαίωσαν τη συνάφεια των προτεινόμενων χρηματοδοτικών μέσων για την αντιμετώπιση των εντοπισμένων αναγκών της αγοράς. Επιπλέον, εξέφρασαν το έντονο ενδιαφέρον τους για την εφαρμογή τόσο του μέσου εγγύησης πρώτης ζημίας χαρτοφυλακίου όσο και του μοντέλου μικροδανείων με επιμερισμό του κινδύνου (Ναυτεμπορική, 2018).

2.4 ΚΑΠ και ο πρωτογενής τομέας στην Ελλάδα

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) αναφέρεται σε ένα σύνολο κανονισμών σχετικών με την αγροτική παραγωγή, τις ενισχύσεις των παραγωγών, την ανάπτυξη της

υπαίθρου και τη ρύθμιση των αγορών γεωργικών προϊόντων. Ταυτόχρονα, οι ρυθμίσεις μεριμνούν για την περιβαλλοντική συμβατότητα των γεωργικών δραστηριοτήτων, από την παραγωγική διαδικασία ως την τελική διακίνηση των αγροτικών προϊόντων. Ανώτερος σκοπός της εφαρμογής μιας αγροτικής πολιτικής, ενιαίας για τις περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι η σταθερότητα των τιμών στις αγορές, οι ευρείες δυνατότητες επιλογής, η υψηλή ποιότητα των προϊόντων, η χρήση του εδάφους και η απασχόληση στον αγροτικό τομέα (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2016).

Το σύνολο των ανωτέρω ρυθμίσεων αποτέλεσε την Κοινή Αγροτική Πολιτική, η οποία τέθηκε σε ισχύ το 1962. Ωστόσο, έκτοτε τροποποιήθηκε αρκετές φορές, ορισμένες μάλιστα ριζικά. Έπειτα από την τελευταία διεύρυνση της ΕΕ, ο κύριος στόχος της ΚΑΠ αποβλέπει στον καθορισμό του ρόλου της γεωργίας στη διαφύλαξη και τη διαχείριση των φυσικών πόρων, πάντα στο ευρύτερο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2016).

Ο αγροτικός τομέας της Ελλάδας, όπως και εκείνος όλων των κρατών-μελών της ΕΕ, εντάσσεται στα ρυθμιστικά πλαίσια της ΚΑΠ. Αναφορικά με τις επιπτώσεις της ΚΑΠ στα κράτη-μέλη –και ιδιαίτερα στην Ελλάδα– πρέπει να τονιστεί ότι σε όποιο κράτος-μέλος αυτή εφαρμόστηκε ως μονοσήμαντη πολιτική οικονομικής στήριξης του γεωργικού τομέα, δεν μπόρεσε να μειώσει τις κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες, ούτε να συμβάλει στην περιφερειακή σύγκλιση και συνοχή, αλλά ούτε και να στηρίξει την ανάδειξη ενός ανταγωνιστικού και βιώσιμου αγροτικού τομέα. Εντούτοις, η βασική πρόκληση στην οποία καλείται να ανταπεξέλθει με κινητήριο μοχλό τους κανονισμούς της ΚΑΠ, είναι να συμβάλλει αποφασιστικά στην ανάπτυξη ενός καινούριου παραγωγικού υποδείγματος, βάσει του οποίου η ελληνική αγροτική παραγωγή θα αποτελέσει ξανά τον πρωταρχικό συντελεστή της παραγωγικής αναδιάρθρωσης της εγχώριας οικονομίας (Μπαγινέτας, 2015).

Η Ελλάδα είναι η 61η μεγαλύτερη εξαγωγική οικονομία στον κόσμο και η 55η πιο πολύπλοκη οικονομία σύμφωνα με τον δείκτη οικονομικής πολυπλοκότητας (ECI). Η Ελλάδα χαρακτηρίζεται από μια γεωργία με μικρής κλίμακας δομές όπου η γεωργία είναι δύσκολη - το 78% της συνολικής χρησιμοποιούμενης γεωργικής έκτασης χαρακτηρίζεται ως περιοχή που αντιμετωπίζει φυσικούς περιορισμούς και το 53,9% βρίσκεται σε ορεινές περιοχές. Η αρδευόμενη γη αντιπροσωπεύει το 19,8% της ΧΓΕ και το 86% της χρήσης νερού στην Ελλάδα καταναλώνεται στη γεωργία, συχνά με σημαντικές απώλειες νερού. Περίπου το 3,8% των γεωργικών εκτάσεων είναι αφιερωμένο στη βιολογική γεωργία (European Commission, 2018).

Μεταξύ 2007 και 2013 η ΚΑΠ έχει επενδύσει περίπου 21,5 δισεκατομμύρια ευρώ στον αγροτικό και αγροτικό τομέα της Ελλάδας με σκοπό τη σταθεροποίηση του εισοδήματος των αγροτών, τον εκσυγχρονισμό και την αύξηση της βιωσιμότητας των ελληνικών γεωργικών εκμεταλλεύσεων και την εξασφάλιση της παροχής ασφαλών, προσιτών και ποιοτικών τροφίμων στους πολίτες.

Οι άμεσες πληρωμές αποτέλεσαν βασικό δίκτυο ασφαλείας και κινητήριο μοχλό για τον εκσυγχρονισμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Το 2014, οι Έλληνες αγρότες έλαβαν πάνω από 2,2 δισεκατομμύρια ευρώ σε Άμεσες Πληρωμές, επωφελούνται από περισσότερους από 709270 αγρότες και αγροτικές επιχειρήσεις, το 81% των οποίων έλαβε πληρωμή κάτω από 5000 ευρώ. Επιπλέον, το 2014, η ΕΕ δαπάνησε 45,2 εκατομμύρια ευρώ για μέτρα αγοράς στην Ελλάδα, κυρίως στους τομείς των οπωροκηπευτικών, του κρασιού και του ελαιολάδου (European Commission, 2018).

Το πρόγραμμα αγροτικής ανάπτυξης για την περίοδο 2007-2013 επένδυσε 3,9 δισ. Ευρώ στην αγροτική και αγροτική περιοχή της Ελλάδας. Συγκεκριμένα, η εισροή δημόσιων πόρων στον αγροτικό τομέα, οι περιβαλλοντικές δράσεις και η τοπική ανάπτυξη βοήθησαν την Ελλάδα (European Commission, 2018):

- να δημιουργήσει περισσότερους από 19.000 νέους γεωργούς, παρέχοντας σχεδόν 330 εκατ. Ευρώ σε επιδοτήσεις εγκατάστασης
- να υποστηρίξει περισσότερες από 80.000 εκμεταλλεύσεις σε μειονεκτικές περιοχές ·
- ενίσχυση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου με γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα και δράσεις για την προστασία του περιβάλλοντος της γης, των δασών και της καλής διαβίωσης των ζώων, ύψους 1 δισ. ευρώ περίπου
- να προωθήσουν την ανταγωνιστικότητα των αγροτικών περιοχών με τον εκσυγχρονισμό των ελληνικών γεωργικών εκμεταλλεύσεων με την υποστήριξη σχεδόν 250 εκατ. Ευρώ
- να βελτιώσουν τις γεωργικές επιδόσεις επενδύοντας πάνω από 350 εκατ. Ευρώ σε γεωργικές υποδομές
- Ενδυνάμωση της τοπικής δράσης επιτρέποντας στις τοπικές ομάδες δράσης να επιλέξουν και να υποστηρίξουν περισσότερες από 2100 δράσεις σε όλες τις επιλέξιμες περιοχές που καλύπτουν 2,3 εκατομμύρια κατοίκους

Έτος/ Μεταρρύθμιση	Βασικά στοιχεία μεταρρύθμισης
1962	Δημιουργία ΚΑΠ
1968-Σχέδιο Mansholt	Μείωση παραγωγής- Εκσυγχρονισμός αγροτικής παραγωγής
1988-"Πακέτο Ντελόρ"	Μέγιστες Εγγυημένες Ποσότητες (ΜΕΠ)- Ποσοστώσεις παραγωγής-
1992- Ray Mc Sharry	Άμεσες Ενισχύσεις- Μείωση Εγγυημένων Τιμών
1999-"Ατζέντα 2000"	Αγροτική ανάπτυξη-Προστασία περιβάλλοντος- Ασφάλεια τροφίμων
2003- Νέα ΚΑΠ	Ενιαία Αποδεσμευμένη Ενίσχυση- Πολλαπλή Συμμόρφωση-Εθνικό Απόθεμα Δικαιωμάτων-Ποιοτικό Παρακράτημα
2011	Ανακατανομή Ενισχύσεων στα κράτη μέλη- "Πράσινη Ενίσχυση" -Αγροτική ανάπτυξη (Νέοι αγρότες, μικρές εκμεταλλεύσεις, ορεινές περιοχές)

Πίνακας 4. Βασικές μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ και τα πιο σημαντικά στοιχεία της από το 1962 μέχρι το 2011 Πέζαρος, Π. (2011). Η Κοινή Αγροτική πολιτική: Εξέλιξη και προοπτικές. Άρθρο του Υπουργείου Αγροτικής ανάπτυξης και Τροφίμων

2.5 Μορφές συνεταιρισμών στον πρωτογενή τομέα στην Ελλάδα

Για την Ελλάδα ο πρωτογενής τομέας έχει μεγαλύτερη σημασία από ό,τι στις περισσότερες χώρες της Ε.Ε., τόσο σε όρους προστιθέμενης αξίας, όσο και σε όρους απασχόλησης. Ωστόσο μαστίζεται από πολύ χαμηλή παραγωγικότητα και μικρή διείσδυση σε ξένες αγορές. Οι βασικοί λόγοι που η χώρα μας δεν είναι ανταγωνιστική στον πρωτογενή τομέα είναι (Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης, 2019):

- Μη επαρκές μέγεθος αγροδιατροφικού τομέα
- Απουσία κουλτούρας και κινήτρων για συνεργασίες- συγχωνεύσεις
- Έλλειψη ανάπτυξης μονάδων συνεργατικότητας

Σύμφωνα με ερευνητές, η ανάπτυξη μονάδων συνεργατικότητας στον πρωτογενή τομέα είναι απόλυτη ανάγκη. Στόχος είναι η μαζική αύξηση του βαθμού συνεργασίας τόσο οριζόντια, μεταξύ των αγροτών ή/και μεταξύ των μεταποιητικών επιχειρήσεων όσο και κάθετα μεταξύ των αγροτών και των μεταποιητικών επιχειρήσεων ή μεταξύ ολόκληρης της αλυσίδας αξίας και των ερευνητικών κέντρων (Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης, 2019).

«Συνεταιρισμός είναι μια αυτόνομη ένωση προσώπων που συγκροτείται εθελοντικά για την αντιμετώπιση των κοινών οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών και επιδιώξεών τους, διαμέσου μιας συνιδιοκτήτης και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης». Παγκοσμίως, οι συνεταιρισμοί που υπάρχουν αριθμούν πάνω από ένα δισεκατομμύριο μέλη και απασχολούν περίπου 279 εκατομμύρια εργαζόμενους. Οι 300 μεγαλύτεροι συνεταιρισμοί παγκοσμίως -το 1/3 των οποίων είναι αγροτικοί- έχουν ετήσιο τζίρο της τάξης των 2,02 τρισ. δολαρίων ετησίως (Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης, 2019).

Ο πρώτος συνεταιρισμός, ο «Μετοχικός Γεωργικός Σύλλογος Αλμυρού» ιδρύθηκε το 1900 και πρώτος νόμος που όρισε την υιοθέτηση του συνεταιριστικού θεσμού από το κράτος πέρασε το 1915. Εκείνη τη χρονιά στην Ελλάδα υπήρχαν 150 αγροτικοί συνεταιρισμοί -μόλις 14 χρόνια αργότερα είχαν φτάσει τους 5.186. Το 2000 στη χώρα μας υπήρχαν 6.500 συνεταιρισμοί οι οποίοι είχαν σχεδόν 750.000 μέλη, αλλά απασχολούσαν λιγότερους από 10.000 εργαζόμενους. Η συντριπτική πλειονότητα ήταν πρακτικά ανενεργοί ή και εικονικοί. Το 2011, ως μνημονιακή υποχρέωση, έγινε καταγραφή των ελληνικών συνεταιρισμών, όπου ανακαλύφθηκε ότι 20% αυτών δεν είχαν οικονομική παρουσία (Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης, 2019).

Ένα χαρακτηριστικό στατιστικό στοιχείο από το 1997 είναι ότι ο τζίρος ανά συνεταιρισμό στην Ισπανία ήταν 1,4 εκατομμύρια ECU, στην Ολλανδία 165 εκατομμύρια ECU, ενώ στην Ελλάδα μόλις 100 χιλιάδες ECU ανά συνεταιρισμό. Ο υπουργός Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων το 2017 είχε δηλώσει στη βουλή ότι από τους 6500 συνεταιρισμούς, τις 137 Ενώσεις και τις 100 ΑΕ μόνο 20 είναι οικονομικά βιώσιμοι. Όλοι οι συνεταιρισμοί όλα αυτά τα χρόνια έχουν καταλήξει να χρωστάνε το ποσό των 2,4 δισεκατομμυρίων ευρώ στις τράπεζες, στο δημόσιο, και στα ασφαλιστικά ταμεία καθώς και στο κράτος. (Αγροτική Τράπεζα: 850εκ.ευρώ, Τράπεζα Πειραιώς:450εκ. ευρώ, Ευρωπαϊκή Επιτροπή: 580εκ. ευρώ, ΙΚΑ:300εκ. ευρώ και τέλος στο Δημόσιο:220εκ. ευρώ). (Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης, 2019).

Όπως συμπεραίνεται από την έρευνα του Οργανισμού Έρευνας και Ανάλυσης, οι συνεταιρισμοί στην χώρα μας, δεν είναι στο επιθυμητό επίπεδο για να μπορέσουν να στηρίξουν την αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας πρωτογενούς τομέα. Παρόλα αυτά, υπάρχουν και παραδείγματα, όπως η ΑΛΜΜΕ στα κονσερβοποιημένα φρούτα,

η Ελαιουργική και η Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Λέσβου στο ελαιόλαδο, η ομάδα παραγωγών Ζευς στην Πιερία αριθμεί που παράγει ακτινίδια, δαμάσκηνα και απύρηντα σταφύλια ή η Ένωση Συνεταιρισμών Θηραϊκών Προϊόντων Santo (παραγωγή οίνου και τομάτας). Βάσει των παραπάνω οι ερευνητές έκαναν 9 προτάσεις για το μέλλον των συνεταιριστικών οργανισμών στην Ελλάδα ((Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης, 2019 – Σελίδα 16-17):

- *Οικονομικά κίνητρα για συμμετοχή σε συνεργατικά σχήματα, όπως η κατάργηση της προκαταβολής φόρου εισοδήματος με την είσοδο σε ένα συνεργατικό σχήμα, ή η προνομιακή πρόσβαση σε επιδοτήσεις του προγράμματος αγροτικής ανάπτυξης και σε προγράμματα συμβολοιακής γεωργίας.*
- *Δημιουργία ενός νόμου πλαισίου που να δίνει στους συνεταιρισμούς την ευελιξία να καθορίζουν οι ίδιοι, μέσω του καταστατικού τους, την εσωτερική οργάνωση και επιχειρηματική κατεύθυνση που επιθυμούν, έχοντας την ευχέρεια να υιοθετήσουν μικρά οργανωτικά χαρακτηριστικά. Αυστηρή ουδετερότητα σε θέματα φορολογίας, επιδοτήσεων κλπ., ανεξαρτήτως της νομικής μορφής των συνεργατικών σχημάτων. Το νομοθετικό πλαίσιο πρέπει να παραμένει σταθερό και να μην αλλάζει με κάθε νέα κυβέρνηση.*
- *Δημιουργία ηλεκτρονικών εφαρμογών για τη διαχείριση της δραστηριότητας των συνεργατικών σχηματισμών και την επικοινωνία των μελών τους.*
- *Κατάργηση της απαγόρευσης μεταβίβασης και διαπραγμάτευσης των συμβολαίων της συμβολοιακής γεωργίας σε δημοπρατήρια, χρηματαγορές ή χρηματιστήρια εμπορευμάτων της Ελλάδας ή του εξωτερικού -και βέβαια η δημιουργία μιας τέτοιας αγοράς στη χώρα μας.*
- *Πρόγραμμα οικοδόμησης ικανοτήτων για τη δημιουργία συνεργατικών σχημάτων. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει την προβολή επιτυχημένων τέτοιων σχημάτων, την προώθηση θεσμών που θα λειτουργήσουν ως καταλύτες συνεργασίας και την οργάνωση δράσεων που διευκολύνουν τη συνεργατικότητα, την καινοτομία και την εξωστρέφεια. Τα μέτρα θα συνεισφέρουν και στην ανάκτηση της εμπιστοσύνης σε νέες μορφές συνεργατικότητας.*
- *Δημιουργία προγραμμάτων που ενθαρρύνουν τη συνεργατικότητα και την εξωστρέφεια με την από κοινού αξιοποίηση δικτύων μάρκετινγκ και εμπορίας. Η δημιουργία ενός οργανισμού προώθησης της εξωστρέφειας στον αγροδιατροφικό τομέα, αντίστοιχου με τον ΣΕΤΕ στον τομέα του τουρισμού, κρίνεται απαραίτητη.*
- *Αξιοποίηση των μέτρων του προγράμματος αγροτικής ανάπτυξης, ιδίως αυτών που αφορούν την κατάρτιση των αγροτών, τις συμβουλευτικές υπηρεσίες, τα συστήματα ποιότητας, τη βιολογική γεωργία και άλλα.*
- *Λήψη μέτρων για την καταπολέμηση της μαύρης οικονομίας, μέσω φορολογικών ελαφρύνσεων μεν, αλλά και μέσω της οικοδόμησης ενός συστήματος ελέγχου του παραγόμενου εισοδήματος στη βάση των εισροών, σε συνδυασμό με τη μηχανογραφημένη γνώση για την τοπική παραγωγικότητα των συγκεκριμένων καλλιεργειών.*
- *Αξιοποίηση του προγράμματος ενοικίασης δημόσιας γης για να ενθαρρυνθεί η αύξηση του μεγέθους των εκμεταλλεύσεων και η ανάπτυξη συνεργατικών σχημάτων.*

3 Οικονομική σταθερότητα μέσω εμπορίου αγαθών

Το Κεφάλαιο 3 παρέχει πληροφορίες για τους καθοριστικούς παράγοντες των εξαγωγών και παρουσιάζει λεπτομέρειες για το εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών για την Ελλάδα και άλλες χώρες της ΕΕ. Επιπλέον, παρουσιάζονται πληροφορίες σχετικά με τα συγκριτικά επίπεδα τιμών και την ανταγωνιστικότητα στην Ευρώπη.

3.1 Παράγοντες που επηρεάζουν τις εξαγωγές και εισαγωγές

Το εμπορικό ισοζύγιο μιας χώρας καθορίζεται από τις καθαρές εξαγωγές του (εξαγωγές μείον τις εισαγωγές) και επηρεάζεται από όλους τους παράγοντες που επηρεάζουν το διεθνές εμπόριο. Αυτές περιλαμβάνουν τα επιτόκια, την εμπορική πολιτική, τις συναλλαγματικές ισοτιμίες, τα συναλλαγματικά αποθέματα, τον πληθωρισμό και τη ζήτηση. Μια χώρα έχει ένα εμπορικό ισοζύγιο για εμπορεύματα και ένα ισοζύγιο συναλλαγών για υπηρεσίες. Μια χώρα έχει εμπορικό πλεόνασμα εάν οι εξαγωγές της είναι μεγαλύτερες από τις εισαγωγές της. Εάν οι εισαγωγές είναι μεγαλύτερες από τις εξαγωγές, το έθνος έχει εμπορικό έλλειμμα (Hall, 2018).

3.1.1 Εμπορικές πολιτικές

Τα εμπόδια στο εμπόριο επηρεάζουν επίσης το ισοζύγιο εξαγωγών και εισαγωγών για μια δεδομένη χώρα. Οι πολιτικές που περιορίζουν τις εισαγωγές ή επιδοτούν τις εξαγωγές αλλάζουν τις σχετικές τιμές αυτών των προϊόντων, καθιστώντας την ελκυστική για εισαγωγές ή εξαγωγές (Hall, 2018).

3.1.2 Συναλλαγματικές ισοτιμίες, αποθέματα και πληθωρισμός

Συναλλαγματικές ισοτιμίες: Ένα εγχώριο νόμισμα που έχει εκτιμηθεί σημαντικά μπορεί να επηρεάσει την ανταγωνιστικότητα κόστους των εξαγωγών (Hall, 2018).

Συναλλαγματικά αποθέματα: Για να ανταγωνιστεί αποτελεσματικά στις διεθνείς αγορές, μια χώρα πρέπει να έχει πρόσβαση σε μηχανήματα που αυξάνουν την παραγωγικότητα (Hall, 2018).

Πληθωρισμός: Εάν ο πληθωρισμός είναι ασταθής σε μια χώρα, η τιμή παραγωγής μιας μονάδας προϊόντος μπορεί να είναι υψηλότερη από την τιμή σε μια χώρα με χαμηλότερο πληθωρισμό. Αυτό θα επηρέαζε τις εξαγωγές (Hall, 2018).

3.1.3 Ζήτηση

Η ζήτηση για συγκεκριμένα προϊόντα ή υπηρεσίες αποτελεί σημαντική συνιστώσα του διεθνούς εμπορίου. Για παράδειγμα, η ζήτηση για πετρέλαιο επηρεάζει την τιμή και επομένως το εμπορικό ισοζύγιο των χωρών εισαγωγής πετρελαίου και εισαγωγών πετρελαίου (Hall, 2018).

3.1.4 Κατάσταση Ελλάδος

Η Ελλάδα δεν διαθέτει φυσικούς πόρους όπως το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο. Αυτό υποχρεώνει τη χώρα να εισάγει προϊόντα πετρελαίου. Από την άλλη πλευρά, η Ελλάδα παράγει προϊόντα καπνού και ελαιόλαδο, τα οποία επηρεάζουν τις εξαγωγές της. Οι χώρες με περιοριστικές εμπορικές πολιτικές, όπως τα υψηλά τέλη και δασμοί

στις εισαγωγές, ενδέχεται να έχουν μεγαλύτερα εμπορικά ελλείμματα από ό, τι οι χώρες με ανοικτές εμπορικές πολιτικές, καθώς ενδέχεται να αποκλειστούν από τις εξαγωγικές αγορές εξαιτίας αυτών των εμποδίων στο ελεύθερο εμπόριο. Η Ελλάδα έχει υψηλά τιμολόγια εισαγωγής και αυτό επηρεάζει το εμπορικό ισοζύγιο τους. Η ζήτηση για ένα προϊόν επηρεάζει την τιμή και επομένως το εμπορικό ισοζύγιο των χωρών που εξάγουν προϊόντα και εισάγουν προϊόντα. Για παράδειγμα, η Ελλάδα παρουσιάζει αυξημένες τιμές στην εισαγωγή προϊόντων ηλεκτρονικής.

3.2 Εμπόριο σε αγαθά και υπηρεσίες

Αυτή η ενότητα παρέχει πληροφορίες για το ελληνικό εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, παρουσιάζοντας όλες τις λεπτομέρειες σχετικά με τις εισαγωγές, τις εξαγωγές και το εμπορικό ισοζύγιο.

3.2.1 Εμπόριο αγαθών στην Ελλάδα

Το εμπόριο αγαθών περιλαμβάνει όλα τα αγαθά που προσθέτουν στο απόθεμα των υλικών πόρων μιας χώρας, είτε εισέρχονται σε αυτήν είτε εξέρχονται. Τα αγαθά είναι φυσικά, παραγόμενα αντικείμενα για τα οποία μπορούν να δημιουργηθούν δικαιώματα κυριότητας και των οποίων η οικονομική κυριότητα μπορεί να μεταβιβαστεί από μία θεσμική μονάδα σε άλλη μέσω συναλλαγών (ΟΟΣΑ, 2018).

Στο Γράφημα 10 παρουσιάζεται η τάση των ελληνικών εξαγωγών αγαθών την τελευταία δεκαετία (2008-2017). Σύμφωνα με την ανάλυση του ΟΟΣΑ (Οργάνωση Οικονομικής Συνεργασίας & Ανάπτυξης), η Ελλάδα είναι η 64η μεγαλύτερη εξαγωγική οικονομία στον κόσμο. Οι εξαγωγές της αυξήθηκαν κατά 16,1%, από \$27,22 δις. (2016) σε \$31,61 δις. (2017) (ΟΟΣΑ, 2018). Το προηγούμενο ρεκόρ εξωστρέφειας ήταν το 2013, όταν η συνολική αξία των ελληνικών εξαγωγών έφτασε τα \$35,7 δις. Η Ελλάδα αντιμετώπισε προκλήσεις με τις εξαγωγές της το 2009 και το 2015. Από το 2008 έως το 2009, η αξία των ελληνικών εξαγωγών μειώθηκε κατά 23,1%, λόγω της έναρξης της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης. Από το 2014 έως το 2015, η αξία των ελληνικών εξαγωγών μειώθηκε κατά 22,6%, λόγω αλλαγής κυβερνητικού φορέα.

Γράφημα 10 Ελληνικές εξαγωγές 2008 - 2017 (<https://data.oecd.org/trade/trade-in-goods.htm#indicator-chart>)

Στο Γράφημα 11 παρουσιάζεται η πορεία των ελληνικών εισαγωγών σε αγαθά (2008-2017). Σύμφωνα με την ανάλυση του ΟΟΣΑ, η Ελλάδα αυξάνει τις εισαγωγές της κατά 14%, από \$47,08 δις (2016) σε \$53,97 δις (2017) (ΟΟΣΑ, 2018). Η Ελλάδα δείχνει μια τάση μείωσης των εισαγωγικών δραστηριοτήτων τα τελευταία 10 χρόνια. Από το 2008 έως το 2017, οι ελληνικές εισαγωγές μειώθηκαν κατά 44%. Αυτό απεικονίζει την προθυμία της οικονομίας να επικεντρωθεί στον πρωτογενή τομέα.

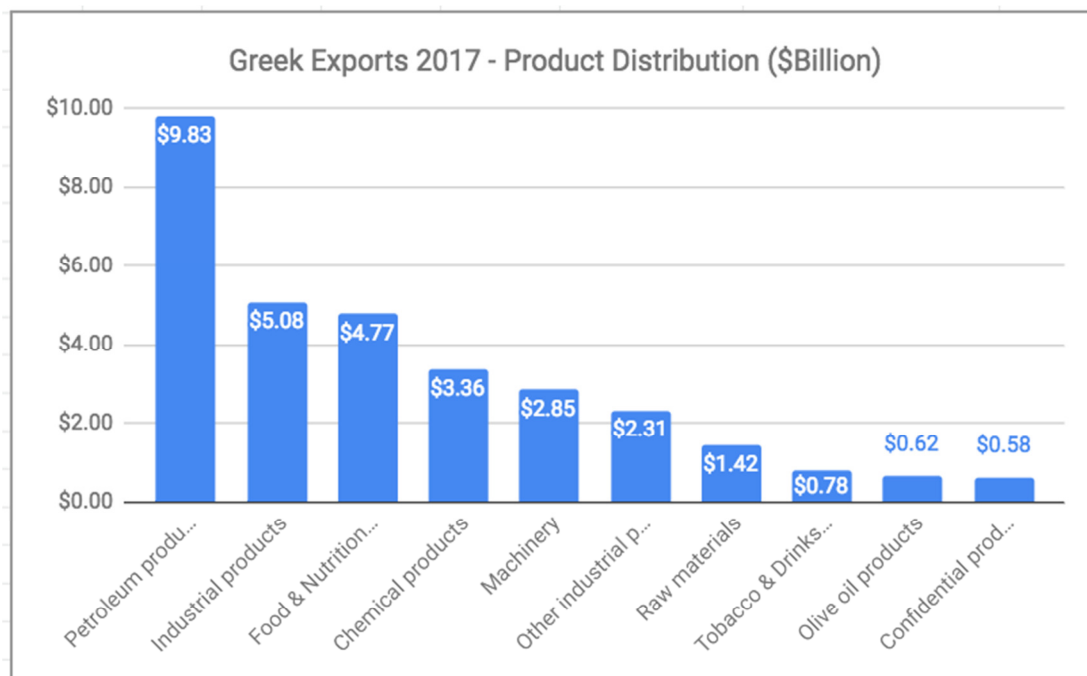
Γράφημα 11 Ελληνικές εισαγωγές 2008 - 2017 (<https://data.oecd.org/trade/trade-in-goods.htm#indicator-chart>)

Στο Γράφημα 12 παρουσιάζεται η τάση του ελληνικού εμπορικού ισοζυγίου αγαθών την τελευταία δεκαετία (2008-2017). Σύμφωνα με την ανάλυση του ΟΟΣΑ, η Ελλάδα έχει μειώσει το έλλειμμα κατά 65,5%, από -\$64,86 δις (2008) σε -\$22,36 δις (2017) (ΟΟΣΑ, 2018). Αυτή η διαδρομή αποκαλύπτει ότι η Ελλάδα έχει αυξήσει τις εξαγωγές της και έχει μειώσει τις εισαγωγές της τα τελευταία 10 χρόνια.

Γράφημα 12 Εμπορικό ισοζύγιο στην Ελλάδα 2008 - 2017 (<https://data.oecd.org/trade/trade-in-goods.htm#indicator-chart>)

Εστιάζοντας περισσότερο στα εξαγόμενα προϊόντα, το Γράφημα 13 παρουσιάζει τη κατανομή των ελληνικών εξαγωγών το 2017. Σύμφωνα με την ανάλυση του Πανελληνίου Συνδέσμου Εξαγωγέων / ΚΕΕΜ, οι τρεις πρώτες εξαγωγές της Ελλάδας το 2017 : Προϊόντα πετρελαίου (9,83 δολάρια), Βιομηχανικά προϊόντα (5,08 δολάρια) και προϊόντα διατροφής και διατροφής (4,77 δολάρια) (ΚΕΕΜ, 2018).

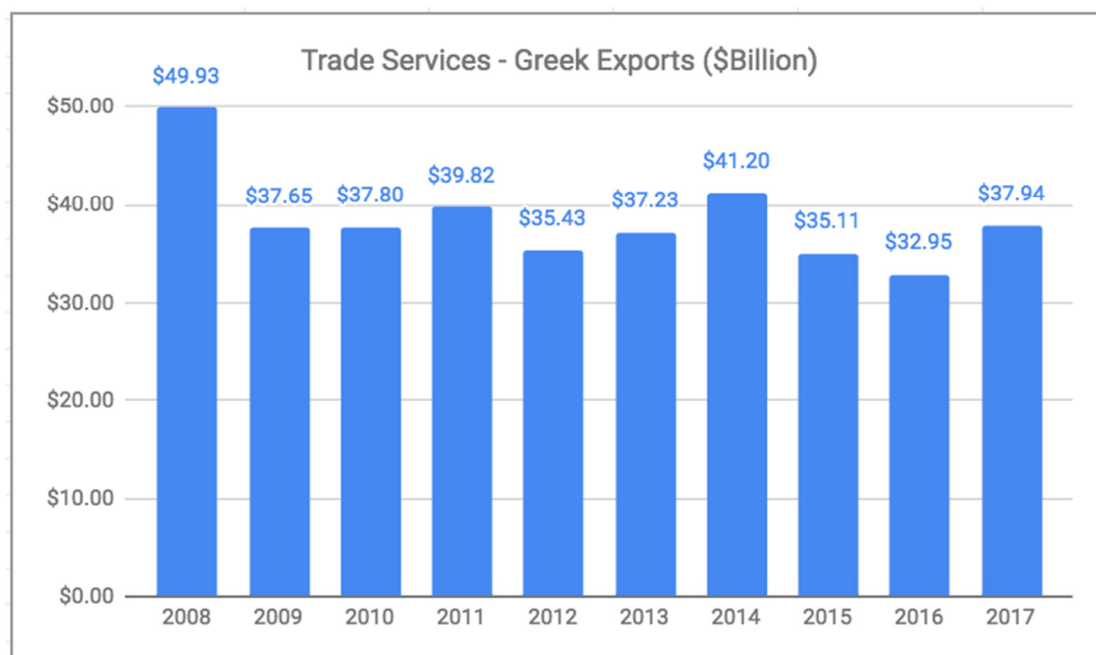
Γράφημα 13 Ελληνικές εξαγωγές 2017 - Κατανομή προϊόντων (\$Δις) (ΚΕΕΜ, 2018)

Όσον αφορά την πορεία των εξαγωγών ανά γεωγραφική περιοχή, σημειώνεται σημαντική άνοδος προς όλους τους προορισμούς. Έτσι, η συνολική αξία των εξαγωγών, συμπεριλαμβανομένων των πετρελαϊκών προϊόντων, αυξάνεται τόσο στις χώρες της ΕΕ (+ 10,8%) όσο και στις τρίτες χώρες (+ 13,6%) (ΚΕΕΜ, 2018). Οι κορυφαίοι εξαγωγικοί προορισμοί ήταν η Ιταλία (\$3.4 δις), η Γερμανία (\$2.3 δις), η Τουρκία (\$2.2 δις), η Κύπρος (\$2.1 δις) και οι Ηνωμένες Πολιτείες (\$1.3 δις) (ΚΕΕΜ, 2018).

3.2.2 Εμπόριο υπηρεσιών στην Ελλάδα

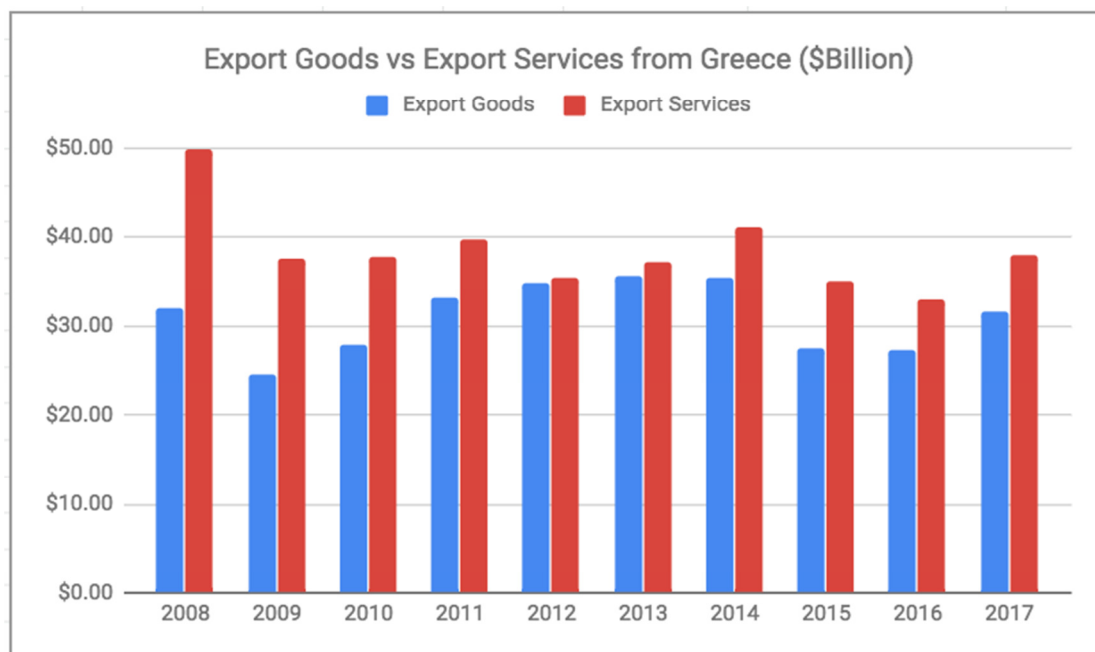
Το εμπόριο υπηρεσιών καταγράφει την αξία των υπηρεσιών που ανταλλάσσονται μεταξύ κατοίκων μιας οικονομίας, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών που παρέχονται μέσω αλλοδαπών θυγατρικών εταιρειών εγκατεστημένων στο εξωτερικό (ΟΟΣΑ, 2018). Ο δείκτης αυτός μετράται ως ποσοστό του ΑΕΠ για τις εξαγωγές, τις εισαγωγές και το εμπορικό ισοζύγιο. Οι υπηρεσίες περιλαμβάνουν τις μεταφορές (ταξίδια και μεταφορές), τις υπηρεσίες επικοινωνιών (ταχυδρομικές, τηλεφωνικές, δορυφορικές κ.λπ.), τις κατασκευαστικές υπηρεσίες, τις ασφαλιστικές και χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, τις υπηρεσίες ηλεκτρονικών υπολογιστών και πληροφορικής, χρηματοδοτικές μισθώσεις, τεχνικές και επαγγελματικές υπηρεσίες κ.λπ.), πολιτιστικές και ψυχαγωγικές υπηρεσίες και κυβερνητικές υπηρεσίες που δεν περιλαμβάνονται στον ανωτέρω κατάλογο.

Στο Γράφημα 14 παρουσιάζεται η τάση των ελληνικών εξαγωγών σε υπηρεσίες την τελευταία δεκαετία (2008-2017). Σύμφωνα με την ανάλυση του ΟΟΣΑ, η Ελλάδα αύξησε τις εξαγωγές της σε υπηρεσίες κατά 15,2%, από \$32,95 δις (2016) σε \$37,95 δις (2017) (ΟΟΣΑ, 2018). Η Ελλάδα δείχνει μια τάση μείωσης των εξαγωγικών υπηρεσιών τα τελευταία 10 χρόνια. Από το 2008 έως το 2017, οι ελληνικές εξαγωγές υπηρεσιών μειώθηκαν κατά 24%. Αυτό απεικονίζει την οικονομική αστάθεια που οφείλεται στην παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση το 2008.

Γράφημα 14 Ελληνικές εξαγωγές σε υπηρεσίες 2008 - 2017 (\$Δις)
(<https://data.oecd.org/trade/trade-in-services.htm>)

Στο Γράφημα 15 παρουσιάζεται η διαφορά μεταξύ εξαγωγών αγαθών και των εξαγωγών υπηρεσιών στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία (2008-2017). Σύμφωνα με την ανάλυση του ΟΟΣΑ, οι εξαγωγικές υπηρεσίες είναι πάντα υψηλότερες από τις εξαγωγές αγαθών. Το μεγαλύτερο χάσμα μεταξύ αγαθών και υπηρεσιών στις εξαγωγές ήταν το 2008. Από την άλλη πλευρά, το μικρότερο χάσμα μεταξύ αγαθών και υπηρεσιών στις εξαγωγές ήταν το 2012 (ΟΟΣΑ, 2018). Με βάση των παρακάτω ευρημάτων η Ελλάδα είναι οικονομία υπηρεσιών, λόγω του τουρισμού, των μεταφορών και της ναυτιλίας.

Γράφημα 15 Εξαγωγές αγαθών vs Εξαγωγές υπηρεσιών στην Ελλάδα 2008 - 2017 (\$Δις)
(<https://data.oecd.org/trade/trade-in-services.htm>)

Στο Γράφημα 16 παρουσιάζεται η διαφορά μεταξύ των εισαγωγών αγαθών και των υπηρεσιών εισαγωγής από την Ελλάδα την τελευταία δεκαετία (2008-2017). Σύμφωνα με την ανάλυση του ΟΟΣΑ, η εισαγωγή αγαθών είναι πάντα υψηλότερη από την εξαγωγή αγαθών. Το μεγαλύτερο χάσμα μεταξύ των αγαθών και των υπηρεσιών στις εισαγωγές ήταν το 2008. Από την άλλη πλευρά, το μικρότερο χάσμα μεταξύ αγαθών και υπηρεσιών στις εξαγωγές ήταν το 2015 (ΟΟΣΑ, 2018).

Γράφημα 16 Εισαγωγές αγαθών vs Εισαγωγές υπηρεσιών στην Ελλάδα 2008 - 2017 (\$Δις)
(<https://data.oecd.org/trade/trade-in-services.htm>)

3.2.3 Εμπόριο αγαθών στις Ελληνικές επιχειρήσεις

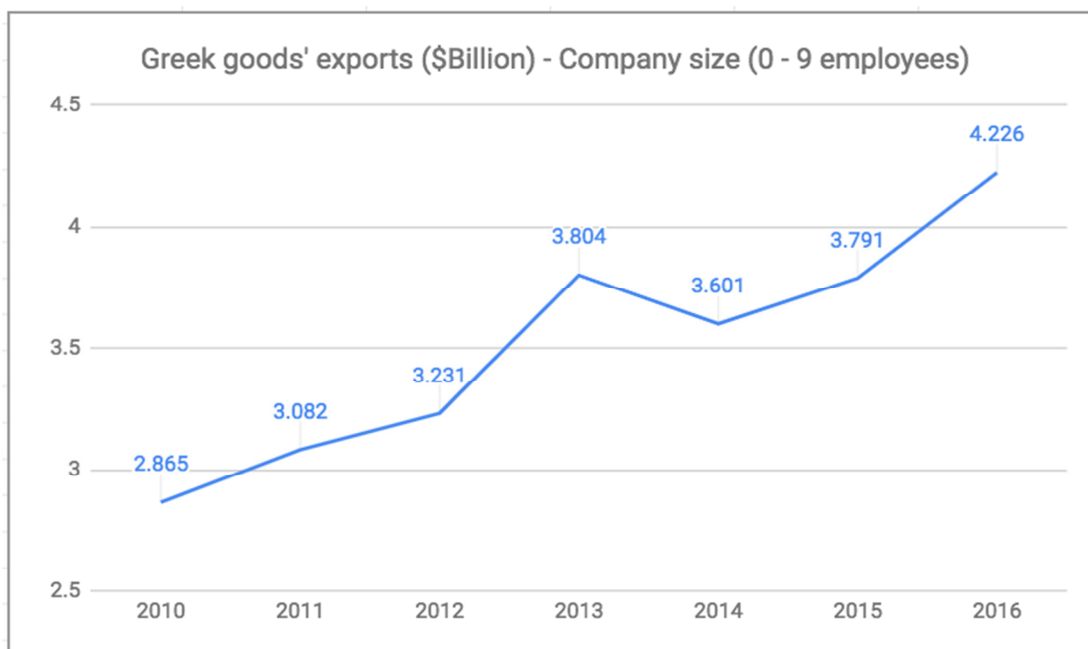
Το Γράφημα 17 παρουσιάζει την αξία των δραστηριοτήτων εξαγωγής από επιχειρήσεις, μεγέθους 0-9 εργαζομένων, μεταξύ 2010-2016. Σύμφωνα με την ανάλυση του ΟΟΣΑ, οι ελληνικές (πολύ) μικρού μεγέθους εταιρείες αυξάνουν τις εξαγωγές τους κάθε χρόνο. Από το 2010 έως το 2016, σημειώθηκε αύξηση 47%, από \$2,87 δις (2010) σε \$4,23 δις (2016) (ΟΟΣΑ, 2018). Η τάση αυτή αποκαλύπτει τη συμβολή των οικογενειακών επιχειρήσεων στην ελληνική οικονομία. Ειδικότερα, οι οικογενειακές επιχειρήσεις έχουν την ευκαιρία να επιτύχουν θετικά αποτελέσματα και ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα επειδή καλύπτουν (Αμοργιανός & Κοντομίχη, 2015):

Ανθρώπινο κεφάλαιο - Κάθε μέλος της οικογένειας αναλαμβάνει εξειδικευμένο ρόλο

Κοινωνικό κεφάλαιο - Η διαβίωση στην κοινωνία με την κατάλληλη δικτύωση (φίλοι, συγγενείς) και οι κοινωνικές επαφές εξασφαλίζουν συνεχή λειτουργία.

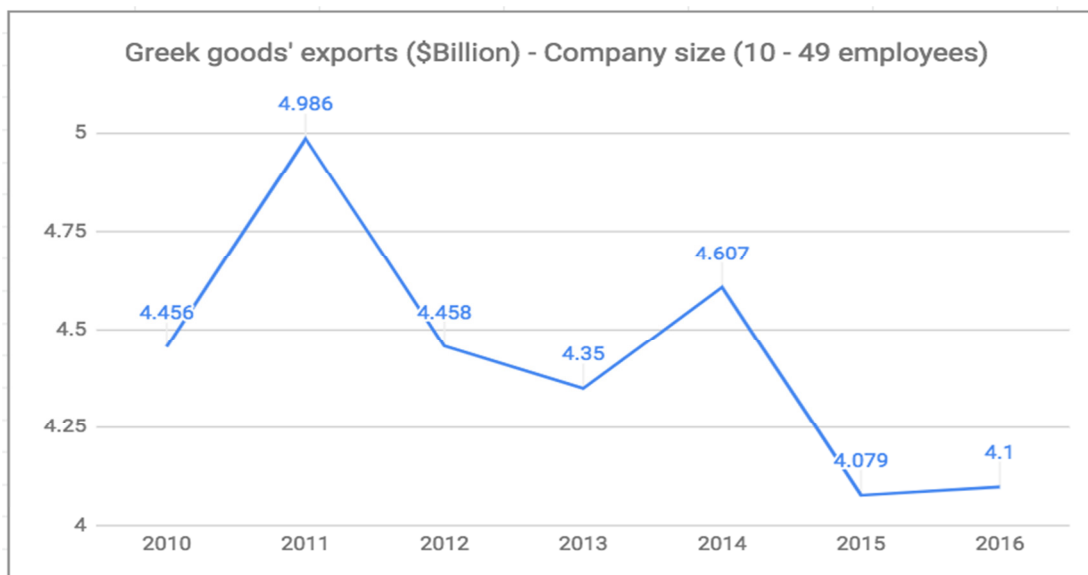
Ίδια κεφάλαια - Η χρήση ιδίων κεφαλαίων μειώνει τον κίνδυνο εκκαθάρισης και πτώχευσης από εξωτερικές πιέσεις.

Ελάχιστο κόστος διαχείρισης - Στις μεγάλες επιχειρήσεις αυτό αποτελεί σημαντικό κόστος λειτουργίας (διοικητική, λογιστική, νομική, ασφάλεια, εργασία κ.λπ.). Στην οικογενειακή επιχείρηση αυτές οι δαπάνες είναι ελάχιστες καθώς υπάρχει στενή σχέση και συνεργασία μεταξύ του επιχειρηματία και των εργαζομένων.

Γράφημα 17 Ελληνικές εξαγωγές στις εταιρείες μεγέθους 0 - 9 εργαζομένων (2010- 2016)
(<https://data.oecd.org/trade/exports-by-business-size.htm>)

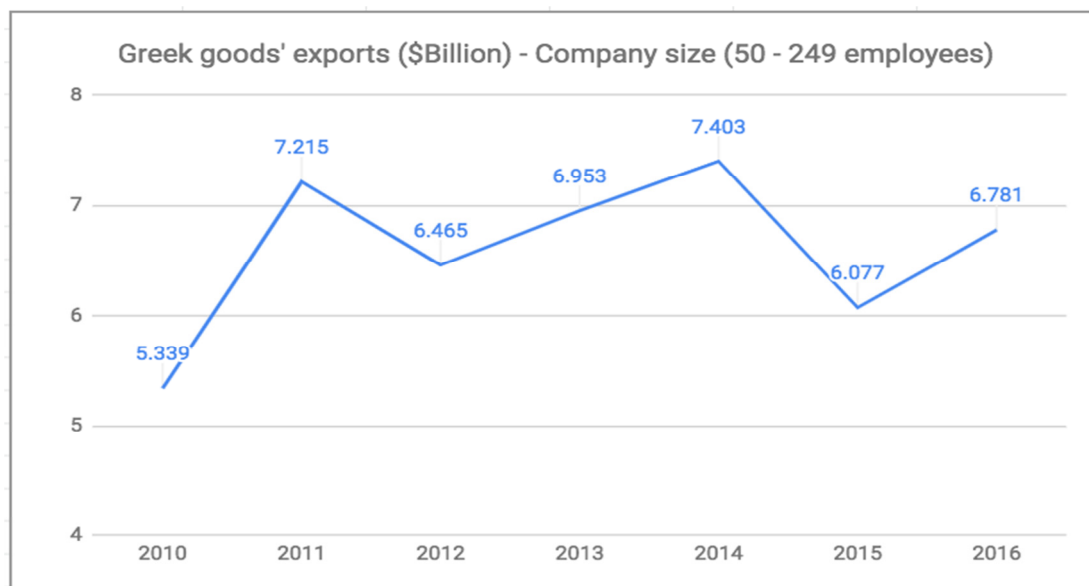
Στο Γράφημα 18 παρουσιάζεται η αξία των δραστηριοτήτων εξαγωγής από επιχειρήσεις, μεγέθους 10-49 εργαζομένων, μεταξύ 2010-2016. Σύμφωνα με την ανάλυση του ΟΟΣΑ, οι ελληνικές εταιρείες μικρού μεγέθους μειώνουν τις εξαγωγές τους κάθε χρόνο. Από το 2011 έως 2016, σημειώθηκε μείωση 21,6%, από \$4,99 δις (2011) σε \$4,1 δις (2016) (OECD, 2018). Η τάση αυτή αποκαλύπτει τον αντίκτυπο της οικονομικής κρίσης στην ελληνική οικονομία.

Γράφημα 18 Ελληνικές εξαγωγές στις εταιρείες μεγέθους 10 - 49 εργαζομένων (2010- 2016)
(<https://data.oecd.org/trade/exports-by-business-size.htm>)

Το Γράφημα 19 παρουσιάζεται η αξία των δραστηριοτήτων εξαγωγής από επιχειρήσεις, μεγέθους 50-249 εργαζομένων, μεταξύ 2010-2016. Σύμφωνα με την ανάλυση του ΟΟΣΑ, οι ελληνικές εταιρείες μεσαίου μεγέθους δεν ακολουθούν μια συγκεκριμένη τάση στις εξαγωγές τους. Συνολικά, από το 2010 έως το 2014, σημειώθηκε αύξηση 37,4%, από \$5,3 δις (2010) σε \$7,4 δις (2014) (ΟΟΣΑ, 2018).

Από την άλλη πλευρά, από το 2014 έως το 2016, σημειώθηκε μείωση κατά 8,4%, από \$7,4 δις (2014) σε \$6,8 δις (2016) (ΟΟΣΑ, 2018). Αυτή η τάση, αποκαλύπτει το ασταθές οικονομικό περιβάλλον, μετά την άνοδο της οικονομικής κρίσης στη χώρα. Η οικονομική ευημερία των ΜΜΕ αποκαλύπτει τη σταθερότητα της οικονομίας. Οι πληροφορίες έδωσαν τις παραπάνω εικόνες, δείχνουν ότι η οικονομική κρίση έχει βαθιά επιρροή στην ελληνική οικονομία.

Γράφημα 19 Ελληνικές εξαγωγές στις εταιρείες μεγέθους 50 - 249 εργαζομένων (2010- 2016) (<https://data.oecd.org/trade/exports-by-business-size.htm>)

Το Γράφημα 20 παρουσιάζει την αξία των δραστηριοτήτων εξαγωγής από επιχειρήσεις, μεγέθους 50-249 εργαζομένων, μεταξύ 2010-2016. Οι μεγάλες ελληνικές εταιρείες παρουσιάζουν μια τάση των εξαγωγών. Από το 2010 έως το 2014, σημειώθηκε μεγάλη αύξηση κατά 133,9%, από \$8,27 δις (2010) σε \$19,34 δις (2014) (ΟΟΣΑ, 2018). Από το 2014 έως το 2016, σημειώθηκε μείωση κατά 35,3%, από \$19,34 δις (2014) σε \$12,52 δις (2016) (OECD, 2018). Οι μεγάλες εταιρείες επηρέασαν θετικά μετά την άνοδο της χρηματοπιστωτικής κρίσης στη χώρα.

Γράφημα 20 Ελληνικές εξαγωγές στις εταιρείες μεγέθους > 250 εργαζομένων (2010- 2016)
(<https://data.oecd.org/trade/exports-by-business-size.htm>)

Τα παραπάνω διαγράμματα δείχνουν τη συμβολή στις εξαγωγές από επιχειρήσεις διαφορετικού μεγέθους. Συνολικά, οι ελληνικές εξαγωγές δείχνουν μια φθίνουσα διαδρομή από το 2010 έως το 2016. Ταυτόχρονα, η Ελλάδα εισάγει λιγότερα και το καθαρό έλλειμμα μειώνεται. Ολόκληρη η οικονομία κινείται προς τον πρωτογενή τομέα και οι πρώην καταναλωτές γίνονται παραγωγοί. Οι οικογενειακές επιχειρήσεις εκμεταλλεύονται αυτή τη διαδρομή και αυξάνουν τις εξαγωγές τους. Από την άλλη πλευρά, οι ΜΜΕ υποφέρουν περισσότερο από αυτή τη συμπεριφορά.

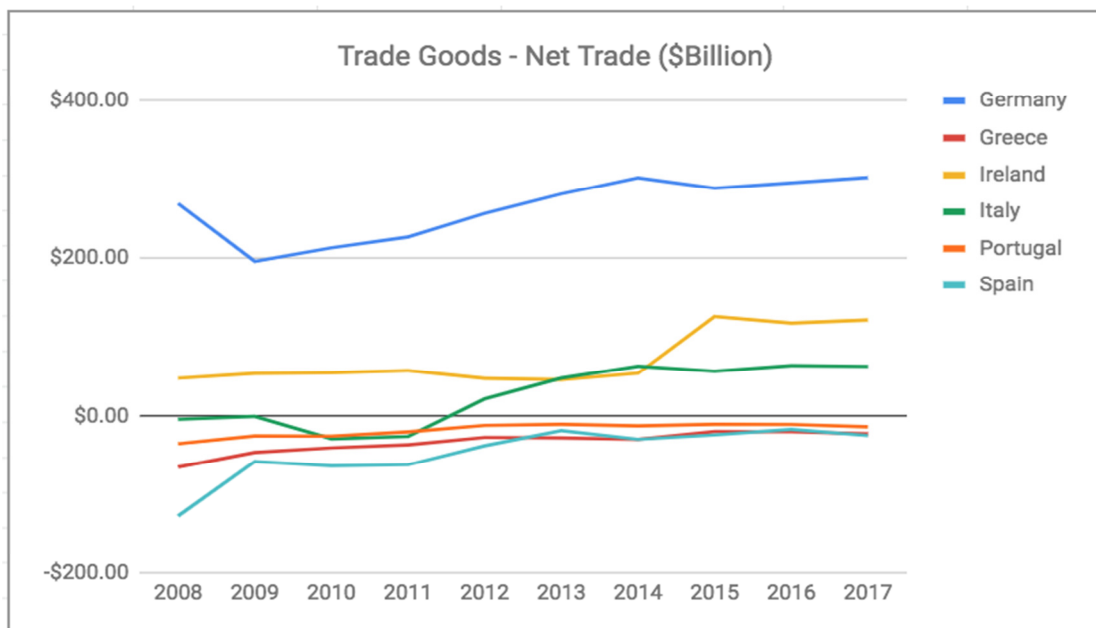
3.2.4 Εμπόριο αγαθών σε Ευρωπαϊκές χώρες

Μια ενδιαφέρουσα πτυχή είναι η σύγκριση των εξαγωγών μεταξύ των χωρών της ΕΕ. Στο Γράφημα 21 παρουσιάζεται η τάση των εξαγωγών αγαθών από 6 χώρες της ΕΕ την τελευταία δεκαετία (2008-2017). Σύμφωνα με την ανάλυση του ΟΟΣΑ (Οργάνωση Οικονομικής Συνεργασίας & Ανάπτυξης), η Γερμανία είναι η τρίτη μεγαλύτερη εξαγωγική οικονομία στον κόσμο. Η Ιταλία είναι η 7η μεγαλύτερη οικονομία εξαγωγής, η Ισπανία η 15η, η Ιρλανδία η 28η, η Πορτογαλία η 46η και η Ελλάδα η 64η μεγαλύτερη οικονομία εξαγωγής (ΟΟΣΑ, 2018). Η Γερμανία, η Ιταλία και η Ισπανία επηρέασαν τα μέγιστα μετά την άνοδο της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2008. Μετά από 10 χρόνια, ορισμένες οικονομίες κατάφεραν να ανακάμψουν, καθώς κάποιοι άλλοι εξακολουθούν να αγωνίζονται. Ειδικότερα, από το 2008 έως το 2017, η Γερμανία κατάφερε να αυξήσει τις εξαγωγές της κατά 3,2%, την Ισπανία κατά 11,2% και την Πορτογαλία κατά 8,1%. Η Ιρλανδία πραγματοποίησε "σπίτι-τρέξιμο", αυξάνοντας τις εξαγωγές της σε προϊόντα κατά 54,6%, από \$140,6 δις (2008) σε \$217,4 δις (2017) (ΟΟΣΑ, 2018). Από την άλλη πλευρά, η Ελλάδα και η Ιταλία παρουσίασαν μείωση των εξαγωγών τους κατά την περίοδο 2008-2017. Οι ελληνικές εξαγωγές αγαθών μειώθηκαν κατά 1,37%, καθώς οι ιταλικές εξαγωγές μειώθηκαν κατά 6,35% (ΟΟΣΑ, 2018).

Γράφημα 21 Εξαγωγές ευρωπαϊκών χωρών 2008 - 2017 (<https://data.oecd.org/trade/trade-in-goods.htm#indicator-chart>)

Στο Γράφημα 22 παρουσιάζεται το εμπορικό ισοζύγιο (εισαγωγές - εξαγωγές) σε αγαθά από 6 χώρες της ΕΕ την τελευταία δεκαετία (2008-2017). Μετά από 10 χρόνια, όλες οι οικονομίες κατάφεραν να σταθεροποιήσουν το εμπόριο τους. Ειδικότερα, από το 2008 έως το 2017, η Γερμανία κατορθώνει να σταθεροποιήσει το εμπορικό ισοζύγιο κατά 12,34%, την Ισπανία κατά 80,65%, την Πορτογαλία κατά 61,02%, την Ελλάδα κατά 65,53% και την Ιρλανδία κατά 154,5%. Η Ιταλία σημείωσε μια «εγχώρια λειτουργία», σταθεροποιώντας το καθαρό της εμπόριο κατά 1381%, από αρνητικά - \$4,34 δις (2008) σε \$62,87 δις (2017) (ΟΟΣΑ, 2018). Αυτή η τάση δείχνει ότι όλες οι χώρες προσαρμόζουν την πολιτική εισαγωγής τους και εστιάζουν στην παραγωγή.

Γράφημα 22 Εμπορικό ισοζύγιο ευρωπαϊκών χωρών 2008 - 2017 (<https://data.oecd.org/trade/trade-in-goods.htm#indicator-chart>)

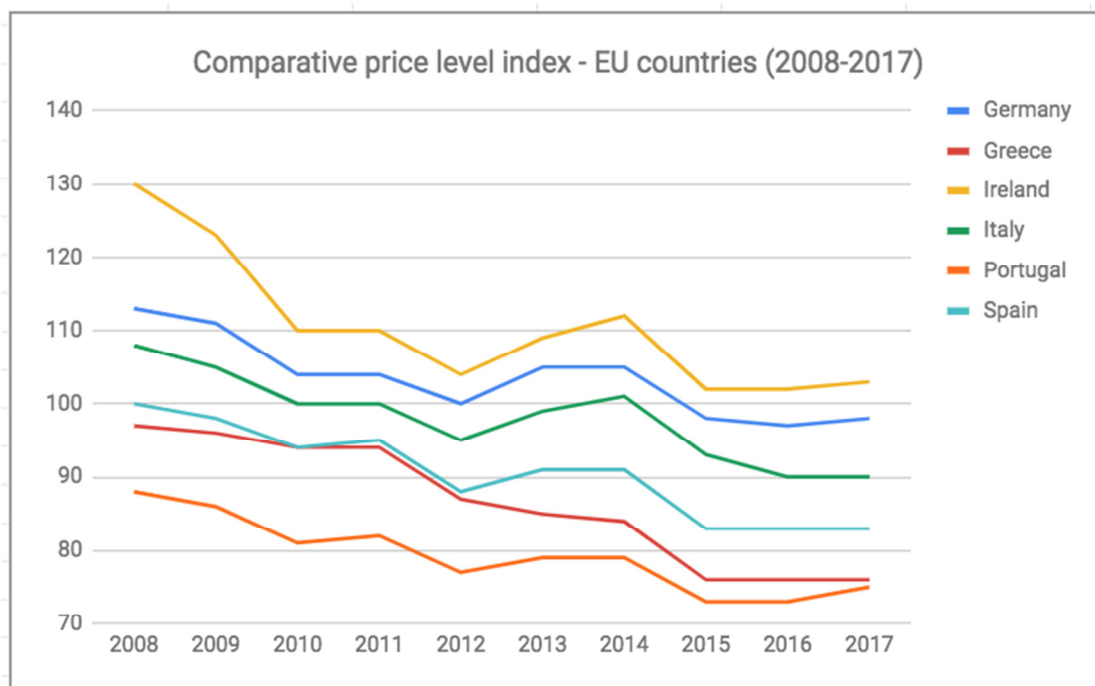
3.3 Συγκριτικά επίπεδα τιμών

Τα συγκριτικά επίπεδα τιμών είναι ο λόγος μεταξύ ισοτιμιών αγοραστικής δύναμης (ΣΔΙΤ) και συναλλαγματικής ισοτιμίας της αγοράς για κάθε χώρα. Οι ΣΔΙΤ είναι συναλλαγματικές ισοτιμίες που μετατρέπουν τους οικονομικούς δείκτες που εκφράζονται σε εθνικά νομίσματα σε ένα κοινό νόμισμα, που ονομάζεται πρότυπο αγοραστικής δύναμης (PPS), το οποίο ισοδυναμεί με την αγοραστική δύναμη των διαφόρων εθνικών νομισμάτων και επιτρέπει συνεπώς συγκριτική σύγκριση. Ο λόγος εμφανίζεται σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ (ΕΕ28 = 100). Αν ο δείκτης των συγκριτικών επιπέδων τιμών που εμφανίζεται για μια χώρα είναι υψηλότερος / χαμηλότερος από 100, η σχετική χώρα είναι σχετικά ακριβή / φθηνή σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ. Στο Γράφημα 23 παρουσιάζεται η «διαδρομή» του συγκριτικού δείκτη επιπέδων τιμών στην Ελλάδα από το 2008 έως το 2017. Από το 2008 έως το 2017, παρατηρείται πτώση κατά 21,6% στο συγκριτικό επίπεδο τιμών της Ελλάδας. Η ελληνική οικονομία έχει σταθεροποιηθεί, από την άποψη των τιμών, μετά το 2015 (ΟΟΣΑ, 2018). Εστιάζοντας στα επίπεδα τιμών της Ελλάδας την τελευταία δεκαετία, η χώρα είναι σχετικά φθηνότερη από άλλες χώρες του ΟΟΣΑ.

Γράφημα 23 Συγκριτικός δείκτης τιμών στην Ελλάδα (2008 - 2017)
(<https://data.oecd.org/price/price-level-indices.htm>)

Στο Γράφημα 24 παρουσιάζεται ο συγκριτικός δείκτης επιπέδων τιμών από 6 χώρες της ΕΕ την τελευταία δεκαετία (2008-2017). Μετά από 10 χρόνια, όλες οι οικονομίες δείχνουν μείωση του συγκριτικού δείκτη επιπέδων τιμών τους. Από το 2008 έως το 2017, το συγκριτικό επίπεδο τιμών της Γερμανίας μειώνεται κατά 13,3%, η Ιρλανδία παρουσιάζει πτώση 20,1%, Ιταλία 16,7%, Πορτογαλία 14,7% και Ισπανία 17%. Η Ελλάδα παρουσιάζει τη μεγαλύτερη συγκριτική πτώση των τιμών, κατά 21,6% (ΟΟΣΑ, 2018). Το συγκριτικό επίπεδο τιμών υποδεικνύει εάν μια χώρα είναι σχετικά ακριβή ή φθηνότερη από άλλες. Αυτό μπορεί να αποτελέσει δείκτη στο τοπίο ανταγωνιστικότητας του κόσμου. Εάν μια χώρα αποκαλύψει ότι είναι σχετικά φθηνότερη από άλλες, σημαίνει ότι είναι ένας ελκυστικός «προορισμός» για τους καταναλωτές.

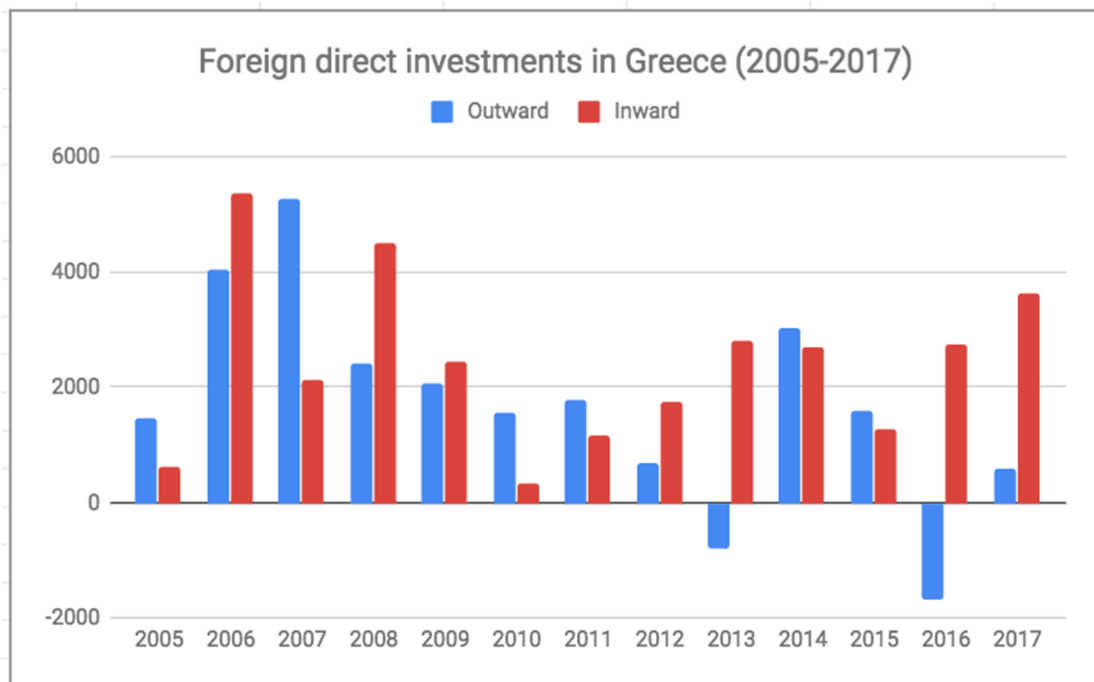

Γράφημα 24 Συγκριτικός δείκτης τιμών ευρωπαϊκών χωρών (2008 - 2017)
(<https://data.oecd.org/price/price-level-indices.htm>)

3.4 Άμεσες ξένες επενδύσεις (Foreign direct investment - FDI)

Οι ροές άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ) καταγράφουν την αξία των διασυνοριακών συναλλαγών που σχετίζονται με τις άμεσες επενδύσεις κατά τη διάρκεια μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου, συνήθως ενός τριμήνου ή ενός έτους. Οι χρηματοοικονομικές ροές αποτελούνται από συναλλαγές μετοχών, επανεπένδυση κερδών και ενδοεταιρικές συναλλαγές χρέους. Οι εξωτερικές ροές αντιπροσωπεύουν συναλλαγές που αυξάνουν την επένδυση που έχουν οι επενδυτές στην οικονομία παροχής στοιχείων σε επιχειρήσεις σε ξένη οικονομία, όπως μέσω αγορών ιδίων κεφαλαίων ή επανεπένδυσης κερδών, μείον οποιοσδήποτε συναλλαγές μειώνουν την επένδυση που οι επενδυτές στην οικονομία αναφοράς έχουν σε επιχειρήσεις μια ξένη οικονομία, όπως οι πωλήσεις ιδίων κεφαλαίων ή δανεισμός από τον κάτοικο επενδυτή από την αλλοδαπή επιχείρηση. Οι εισερχόμενες ροές αντιπροσωπεύουν συναλλαγές που αυξάνουν την επένδυση που έχουν οι ξένοι επενδυτές σε επιχειρήσεις που κατοικούν στην οικονομία αναφοράς, μείον συναλλαγές που μειώνουν την επένδυση ξένων επενδυτών σε εγχώριες επιχειρήσεις. Οι ροές άμεσων ξένων επενδύσεων υπολογίζονται σε δολάρια ΗΠΑ και ως ποσοστό του ΑΕΠ. Οι άμεσες ξένες επενδύσεις δημιουργούν σταθερούς και μακροχρόνιους δεσμούς μεταξύ των οικονομιών.

Στο Γράφημα 25 παρουσιάζονται οι ροές άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα τα τελευταία 13 χρόνια (2005-2017) (ΟΟΣΑ, 2018). Οι εισροές παρουσιάζουν σημαντική μείωση από \$5,4 δις το 2006 σε 330 εκατομμύρια δολάρια το 2010. Οι εισροές αρχίζουν να αυξάνονται μετά το 2010 φθάνοντας τα \$3,6 δις το 2017. Οι εξωτερικές ροές το 2013 και το 2016 παρουσιάζουν αρνητική τιμή, (ΟΟΣΑ, 2018).

Γράφημα 25 Δείκτης άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα (2005 - 2017)
<https://data.oecd.org/fdi/fdi-flows.htm>

4 Εισαγωγές και εξαγωγές πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα

Το Κεφάλαιο 4 παρέχει πληροφορίες για τις εισαγωγές και εξαγωγές προϊόντων πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα. Επίσης γίνεται αναφορά και στην προοπτική του πρωτογενούς τομέα τα επόμενα χρόνια στην χώρα.

4.1 Εξαγωγές αγαθών στον πρωτογενή τομέα στην Ελλάδα

Μειωμένες, σε σύγκριση με το 2016, αλλά διατηρώντας τη θετική τροχιά της τελευταίας πενταετίας –αυξημένες και σε όγκο και σε αξία σε σχέση με το 2015 (κατά 11,3% και κατά 15,5% αντίστοιχα)– κινήθηκαν οι εξαγωγές νωπών οπωροκηπευτικών στο 12μηνο Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου 2017. Ειδικότερα, οι εξαγωγές νωπών προϊόντων εμφανίζονται μειωμένες σε αξία κατά 3,7%, σε όγκο κατά 12,6% και διαμορφώθηκαν σε 1,013 δισ. ευρώ και σε 1.471,302 τόνους αντίστοιχα. Τα πυρηνόκαρπα αύξησαν τις εξαγωγές τους κατά 12,4%, οι φράουλες κατά 12,2% και τα νωπά σταφύλια κατά 16,6% (Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, 2018).

Η αξία των οπωροκηπευτικών αναμένεται να αυξηθεί ταχύτερα από τον όγκο των ποσοτήτων στην αγορά της ΕΕ τα επόμενα χρόνια. Ακόμη, πεδίο ανάπτυξης αλλά ταυτόχρονα και πρόκληση για τις ελληνικές εξαγωγές αποτελούν οι εκτιμήσεις διεθνών οργανισμών που διακρίνουν αναστροφή της πτωτικής τάσης της κατά κεφαλήν κατανάλωσης και προβλέπουν αύξηση του παγκόσμιου εμπορίου φρούτων και λαχανικών. Ενδεικτικό της διεύρυνσης είναι ότι ενώ η παραγωγή αυξάνεται κατά λίγο περισσότερο από 2%, το εμπόριο αυξάνεται κατά 7% τον χρόνο (Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, 2018).

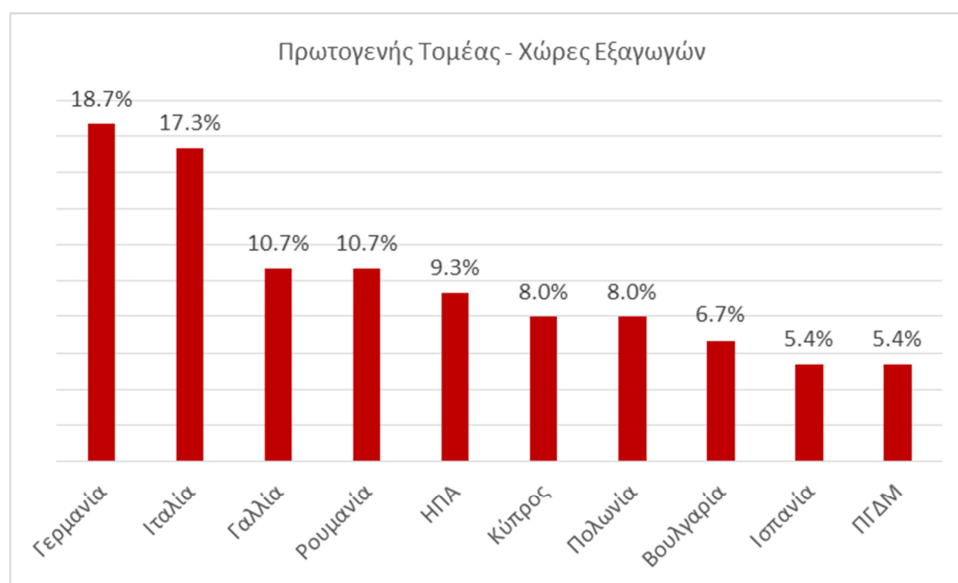
Η Ελλάδα είναι στη πρώτη πεντάδα εξαγωγών σε πολλές χώρες. Η χώρα μας είναι πρώτος προμηθευτής στη Βουλγαρία με 14 προϊόντα (μανταρίνια, φράουλες, λαχανικά, ζάχαρη, καπνά, φυτικά λίπη, λάδια), στη Κύπρο με 12 προϊόντα (χταπόδια, καλαμάρια, ψωμί, αεριούχα νερά), στη Ρουμανία σε 4 προϊόντα, στην Ιταλία σε 3 προϊόντα, και στις Γερμανία, Ουγγαρία, Τουρκία και Ηνωμένο Βασίλειο σε 2 προϊόντα. (www.ethnos.gr).

Τον Δεκέμβριο του 2018, πραγματοποιήθηκε από την ICAP με έρευνα την διερεύνηση της εξαγωγικής δραστηριότητας των ελληνικών επιχειρήσεων για λογαριασμό του Οργανισμού Έρευνας και Ανάλυσης. Το δείγμα της έρευνας είναι 525 εξαγωγικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην ελληνική επικράτεια. Σχεδόν τα 2/3 των εταιρειών του δείγματος (65,2%) δήλωσαν ότι η εταιρεία τους ανήκει στον δευτερογενή τομέα οικονομικής δραστηριότητας. Το 27,6% ανέφερε ότι ανήκει στον τριτογενή τομέα και το 7,2% στον πρωτογενή τομέα (ICAP, 2018).

Η πλειονότητα (88,3%) των επιχειρήσεων του πρωτογενούς τομέα κρίνουν σημαντική την εξαγωγική τους δραστηριότητα τόσο για τη βελτίωση της κερδοφορίας τους όσο και για την επιβίωσή τους. Στον πρωτογενή τομέα παραγωγής το 17,7% των εταιρειών δήλωσε ότι το ύψος των εξαγωγών του ξεπέρασε τα €5 εκατομμύρια (ICAP, 2018).

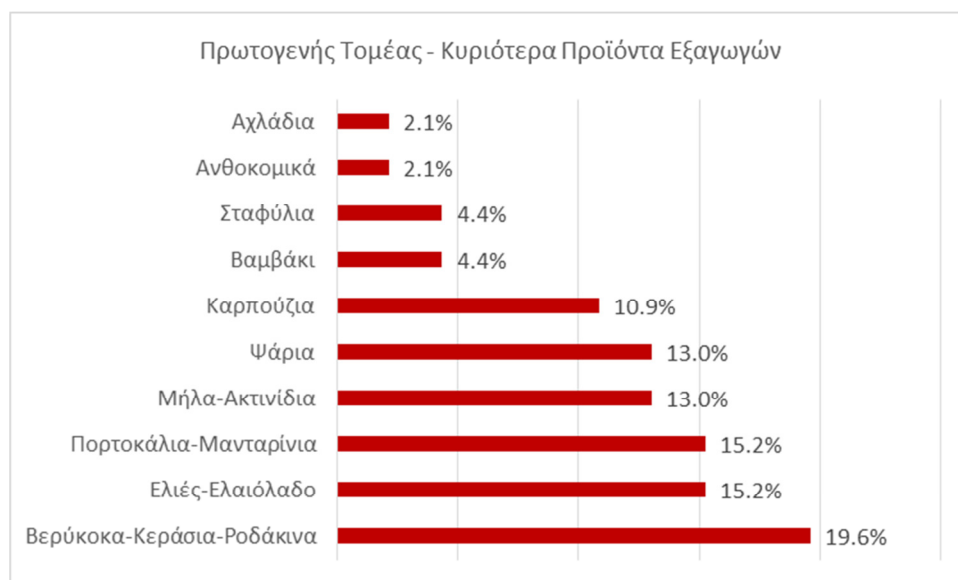
Στο Γράφημα 26 παρουσιάζονται οι βασικές χώρες εξαγωγών των εταιρειών πρωτογενούς τομέα. Από τις 10 χώρες που παρουσιάζονται στην ανάλυση, οι 9 ανήκουν στον Ευρωπαϊκό χώρο και 1 στην Αμερική. Η χώρα στην οποία οι 40

εταιρείες του δείγματος εξάγουν προϊόντα είναι η Γερμανία σε ποσοστό 18.7%. Ιταλία, Γαλλία και Ρουμανία ακολουθούν στην σειρά των χωρών εξαγωγών με ποσοστά 17.3%, 10.7%, και 10.7% αντίστοιχα. Στις δύο τελευταίες θέσεις των εξαγωγών βρίσκονται η Ισπανία και η ΠΓΔΜ με ποσοστό 5.4%.

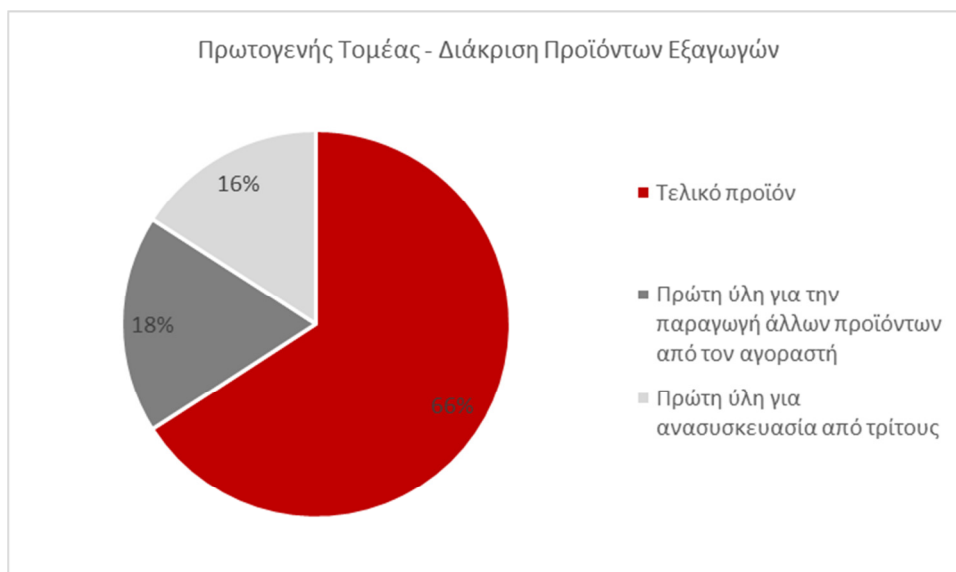
Γράφημα 26 Πρωτογενής τομέας – Χώρες εξαγωγών (ICAP, 2018)

Στο Γράφημα 27 παρουσιάζονται τα κυριότερα προϊόντα εξαγωγών των εταιρειών πρωτογενούς τομέα. Η κατηγορία προϊόντων με τις περισσότερες εξαγωγές είναι τα βερίκοκα-κεράσια-ροδάκινα σε ποσοστό 19.6%. Ελιές-ελαιόλαδο, πορτοκάλια-μανταρίνια και μήλα-ακτινίδια ακολουθούν στην σειρά των εξαγωγίμων προϊόντων με ποσοστά 15.2%, 15.2%, και 13% αντίστοιχα. Στις δύο τελευταίες θέσεις των εξαγωγών βρίσκονται τα ανθοκομικά και τα αχλάδια με ποσοστό 2.1%.

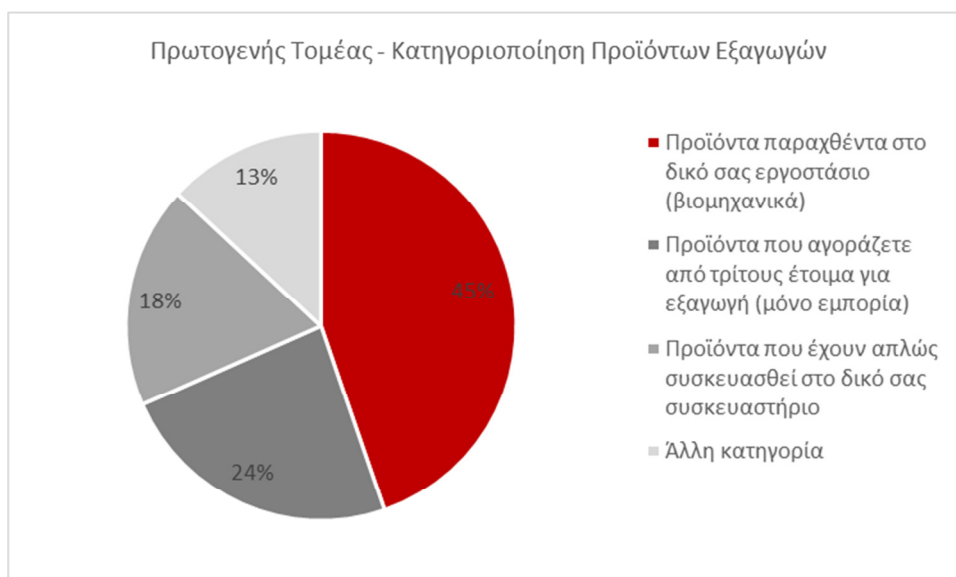
Γράφημα 27 Πρωτογενής τομέας – Κυριότερα προϊόντα εξαγωγών (ICAP, 2018)

Στο Γράφημα 28 παρουσιάζεται η βασική διάκριση προϊόντων εξαγωγών των εταιρειών πρωτογενούς τομέα. Το 66% των εταιρειών εξάγουν τελικό προϊόν, το 18% εξάγουν πρώτη ύλη άλλων προϊόντων και το 16% εξάγουν πρώτη ύλη για ανασυσκευασία από τρίτους.

Γράφημα 28 Πρωτογενής τομέας – Διάκριση προϊόντων εξαγωγών (ICAP, 2018)

Στο Γράφημα 29 παρουσιάζεται η βασική κατηγοριοποίηση προϊόντων εξαγωγών των εταιρειών πρωτογενούς τομέα. Το 45% των εταιρειών εξάγουν προϊόντα που παράχθηκαν στις δικές τους εγκαταστάσεις, το 24% εξάγουν προϊόντα που αγοράζονται έτοιμα από τρίτους, το 18% εξάγουν προϊόντα που έχουν απλώς συσκευασθεί στις εγκαταστάσεις τους και το 13% εξάγουν προϊόντα με κάποιο άλλο χαρακτηριστικό.

Γράφημα 29 Πρωτογενής τομέας – Κατηγοριοποίηση προϊόντων εξαγωγών (ICAP, 2018)

Στο Γράφημα 30 παρουσιάζονται τα βασικά πλεονεκτήματα εξαγωγίμων προϊόντων των εταιρειών πρωτογενούς τομέα. Το πιο σημαντικό πλεονέκτημα των εξαγωγίμων προϊόντων σε ποσοστό 23.1% είναι η «Ποιότητα – Χαρακτηριστικά – Προδιαγραφές». Ακολουθούν η «Ελληνικότητα/ Χώρα προέλευσης», το «Ισχυρό brand (Δικό σας – Τρίτου)», και η «Εύχρηστη συσκευασία των εταιρειών» σε ποσοστά 18.5%, 11.6%, 10% αντίστοιχα. Τα λιγότερο σημαντικά πλεονεκτήματα των εξαγωγίμων προϊόντων είναι η «Καινοτομία» και η «Μοναδικότητα του προϊόντος στη χώρα εξαγωγής» σε ποσοστά 7.1% και 6.7% αντίστοιχα.

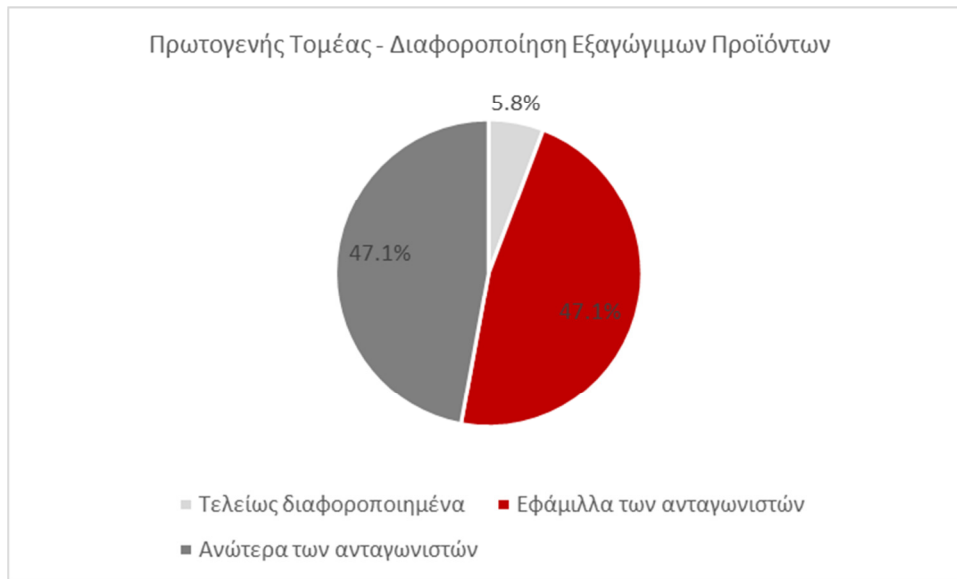
Γράφημα 30 Πρωτογενής τομέας – Πλεονεκτήματα εξαγωγίμων προϊόντων (ICAP, 2018)

Στο Γράφημα 31 παρουσιάζονται τα βασικά μειονεκτήματα εξαγωγίμων προϊόντων των εταιρειών πρωτογενούς τομέα. Το πιο σημαντικό μειονέκτημα των εξαγωγίμων προϊόντων σε ποσοστό 17.2% είναι το «Κόστος Παραγωγής». Ακολουθούν η «Χαμηλότερη τιμή ανταγωνιστών», οι «Καιρικές συνθήκες», και η «Διάρκεια ζωής» σε ποσοστά 17%, 15.5%, 12.6% αντίστοιχα. Τα λιγότερο σημαντικά μειονεκτήματα των εξαγωγίμων προϊόντων είναι η «Έλλειψη brand» και η «Έλλειψη καινοτομίας» σε ποσοστά 8.6% και 6.5% αντίστοιχα.

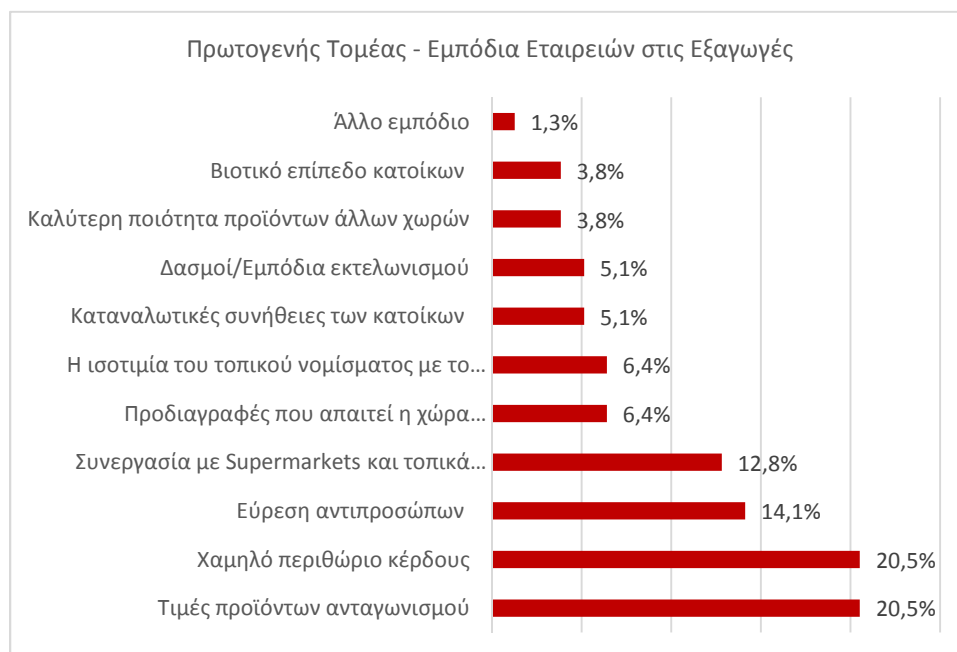
Γράφημα 31 Πρωτογενής τομέας – Μειονεκτήματα εξαγωγίμων προϊόντων (ICAP, 2018)

Στο Γράφημα 32 παρουσιάζεται η (υποκειμενική) διαφοροποίηση προϊόντων εξαγωγών των εταιρειών πρωτογενούς τομέα. Το 47.1% των εταιρειών εξάγουν προϊόντα ανώτερα των ανταγωνιστών, επίσης το 47.1% εξάγουν προϊόντα εφάμιλλα των ανταγωνιστών και το 5.8% των εταιρειών εξάγουν τελείως διαφοροποιημένα προϊόντα σχετικά με τον ανταγωνισμό.

Γράφημα 32 Πρωτογενής τομέας – Διαφοροποίηση εξαγωγίμων προϊόντων (ICAP, 2018)

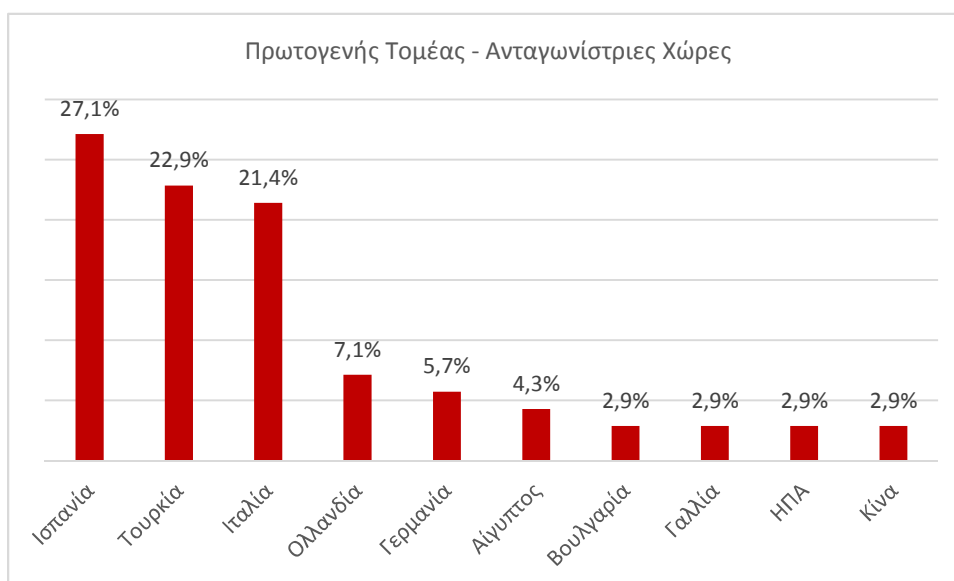
Στο Γράφημα 33 παρουσιάζονται τα βασικά εμπόδια εξαγωγών των εταιρειών πρωτογενούς τομέα. Τα πιο σημαντικά εμπόδια σε ποσοστό 20.5% είναι οι «Τιμές προϊόντων ανταγωνισμού» και το «Χαμηλό περιθώριο κέρδους». Ακολουθούν η «Εύρεση Αντιπροσώπων», και οι «Συνεργασίες με Supermarkets στην τοπική κοινωνία» σε ποσοστά 14.1% και 12.8% αντίστοιχα. Τα λιγότερο σημαντικά εμπόδια των εξαγωγών είναι το «Βιοτικό επίπεδο κατοίκων» και η «Καλύτερη ποιότητα άλλων προϊόντων» σε ποσοστό 3.8%.

Γράφημα 33 Πρωτογενής τομέας – Εμπόδια εταιρειών στις εξαγωγές (ICAP, 2018)

Στο Γράφημα 34 παρουσιάζονται οι βασικές ανταγωνίστριες χώρες στις εξαγωγές προϊόντων πρωτογενούς τομέα. Από τις 10 χώρες που παρουσιάζονται στην ανάλυση, οι 6 ανήκουν στην Ευρώπη, 2 στην Ασία, 1 στην Αφρική, και 1 στην Αμερική. Η βασική ανταγωνίστρια χώρα είναι η Ισπανία σε ποσοστό 27.1%. Τουρκία, Ιταλία, και Ολλανδία ακολουθούν στην σειρά των ανταγωνιστριών χωρών με ποσοστά 22.9%,

21.4%, και 7.1% αντίστοιχα. Στις δύο τελευταίες θέσεις των ανταγωνιστριών χωρών βρίσκονται οι ΗΠΑ και η Κίνα με ποσοστό 2.9%.

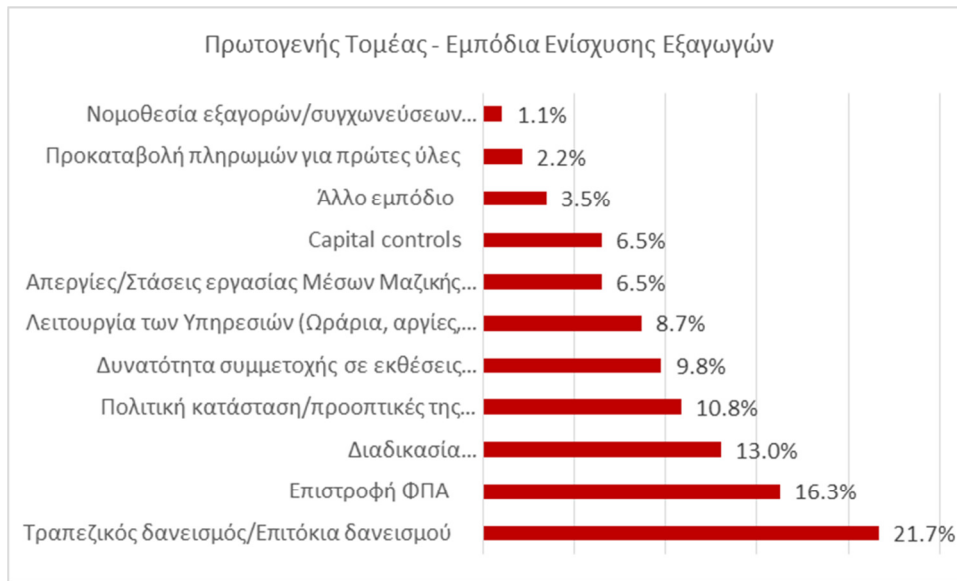
Γράφημα 34 Πρωτογενής τομέας – Ανταγωνίστριες χώρες (ICAP, 2018)

Στο Γράφημα 35 παρουσιάζονται οι βασικές ενέργειες ενίσχυσης εξαγωγών των εταιρειών πρωτογενούς τομέα. Η πιο σημαντική ενέργεια ενίσχυσης σε ποσοστό 12.6% είναι η «Δημιουργία branded προϊόντων». Ακολουθούν η «Διείσδυση σε περισσότερες χώρες», η «Διαφοροποίηση προϊόντων» και η «Μείωση κόστους παραγωγής» σε ποσοστά 11.6%, 11.5% και 10.7% αντίστοιχα. Οι λιγότερο σημαντικές ενίσχυσης εξαγωγών είναι η «Διαφήμιση/προώθηση των προϊόντων» και η «Μείωση τιμών/Μεγαλύτερες εκπτώσεις» σε ποσοστά 5.5% και 3.3% αντίστοιχα.

Γράφημα 35 Πρωτογενής τομέας – Ενέργειες ενίσχυσης εξαγωγών (ICAP, 2018)

Στο Γράφημα 36 παρουσιάζονται τα βασικά εμπόδια ενίσχυσης εξαγωγών. Το πιο σημαντικό εμπόδιο ενίσχυσης σε ποσοστό 21.7% είναι ο «Τραπεζικός Δανεισμός». Ακολουθούν η «Επιστροφή ΦΠΑ», η «Διαδικασία εξαγωγών» και η «Πολιτική κατάσταση» σε ποσοστά 16.3%, 13% και 10.8% αντίστοιχα. Το λιγότερο σημαντικό εμπόδιο ενίσχυσης εξαγωγών είναι η «Νομοθεσία εξαγορών/συγχωνεύσεων» σε ποσοστό 1.1% αντίστοιχα.

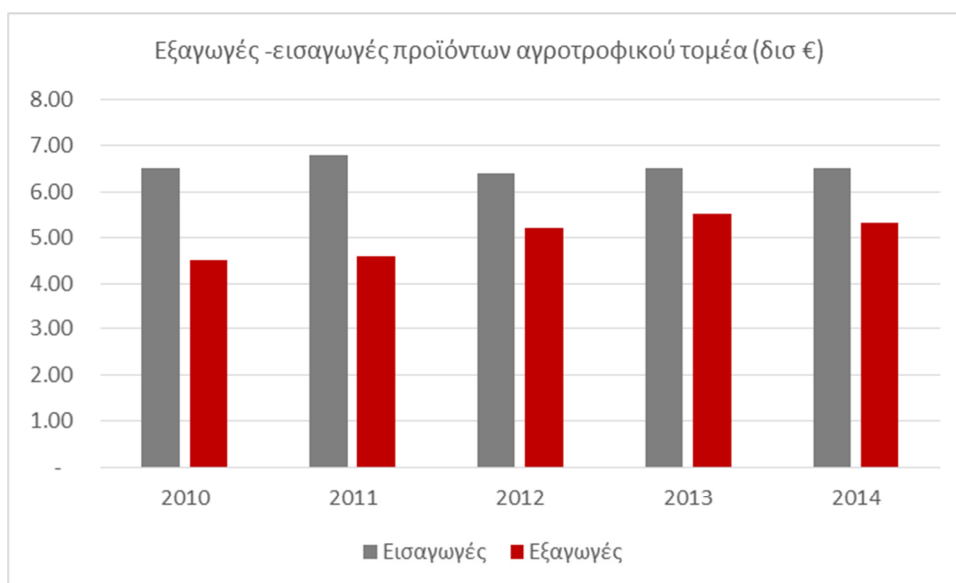
Γράφημα 36 Πρωτογενής τομέας – Εμπόδια ενίσχυσης εξαγωγών (ICAP, 2018)

4.2 Εισαγωγές αγαθών στον πρωτογενή τομέα στην Ελλάδα

Σε μία περίοδο που κρίνεται αναγκαίος ο αναπροσδιορισμός του παραγωγικού μοντέλου της Ελλάδας, από την παραγωγή μη διεθνώς εμπορεύσιμων σε διεθνώς εμπορεύσιμα αγαθά και υπηρεσίες, σημαντικός θεωρείται ο ρόλος του αγροτικού τομέα στη διαμόρφωση του νέου αναπτυξιακού προτύπου της χώρας (Τράπεζα Πειραιώς, 2015). Στο σύνολο της γεωργικής παραγωγής (Μ.Ο 2012-2014 - τιμές παραγωγού), το 19% αφορά λαχανικά & κηπευτικά προϊόντα, ακολουθούν τα φρούτα με 18,5%, η ζωική παραγωγή με 14,5%, τα προϊόντα ζωικής προέλευσης (πχ. γάλα, αβγά) με 14%, τα δημητριακά με 10% και το ελαιόλαδο με 8% (Τράπεζα Πειραιώς, 2015).

Το εμπορικό ισοζύγιο προϊόντων του αγροτροφικού τομέα της Ελλάδος είναι ελλειμματικό. Η μείωση των εισαγωγών, που άρχισε να σημειώνεται τα τελευταία 5 χρόνια λόγω οικονομικής κρίσης, σε συνδυασμό με τις καλές εξαγωγικές επιδόσεις των αγροτικών προϊόντων οδήγησαν σε μείωση του ελλείμματος που το 2014 περιορίστηκε σε -1,36 δισ. ευρώ. Οι περισσότερες επιμέρους κατηγορίες προϊόντων εμφανίζουν ελλειμματικό ισοζύγιο, με εξαίρεση τα φρούτα & λαχανικά, τα ιχθυηρά, τον καπνό, το βαμβάκι και τα φυτικά λίπη και έλαια που παρουσιάζουν θετικό πρόσημο. Σε ότι αφορά τις εισαγωγές της εν λόγω κατηγορίας το μεγαλύτερο ποσοστό αφορά προϊόντα ζωικής παραγωγής με 17% και ακολουθούν γαλακτοκομικά προϊόντα με 13%, φρούτα και λαχανικά με 10% και σιτηρά και παρασκευάσματα δημητριακών με 9% (Τράπεζα Πειραιώς, 2015).

Στο Γράφημα 37 παρουσιάζονται οι Εξαγωγές -εισαγωγές προϊόντων αγροτροφικού τομέα (δισ €) για την περίοδο 2010-2014. Όπως παρουσιάζεται από την πορεία των εισαγωγών και εξαγωγών, το καλύτερο ισοζύγιο επιτεύχθηκε το 2013 με έλλειμα 1 δισ € (Τράπεζα Πειραιώς, 2015).

Γράφημα 37 Εξαγωγές -εισαγωγές προϊόντων αγροτροφικού τομέα (Τράπεζα Πειραιώς, 2015)

Το 2017, οι εισαγωγές των λαχανικών αυξήθηκαν κατά 15,6% σε όγκο (330.261 τόνοι) και κατά 10,6% σε αξία (215,5 εκατ. ευρώ), με τον δείκτη να αφορά και νωπά και κατεψυγμένα, για τα δε φρούτα –νωπά ή αποξηραμένα– κατά 17,5% σε όγκο (312.072 τόνοι) και κατά 8,1% σε αξία (344,83 εκατ. ευρώ), κυρίως σε μπανάνες, ανανά, χουρμάδες και ακτινίδια. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία που παρουσίασε ο οργανισμός Incofruit Ελλάς, μπανάνες, πατάτες και λεμόνια, σημείωσαν τις μεγαλύτερες εισαγωγές τόσο σε αξία όσο και σε όγκους (Incofruit, 2017).

Στο πίνακα 5 παρατηρούμε ότι το εμπορικό ισοζύγιο των αγροτικών προϊόντων είναι σταθερά ελλειμματικό από το 1994 έως το 2012 αφού η αξία των εισαγωγών είναι μεγαλύτερη από αυτή των εξαγωγών.

Από το 1994 έως το 2007 το ισοζύγιο των αγροτικών προϊόντων παρουσιάζει τη μεγαλύτερη επιδείνωση του, με το έλλειμμα να είναι στα 3.042 εκατομμύρια ευρώ. Αντιθέτως το 2009 και το 2012 παρατηρείτε μείωση του ελλείμματος στα 1.093 εκατομμύρια ευρώ.

Τέλος να αναφέρουμε ότι η αξία του όγκου των εξαγωγών από το 1994 έως το 2012 παρουσιάζει μια αύξηση της τάξεως του 104.5% ενώ αυτή των εισαγωγών αναγράφεται στα 108.43%

	1994	1998	2003	2005	2007	2009	2012	Μεταβολή 1994/2012
Εισαγωγές Γεωργικών προϊόντων	2.708	3.707	4.907	5.748	6.743	6.494	5.643	108.34%
Εξαγωγές Γεωργικών προϊόντων	2.224	2.774	2.939	3.754	3.702	4.155	4.550	104.50%
Ισοζύγιο Γεωργικών	-483	-932	-1968	-1996	-3.042	-2.339	-1.093	126%

προϊόντων								
Δείκτης κάλυψης εξαγωγών	0,82	0,75	0,59	0,65	0,54	0,64	0,81	-1%

Πίνακας 5 Εισαγωγές, Εξαγωγές, Εμπορικό Ισοζύγιο γεωργικών προϊόντων(Πηγή: Γενική Διεύθυνση για την Ανάπτυξη της Γεωργίας και της Υπαίθρου Νοέμβριος 2012)

4.3 Προοπτικές πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα

Στην στρατηγική της «Ευρώπη 2020», η Επιτροπή υπογραμμίζει το ρόλο της έρευνας και της καινοτομίας ως βασικών στοιχείων κατά την προετοιμασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αντιμετώπιση των μελλοντικών προκλήσεων. Στους προσανατολισμούς για «την Κοινή Γεωργική Πολιτική (ΚΑΠ) στην πορεία προς το 2020» υπογραμμίζεται ότι η καινοτομία αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την προετοιμασία της γεωργίας της Ένωσης ώστε να αντιμετωπίσει το μέλλον. Στον προϋπολογισμό για την «Ευρώπη 2020» περιλαμβάνεται ποσό 4,5 δισεκατομμυρίων (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2016).

Αυτός ο πρωταρχικός ρόλος της έρευνας και της καινοτομίας αναπτύσσεται περαιτέρω στην εμβληματική πρωτοβουλία της ΕΕ για το 2020 με τίτλο «Ένωση καινοτομίας» που εισάγει την έννοια των Ευρωπαϊκών Συμπράξεων Καινοτομίας(ΕΣΚ) ως της νέας μεθόδου για την προώθηση της καινοτομίας. Ως δείκτης για την προώθηση της παραγωγικότητας και της αποτελεσματικότητας, του γεωργικού τομέα, οι ΕΣΚ έχουν θέσει ως στόχο να αντιστραφεί η πρόσφατη τάση της μείωσης των κερδών παραγωγικότητας έως το2020. Ως δείκτης για τη βιωσιμότητα της γεωργίας, οι ΕΣΚ έχουν θέσει ως στόχο να εξασφαλίσουν τη λειτουργικότητα του εδάφους στην Ευρώπη σε ικανοποιητικό επίπεδο έως το 2020 (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2016).

Η λειτουργικότητα του εδάφους συμπεριλαμβάνει την παραγωγική ικανότητα των εδαφών και τον βασικό ρόλο που διαδραματίζουν κατά τον μετριασμό και την προσαρμογή των κλιματικών αλλαγών και για την ευστάθεια των οικοσυστημάτων. Διάφορες ενδεικτικές περιοχές προτεραιότητας για πρωτοβουλίες έρευνας και καινοτομίας έχουν επιλεγεί με βάση τις εισηγήσεις και την ανταλλαγή απόψεων με τα ενδιαφερόμενα μέρη και τους ερευνητές. Οι βασικές προτεραιότητες που έχει θέσει η ΕΕ δίνονται παρακάτω (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2016):

1. Αύξηση της παραγωγικότητας της γεωργίας, της παραγωγής, και της αποτελεσματικότητας των πόρων
2. Καινοτομίες προς στήριξη της βιο-οικονομίας
3. Βιοποικιλότητα, υπηρεσίες οικοσυστήματος και λειτουργικότητα του εδάφους
4. Καινοτόμα προϊόντα και υπηρεσίες για την ολοκληρωμένη αλυσίδα εφοδιασμού
5. Ποιότητα τροφίμων, ασφάλεια τροφίμων και υγιεινός τρόπος ζωής

Βασίζόμενοι στην έκθεση και τις προτεραιότητες που έθεσε η ΕΕ, το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης προώθησε τις ακόλουθες προτεραιότητες, με γνώμονα τις ελληνικές ιδιαιτερότητες (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης, 2016):

1. Προώθηση της μεταφοράς γνώσεων και της καινοτομίας στη γεωργία, και τις αγροτικές περιοχές

2. Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας όλων των τύπων γεωργίας και της βιωσιμότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων
3. Προώθηση της οργάνωσης της αλυσίδας τροφίμων και της διαχείρισης κινδύνων στη γεωργία
4. Αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυση των οικοσυστημάτων που εξαρτώνται από τη γεωργία
5. Προώθηση της αποδοτικότητας των πόρων και στήριξη της μεταστροφής προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα με ανθεκτικότητα στην αλλαγή του κλίματος στους τομείς της γεωργίας και των τροφίμων
6. Κοινωνική ένταξη, μείωση της φτώχειας και οικονομική ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών

5 Εισαγωγές και εξαγωγές πρωτογενούς τομέα στην Ευρώπη

Το Κεφάλαιο 5 παρέχει πληροφορίες για τις εισαγωγές και εξαγωγές προϊόντων πρωτογενούς τομέα σε 5 διαφορετικές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

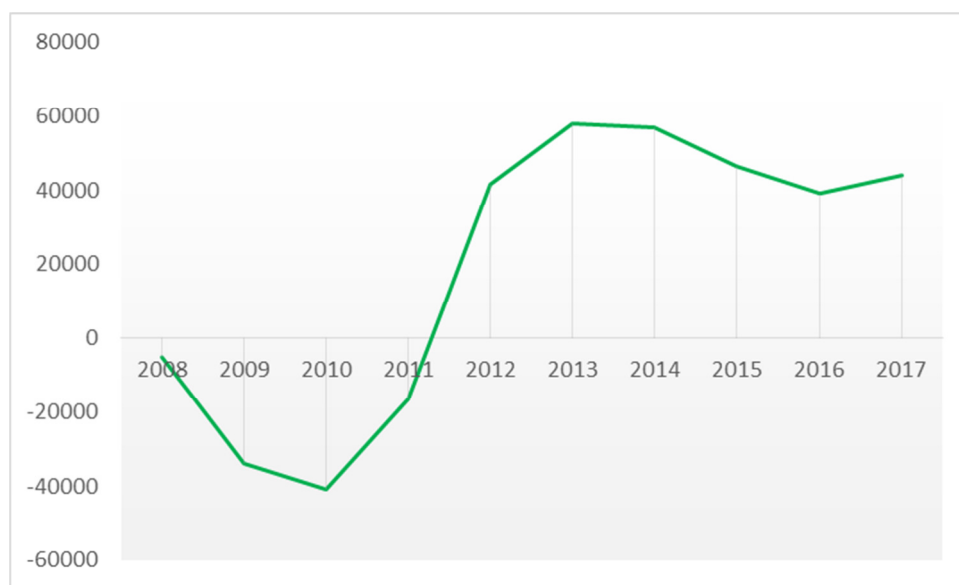
5.1 Εμπορικό ισοζύγιο Ευρωπαϊκών χωρών

Η Ιταλία είναι η 7η μεγαλύτερη οικονομία εξαγωγής στον κόσμο και η 20η πιο πολύπλοκη οικονομία σύμφωνα με τον δείκτη οικονομικής πολυπλοκότητας (ECI). Το 2017, η Ιταλία εξήγαγε \$ 482 Δις και εισήγαγε \$ 441 Δις, με αποτέλεσμα ένα θετικό εμπορικό ισοζύγιο ύψους \$ 40,8 Δις. Το 2017 το ΑΕΠ της Ιταλίας ήταν 1,93T και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ήταν 39,4k.

Οι κορυφαίες εξαγωγές της Ιταλίας είναι τα συσκευασμένα φάρμακα (\$ 21.7 Δις), τα αυτοκίνητα (\$ 18.5 Δις), τα διυλιστήρια (\$ 13.7 Δις), τα ανταλλακτικά οχημάτων (\$ 13B) και οι βαλβίδες (\$ 7.7 Δις). Οι κορυφαίες εισαγωγές της είναι τα αυτοκίνητα (\$31 Δις), το αργό πετρέλαιο (\$25 Δις), τα συσκευασμένα φάρμακα (\$15 Δις), το πετρέλαιο (14,5 δολάρια) και τα ανταλλακτικά οχημάτων (\$8,6 Δις).

Οι κορυφαίοι εξαγωγικοί προορισμοί της Ιταλίας είναι η Γερμανία (\$ 58.5 Δις), η Γαλλία (\$ 48 Δις), οι Ηνωμένες Πολιτείες (\$ 45B), το Ηνωμένο Βασίλειο (\$ 24.9 Δις) και η Ισπανία (\$ 23 Δις). Οι κορυφαίες εισαγωγές προέρχονται από τη Γερμανία (\$ 72 Δις), τη Γαλλία (\$ 40 Δις), την Κίνα (\$ 32 Δις), την Ολλανδία (\$ 25 Δις) και την Ισπανία (\$ 23 Δις).

Στο Γράφημα 38 παρουσιάζεται η τάση του ιταλικού εμπορικού ισοζυγίου την τελευταία δεκαετία (2008-2017). Σύμφωνα με την ανάλυση του ΟΟΣΑ, η Ιταλία παρουσίαζε αρνητικό ισοζύγιο την 4ετία 2008-2011. Από τα μέσα του 2011, η χώρα παρουσιάζει θετικό ισοζύγιο, φθάνοντας την μέγιστη τιμή \$57,93 δις (2013) (ΟΟΣΑ, 2018). Από το 2013 έως 2016, το εμπορικό ισοζύγιο παρουσίασε μείωση της τάξης του 32%. Συμπερασματικά, η Ιταλία αντιμετώπισε προβλήματα στον τομέα των εξαγωγών την περίοδο της οικονομικής κρίσης, αλλά κατάφερε να τα ξεπεράσει από το 2011 και έπειτα. Η χώρα χαρακτηρίζεται από την τάση να εξάγει περισσότερα προϊόντα από ότι εισάγει.

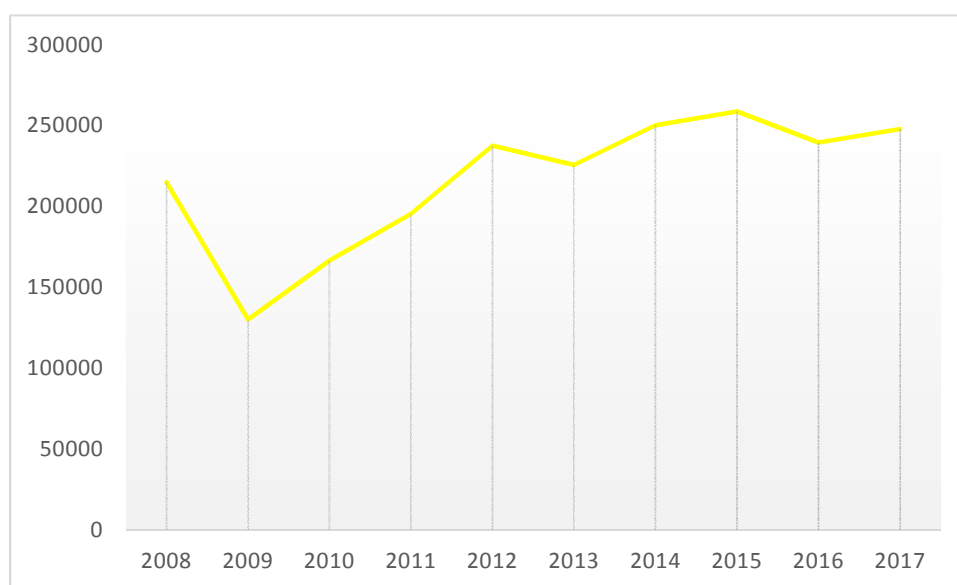
Γράφημα 38 Εμπορικό ισοζύγιο στην Ιταλία 2008 - 2017 (<https://data.oecd.org/trade/trade-in-goods.htm#indicator-chart>)

Η Γερμανία είναι η 2η μεγαλύτερη εξαγωγική οικονομία στον κόσμο και η τρίτη πιο πολύπλοκη οικονομία σύμφωνα με τον δείκτη οικονομικής πολυπλοκότητας (ECI). Το 2017, η Γερμανία εξήγαγε \$ 1.33T και εισήγαγε \$ 1.08T, με αποτέλεσμα ένα θετικό εμπορικό ισοζύγιο ύψους \$ 251B. Το 2017 το ΑΕΠ της Γερμανίας ήταν 3,68 Τρ. Και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ήταν 50,6 χιλιάδες δολάρια.

Οι κορυφαίες εξαγωγές της Γερμανίας είναι τα αυτοκίνητα (\$ 158 Δις), τα ανταλλακτικά οχημάτων (\$ 64 Δις), τα συσκευασμένα φάρμακα (\$ 51 Δις), τα αεροπλάνα, τα ελικόπτερα (\$ 27Δις). Οι κορυφαίες εισαγωγές της είναι τα αυτοκίνητα (\$ 60B), τα ανταλλακτικά οχημάτων (\$ 42 Δις), το αργό πετρέλαιο (\$ 30 Δις), τα συσκευασμένα φάρμακα (\$ 26 Δις) και το ανθρώπινο ή ζωικό αίμα (\$ 22 Δις).

Οι κορυφαίοι εξαγωγικοί προορισμοί της Γερμανίας είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες (\$ 111 Δις), η Γαλλία (\$ 103 Δις), η Κίνα (\$ 95 Δις), το Ηνωμένο Βασίλειο (\$ 90 Δις) και οι Κάτω Χώρες (\$ 85 Δις). Οι κορυφαίες εισαγωγές προέρχονται από την Κίνα (\$ 109 Δις), την Ολλανδία (\$ 90 Δις), τη Γαλλία (\$ 69 Δις), τις Ηνωμένες Πολιτείες (\$ 62 Δις) και την Ιταλία (\$ 58 Δις).

Στο Γράφημα 39 παρουσιάζεται η τάση του γερμανικού εμπορικού ισοζυγίου την τελευταία δεκαετία (2008-2017). Σύμφωνα με την ανάλυση του ΟΟΣΑ, η Γερμανία παρουσίασε μείωση του εμπορικού ισοζυγίου μόνο την 2ετία 2008-2009. Η μείωση αυτή ήταν της τάξης του 39.5%. Από το 2010 και έπειτα, η χώρα παρουσιάζει θετικό ισοζύγιο, φθάνοντας την μέγιστη τιμή \$258,85 δις (2015) (ΟΟΣΑ, 2018). Από το 2013 έως 2016, το εμπορικό ισοζύγιο παρουσίασε αύξηση της τάξης του 99%. Συμπερασματικά, η Γερμανία δεν αντιμετώπισε προβλήματα στον τομέα των εξαγωγών την περίοδο της οικονομικής κρίσης. Η χώρα χαρακτηρίζεται από την τάση να εξάγει περισσότερα προϊόντα από ότι εισάγει.

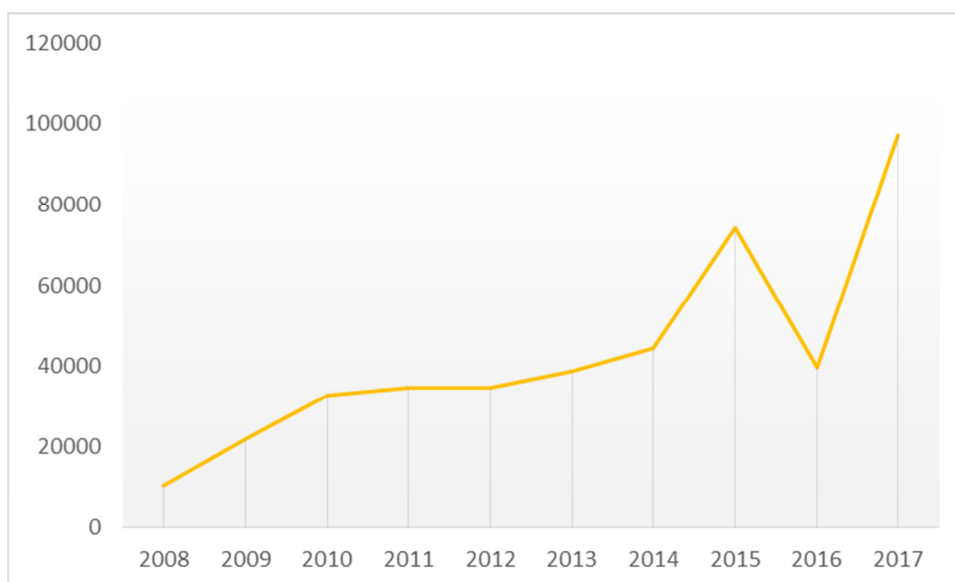
Γράφημα 39 Εμπορικό ισοζύγιο στην Γερμανία 2008 - 2017 (<https://data.oecd.org/trade/trade-in-goods.htm#indicator-chart>)

Η Ιρλανδία είναι η 29η μεγαλύτερη οικονομία εξαγωγής στον κόσμο και η 13η πιο πολύπλοκη οικονομία σύμφωνα με τον δείκτη οικονομικής πολυπλοκότητας (ECI). Το 2017, η Ιρλανδία εξήγαγε \$ 159B και εισήγαγε \$ 84B, με αποτέλεσμα ένα θετικό εμπορικό ισοζύγιο ύψους \$ 75.2B. Το 2017 το ΑΕΠ της Ιρλανδίας ήταν 333 δολάρια και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ήταν 75,6 χιλιάδες δολάρια.

Οι κορυφαίες εξαγωγές της Ιρλανδίας είναι τα συσκευασμένα φάρμακα (\$ 27,5 Δις), το ανθρώπινο ή ζωικό αίμα (\$ 25,3 Δις), οι ετεροκυκλικές ενώσεις αζώτου (\$ 13,6 Δις), τα αρωματικά μείγματα (\$ 8,06 Δις) και τα ολοκληρωμένα κυκλώματα (\$ 7,38 Δις) ΕΣ (εναρμονισμένο σύστημα). Οι κορυφαίες εισαγωγές είναι αεροπλάνα, ελικόπτερα και / ή διαστημικά σκάφη (\$ 13.5 Δις), ζώα (\$ 4,94B), συσκευασμένα φάρμακα (\$ 3,04 Δις), αυτοκίνητα (\$ 2,66 Δις) και υπολογιστές (\$ 2,31 Δις).

Οι κορυφαίοι προορισμοί εξαγωγών της Ιρλανδίας είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες (\$40,2 Δις), το Ηνωμένο Βασίλειο (\$18,5 Δις), το Βέλγιο-Λουξεμβούργο (15,5 δολάρια), η Γερμανία (\$14 Δις) και η Ελβετία (\$8 Δις). Οι κορυφαίες εισαγωγές προέρχονται από το Ηνωμένο Βασίλειο (\$ 20,8 Δις), τις Ηνωμένες Πολιτείες (\$ 17,3Δις), τη Γερμανία (\$ 8,37 Δις), τη Γαλλία (\$ 7,5 Δις) και την Κίνα (\$ 4,56 Δις).

Στο Γράφημα 40 παρουσιάζεται η τάση του ιρλανδικού εμπορικού ισοζυγίου την τελευταία δεκαετία (2008-2017). Σύμφωνα με την ανάλυση του ΟΟΣΑ, η Ιρλανδία παρουσίασε μείωση του εμπορικού ισοζυγίου μόνο την 2ετία 2015-2016. Η μείωση αυτή ήταν της τάξης του 46.5%. Από το 2008 και έπειτα, η χώρα παρουσιάζει θετικό ισοζύγιο, φθάνοντας την μέγιστη τιμή \$97,12 δις (2017) (ΟΟΣΑ, 2018). Από το 2008 έως 2017, το εμπορικό ισοζύγιο παρουσίασε αύξηση της τάξης του 800%. Συμπερασματικά, η Ιρλανδία δεν αντιμετώπισε προβλήματα στον τομέα των εξαγωγών την περίοδο της οικονομικής κρίσης. Η χώρα χαρακτηρίζεται από την τάση να εξάγει περισσότερα προϊόντα από ότι εισάγει.

Γράφημα 40 Εμπορικό ισοζύγιο στην Ιρλανδία 2008 - 2017 (<https://data.oecd.org/trade/trade-in-goods.htm#indicator-chart>)

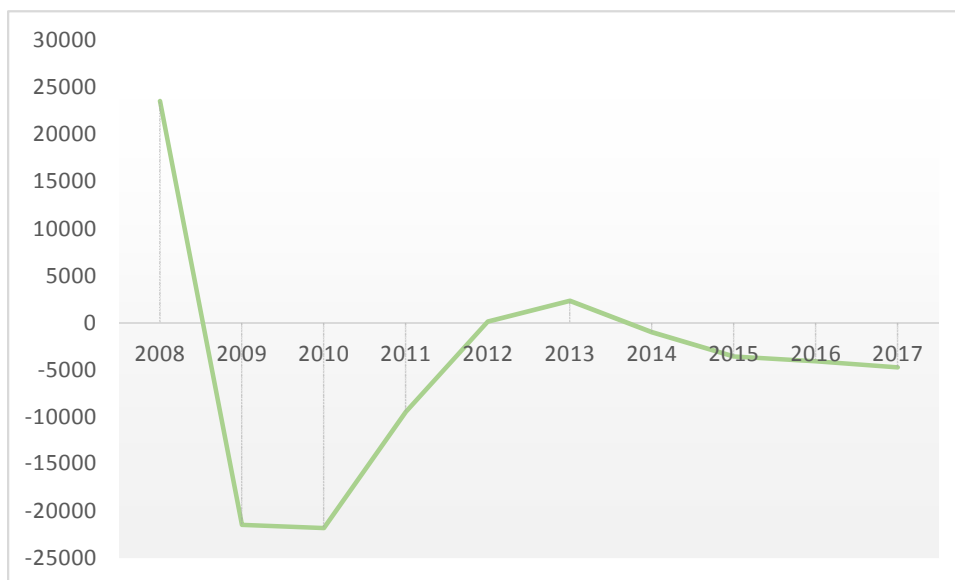
Η Πορτογαλία είναι η 44η μεγαλύτερη οικονομία εξαγωγής στον κόσμο και η 48η πιο πολύπλοκη οικονομία σύμφωνα με τον δείκτη οικονομικής πολυπλοκότητας (ECI). Το 2017, η Πορτογαλία εξήγαγε \$ 59.3 Δις και εισήγαγε \$ 78.3 Δις, με αποτέλεσμα ένα αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο \$ 19 Δις. Το 2017 το ΑΕΠ της Πορτογαλίας ήταν \$ 217B και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ήταν 31,7k.

Οι κορυφαίες εξαγωγές της Πορτογαλίας είναι το διυλισμένο πετρέλαιο (\$ 2,8 Δις), τα Αυτοκίνητα (\$ 2,51 Δις), τα Μέρη Αυτοκινήτου (\$ 2,44 Δις), τα Δερμάτινα Υποδήματα (\$ 2,05B) και το πεισμένο χαρτί (\$ 1,13 Δις) ταξινόμηση. Οι κορυφαίες εισαγωγές της είναι το αργό πετρέλαιο (\$ 5.11 Δις), τα αυτοκίνητα (\$ 5,04 Δις), τα ανταλλακτικά οχημάτων (\$ 2,72 Δις), τα συσκευασμένα φάρμακα (\$ 2,07 Δις) και το πετρελαϊκό αέριο (\$ 1,54 Δις).

Οι κορυφαίοι εξαγωγικοί προορισμοί της Πορτογαλίας είναι η Ισπανία (12,3 Δις), η Γαλλία (6,91 Δις), η Γερμανία (\$6,69 Δις), το Ηνωμένο Βασίλειο (\$3,96 Δις) και οι Ηνωμένες Πολιτείες (\$3,5 Δις). Οι κορυφαίες εισαγωγές προέρχονται από την Ισπανία (\$ 24,2 Δις), τη Γερμανία (\$ 10,6 Δις), τη Γαλλία (\$ 5,74 Δις), την Ιταλία (\$ 4,25B) και την Ολλανδία (\$ 4,16 Δις).

Στο Γράφημα 41 παρουσιάζεται η τάση του πορτογαλικού εμπορικού ισοζυγίου την τελευταία δεκαετία (2008-2017). Σύμφωνα με την ανάλυση του ΟΟΣΑ, η Πορτογαλία παρουσίασε αρνητικό ισοζύγιο την 4ετία 2009-2012. Για μία 2ετία (2012-2013), η χώρα παρουσίασε θετικό εμπορικό ισοζύγιο, αλλά από το 2014 και μετά, οι εισαγωγές ξεπέρασαν τις εξαγωγές. Η Πορτογαλία, παρουσίασε το

υψηλότερο θετικό ισοζύγιο, προ κρίσης, φθάνοντας την μέγιστη τιμή \$23,55 δις (2008) (ΟΟΣΑ, 2018). Συμπερασματικά, η Πορτογαλία αντιμετώπισε προβλήματα στον τομέα των εξαγωγών την περίοδο της οικονομικής κρίσης, στοιχείο που δεν κατάφερε να ξεπεράσει ουσιαστικά. Η χώρα χαρακτηρίζεται από την τάση να εισάγει περισσότερα προϊόντα από ότι εξάγει.

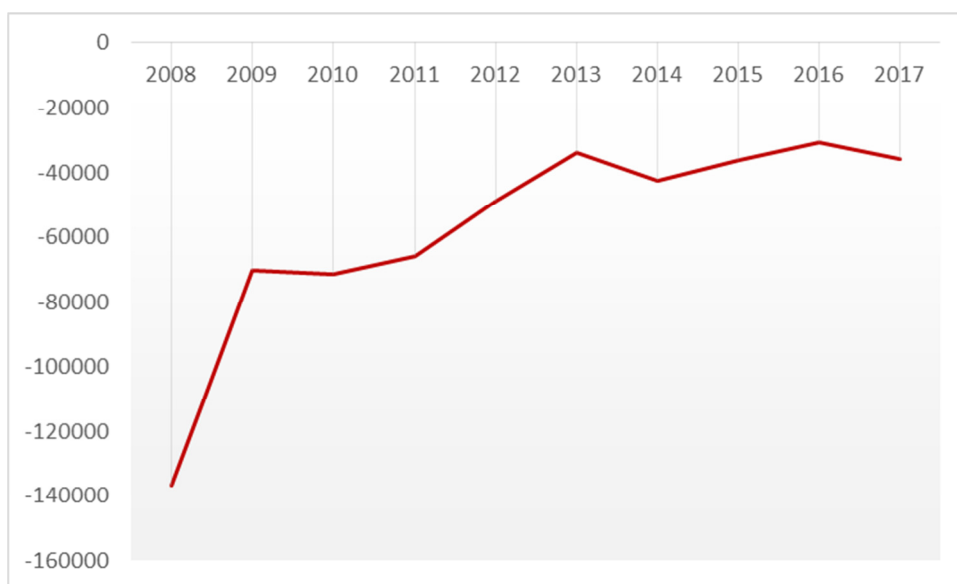
Γράφημα 41 Εμπορικό ισοζύγιο στην Πορτογαλία 2008 - 2017 (<https://data.oecd.org/trade/trade-in-goods.htm#indicator-chart>)

Η Ισπανία είναι η 16η μεγαλύτερη οικονομία εξαγωγής στον κόσμο και η 28η πιο πολύπλοκη οικονομία σύμφωνα με τον δείκτη οικονομικής πολυπλοκότητας (ECI). Το 2017, η Ισπανία εξήγαγε \$ 296 Δις και εισήγαγε \$ 332 Δις, με αποτέλεσμα ένα αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο ύψους \$ 35,7 Δις. Το 2017 το ΑΕΠ της Ισπανίας ήταν 1,31T και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ήταν \$38k.

Οι κορυφαίες εξαγωγές της Ισπανίας είναι τα αυτοκίνητα (\$ 36,4 Δις), τα Refined Petroleum (\$ 10,8 Δις), τα ανταλλακτικά οχημάτων (\$ 10B), τα συσκευασμένα φάρμακα (\$ 8,4 Δις) και τα φορτηγά μεταφοράς (\$ 6 Δις) ταξινόμηση. Οι κορυφαίες εισαγωγές της είναι τα αργό πετρέλαιο (\$ 23 Δις), τα αυτοκίνητα (\$ 20,1 Δις), τα ανταλλακτικά οχημάτων (\$ 16 Δις) συσκευασμένα φάρμακα (\$ 9,5 Δις) και πετρελαιο αέριο (\$ 7,8 Δις).

Οι κορυφαίοι προορισμοί εξαγωγών της Ισπανίας είναι η Γαλλία (\$40,5 Δις), η Γερμανία (\$33,9 Δις), η Πορτογαλία (\$24,2 Δις), η Ιταλία (\$22,7 Δις) και το Ηνωμένο Βασίλειο (20,7 δολάρια). Οι κορυφαίες εισαγωγές προέρχονται από τη Γερμανία (\$ 43,5 Δις), τη Γαλλία (\$ 37,6B), την Κίνα (\$ 28,6 Δις), την Ιταλία (\$ 23,3 Δις) και τις Ηνωμένες Πολιτείες (\$ 14,9 Δις).

Στο Γράφημα 42 παρουσιάζεται η τάση του ισπανικού εμπορικού ισοζυγίου την τελευταία δεκαετία (2008-2017). Σύμφωνα με την ανάλυση του ΟΟΣΑ, η Ισπανία παρουσίασε αρνητικό ισοζύγιο καθ'όλη την διάρκεια της 10ετίας. Η Ισπανία, παρουσίασε το υψηλότερο αρνητικό ισοζύγιο, φθάνοντας την μέγιστη τιμή \$136,6 δις (2008) (ΟΟΣΑ, 2018). Συμπερασματικά, η Ισπανία αντιμετώπισε προβλήματα στον τομέα των εξαγωγών την περίοδο της οικονομικής κρίσης, στοιχείο που δεν κατάφερε να ξεπεράσει ουσιαστικά. Η χώρα χαρακτηρίζεται από την τάση να εισάγει περισσότερα προϊόντα από ότι εξάγει.

Γράφημα 42 Εμπορικό ισοζύγιο στην Ισπανία 2008 - 2017 (<https://data.oecd.org/trade/trade-in-goods.htm#indicator-chart>)

5.2 ΚΑΠ και πρωτογενής τομέας Ευρωπαϊκών χωρών

Ιταλία

Η Ιταλία είναι η 7η μεγαλύτερη οικονομία εξαγωγής στον κόσμο και η 20η πιο πολύπλοκη οικονομία σύμφωνα με τον δείκτη οικονομικής πολυπλοκότητας (ECI).

- Καλύπτει έκταση 302.069 τετραγωνικών χιλιομέτρων με γεωργική έκταση 13 εκατομμυρίων εκταρίων, εκ των οποίων σχεδόν 3 εκατομμύρια εκτάρια (21%) αρδεύονται και άλλα 4 εκατομμύρια (31%) που μπορούν να αρδεύονται.
- Έχει έναν ιδιαίτερα διαφοροποιημένο γεωργικό τομέα με σημαντική περιφερειακή διαφοροποίηση όσον αφορά τις γεωργικές δομές και την παραγωγή. αυτό αντικατοπτρίζεται στον αριθμό των τροφίμων που έχουν καταχωρηθεί ως γεωγραφικές ενδείξεις, περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο κράτος μέλος.
- Πρέπει να αντιμετωπίσει συγκεκριμένες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μεσογειακοί τομείς, ιδίως με περιορισμούς των πόρων όπως η λειψυδρία και οι συνέπειες της κλιματικής αλλαγής.

Μεταξύ 2007 και 2013 η ΚΑΠ επένδυσε περίπου 43,6 δισεκατομμύρια ευρώ στον αγροτικό τομέα της Ιταλίας και στις αγροτικές περιοχές με στόχο τη σταθεροποίηση του εισοδήματος των γεωργών, τον εκσυγχρονισμό και την αύξηση της βιωσιμότητας των ιταλικών γεωργικών εκμεταλλεύσεων και την εξασφάλιση της παροχής ασφαλών, προσιτών και ποιοτικών τροφίμων στους πολίτες. Ιταλοί αγρότες επωφελούνται από την ΚΑΠ (European Commission, 2018).

Τα τελευταία χρόνια, οι Άμεσες Πληρωμές αποτελούν βασικό δίκτυο ασφαλείας. Για παράδειγμα, το 2014 οι ιταλοί αγρότες έλαβαν πάνω από 3,9 δισεκατομμύρια ευρώ σε άμεσες ενισχύσεις, εκμεταλλευόμενοι περίπου 1,16 εκατομμύρια αγροτικές επιχειρήσεις, εκ των οποίων τα τρία τέταρτα έλαβαν πληρωμή κάτω των 2 000 ευρώ. Επιπλέον, το 2014 η ΕΕ δαπάνησε περισσότερα από 614 εκατομμύρια ευρώ για την

αγορά μέτρα στην Ιταλία, που αφορούν κυρίως τον τομέα των οίνων και των οπωροκηπευτικών (European Commission, 2018).

Κατά την περίοδο 2007-2013, η ΚΑΠ επένδυσε περίπου 9 δισ. Ευρώ (συν συγχρηματοδότηση από δημόσιες και ιδιωτικές πηγές) σε ένα ολόκληρο φάσμα διαφορετικών δραστηριοτήτων που στηρίζουν τη γεωργική παραγωγή και ωφελούν τις αγροτικές περιοχές της Ιταλίας συμβάλλοντας στη διατήρηση μιας ποικιλίας δραστηριοτήτων και μετατρέπουν αυτό το χαρακτηριστικό της οικονομικής δύναμης, του πολιτιστικού πλούτου και της κοινωνικής συνοχής. Συγκεκριμένα, από το 2007, τα ταμεία αγροτικής ανάπτυξης υποστήριξαν τη γεωργία της Ιταλίας με (European Commission, 2018).

- δημιουργία νέων γεωργών: δημιουργήθηκαν περισσότεροι από 16 500 νέοι γεωργοί με συνολική επένδυση (δημόσια και ιδιωτική) ύψους 800 εκατ. Ευρώ
- παροχή κατάρτισης: Περίπου 100.000 συμμετέχοντες συμμετείχαν σε δράσεις επαγγελματικής κατάρτισης και ενημέρωσης μέσω μέτρων που αποσκοπούν στην προώθηση της γνώσης και στη βελτίωση του ανθρώπινου δυναμικού.
- εκσυγχρονισμός των εκμεταλλεύσεων: Μεγάλη έμφαση δόθηκε στον εκσυγχρονισμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και στην προσθήκη αξίας στα γεωργικά και δασοκομικά προϊόντα με συνολικό όγκο επενδύσεων (δημόσιων και ιδιωτικών) ύψους 4,8 δισ. Ευρώ και 2,2 δισ. Ευρώ αντίστοιχα.
- στήριξη των γεωργικών εκμεταλλεύσεων: Δύο σημαντικά μέτρα ήταν οι γεωργοπεριβαλλοντικές πληρωμές και οι πληρωμές για τους αγρότες σε ορεινές περιοχές που χαρακτηρίζονται από φυσικούς περιορισμούς: η σωρευμένη δημόσια δαπάνη για τα δύο μέτρα ανήλθε σε 2,46 δισεκατομμύρια ευρώ - υποστηρίζει περίπου 113.000 γεωργικές εκμεταλλεύσεις και καλύπτει συνολική έκταση από 2,35 εκατομμύρια εκτάρια.
- ανάπτυξη αγροτικών περιοχών: Η αναψυχή και η ανάπτυξη του τουρισμού στις αγροτικές περιοχές μέσω της διαφοροποίησης σε μη γεωργικές δραστηριότητες, όπως ο αγροτουρισμός, υποστηρίχθηκαν από συνολική δημόσια δαπάνη ύψους περίπου 246 εκατ. Ευρώ (σχεδόν 126 εκατ. Ευρώ από τον προϋπολογισμό της ΕΕ). ο συνολικός όγκος των επενδύσεων (δημόσιων και ιδιωτικών) ήταν πάνω από 1 δισ. ευρώ.

Γερμανία

Το 2010, η γεωργία, η δασοκομία και η εξορυκτική βιομηχανία αντιπροσώπευαν μόλις το 0,9% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της Γερμανίας (ΑΕΠ) και απασχολούσαν μόνο το 2,4% του πληθυσμού από 4% το 1991. Η γεωργία είναι εξαιρετικά παραγωγική και η Γερμανία είναι σε θέση καλύπτει το 90% των διατροφικών αναγκών της με την εγχώρια παραγωγή. Η Γερμανία είναι ο τρίτος μεγαλύτερος παραγωγός γεωργικών προϊόντων στην Ευρωπαϊκή Ένωση μετά τη Γαλλία και την Ιταλία. Τα κύρια γεωργικά προϊόντα της Γερμανίας είναι πατάτες, σιτάρι, κριθάρι, ζαχαρότευτλα, φρούτα και λάχανα (European Commission, 2018).

Παρά το υψηλό επίπεδο εκβιομηχάνισης της χώρας, σχεδόν το ένα τρίτο της επικράτειάς της καλύπτεται από δάσος. Η δασική βιομηχανία παρέχει περίπου τα δύο τρίτα της εγχώριας κατανάλωσης ξύλου και προϊόντων ξύλου, οπότε η Γερμανία είναι καθαρός εισαγωγέας αυτών των ειδών. Το γερμανικό έδαφος είναι σχετικά χαμηλό σε πρώτες ύλες. Μόνο λιγνίτης και άλας ποτάσας διατίθενται σε σημαντικές ποσότητες.

Το πετρέλαιο, το φυσικό αέριο και άλλοι πόροι εισάγονται ως επί το πλείστον από άλλες χώρες (European Commission, 2018).

Η Γερμανία είναι η 2η μεγαλύτερη εξαγωγική οικονομία στον κόσμο και η τρίτη πιο πολύπλοκη οικονομία σύμφωνα με τον δείκτη οικονομικής πολυπλοκότητας (ECI).

- Οι αγροτικές περιοχές με σχεδόν 53% γεωργική γη, ενώ τα δάση καλύπτουν σχεδόν το 35%.
- Οι πολύ περιφερειακές διακυμάνσεις στις γεωργικές δομές, όπως οι μικρότερες οικογενειακές εκμεταλλεύσεις στο νότο (π.χ. Βαυαρία) και οι πολύ μεγάλοι συνεταιρισμοί στα ανατολικά
- Ο μεγαλύτερος όγκος βιολογικής κατανάλωσης οποιασδήποτε χώρας της ΕΕ

Μεταξύ 2007 και 2013, η ΚΑΠ επένδυσε περίπου 48,9 δισ. Ευρώ2 στον γεωργικό τομέα της Γερμανίας και στις αγροτικές περιοχές με στόχο τη σταθεροποίηση του εισοδήματος των γεωργών, τον εκσυγχρονισμό και την αύξηση της βιωσιμότητας των γερμανικών εκμεταλλεύσεων και την εξασφάλιση της παροχής ασφαλών, προσιτών και ποιοτικών τροφίμων στους πολίτες της (European Commission, 2018).

Τα τελευταία χρόνια, οι άμεσες πληρωμές αποτέλεσαν βασικό δίχτυ ασφαλείας. Το 2014, οι γερμανοί αγρότες έλαβαν άμεσες πληρωμές ύψους 5,1 δισ. Ευρώ, παρέχοντας στήριξη σε περίπου 320 290 δικαιούχους, εκ των οποίων πάνω από 60% έλαβαν πληρωμή κάτω των 10 000 ευρώ. Επιπλέον, το 2014, η ΕΕ δαπάνησε 96 εκατ. Ευρώ για μέτρα αγοράς στη Γερμανία, στοχεύοντας κυρίως στον τομέα των οπωροκηπευτικών και του οίνου (European Commission, 2018).

Η ΕΕ συνέβαλε σε ένα ολόκληρο φάσμα διαφορετικών δραστηριοτήτων που στηρίζουν τη γεωργική παραγωγή και ωφελούν τις αγροτικές περιοχές της Γερμανίας επιτρέποντας να διατηρηθεί η ποικιλομορφία και να μετατραπεί σε χαρακτηριστικό οικονομικής ισχύος, πολιτιστικού πλούτου και κοινωνικής συνοχής. Συγκεκριμένα, μεταξύ του 2007 και του 2013, τα ταμεία αγροτικής ανάπτυξης στήριξαν τη γεωργία και τη δασοκομία της Γερμανίας (European Commission, 2018).

- να υποστηρίξει τον εκσυγχρονισμό περίπου 23 000 επιχειρήσεων σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις, με συνολική επένδυση (δημόσια και ιδιωτική) μεγαλύτερη από 7,8 δισ. Ευρώ ·
- να βελτιώσει την υποδομή γεωργικών και δασικών υποδομών μέσω σχεδόν 21 500 υλοποιούμενων έργων, δημιουργώντας συνολική επένδυση άνω των 2,4 δισεκατομμυρίων ευρώ ·
- να προστατεύσει το δυναμικό γεωργικής παραγωγής και τον αγροτικό πληθυσμό από τις υπερβολικές καταιγίδες και τις πλημμύρες μέσω επενδύσεων άνω των 1,3 δισεκατομμυρίων ευρώ ·
- να υποστηρίξει την ανανέωση και την ανάπτυξη χωριών για περισσότερα από 9 000 χωριά με όγκο επενδύσεων σχεδόν 3,2 ευρώ. δισεκατομμύριο. Τα ταμεία αγροτικής ανάπτυξης ενθάρρυναν επίσης την προώθηση ενός πιο βιώσιμου μοντέλου γεωργίας
- χορηγήθηκε στήριξη για την εφαρμογή γεωργοπεριβαλλοντικών μέτρων σε περισσότερους από 185.000 δικαιούχους που καλύπτουν άνω των 5,2 εκατομμυρίων εκταρίων, με όγκο άνω των 4,2 δισεκατ. Ευρώ στις συνολικές δημόσιες δαπάνες

Ισπανία

Η γεωργική παραγωγή στη χώρα περιορίζεται από τα φτωχά εδάφη, ενώ μόνο το 10% της γης στην Ισπανία θεωρείται εξαιρετική για καλλιέργεια. Το έδαφος της χώρας εμποδίζει επίσης την εφαρμογή νέων τεχνολογιών στη βιομηχανία. Παρόλα αυτά, η Ισπανία εξακολουθεί να διαθέτει τη δεύτερη μεγαλύτερη γη στην Ευρώπη που προορίζεται για γεωργικούς σκοπούς, ενώ η γεωργική γη της χώρας υπερβαίνει κατά πολύ το μέγεθος της Γαλλίας. Η πλειοψηφία των γεωργικών εκτάσεων χρησιμοποιείται ως βοσκοτόπια. Τα αγροτεμάχια που καλλιεργούνται στην Ισπανία αντιπροσωπεύουν μόνο το 17% της καλλιεργούμενης γης της χώρας, παράγουν όμως το 50% των γεωργικών εξαγωγών της Ισπανίας. Τα προϊόντα της κηπευτικής είναι τα σημαντικότερα γεωργικά προϊόντα εξαγωγής της Ισπανίας και αυτά περιλαμβάνουν τα λαχανικά και τα εσπεριδοειδή (European Commission, 2018). Η χώρα παράγει την υψηλότερη ποσότητα ελιών στον κόσμο και είναι ο κορυφαίος παραγωγός εσπεριδοειδών της Δυτικής Ευρώπης. Παρά το γεγονός ότι έχει την μεγαλύτερη αμπελουργική έκταση στον κόσμο και είναι ο πρώτος εξαγωγέας οίνου παγκοσμίως, ο οίνος που παράγεται στην Ισπανία δεν ξεχωρίζει και συχνά εμφιαλώνεται στη γειτονική Γαλλία και την Ιταλία από όπου πωλείται. Τα βασικά ζωικά προϊόντα στην Ισπανία περιλαμβάνουν το χοιρινό κρέας, το βόειο κρέας, το γάλα και τα πουλερικά (European Commission, 2018).

Η Ισπανία είναι η 16η μεγαλύτερη οικονομία εξαγωγής στον κόσμο και η 28η πιο πολύπλοκη οικονομία σύμφωνα με τον δείκτη οικονομικής πολυπλοκότητας (ECI).

- Καλύπτει έκταση 505 991 km² εκ των οποίων το 80% είναι αγροτικό, 50% γεωργικό και 30% δάσος και δάσος.
- Έχει μια εξαιρετικά δυναμική βιομηχανία γεωργικών ειδών διατροφής, που αποτελεί έναν από τους κύριους οικονομικούς τομείς της χώρας όσον αφορά την απασχόληση, τον κύκλο εργασιών και τις εξαγωγές.
- Έχει μια εξαιρετικά ετερογενή γεωργία, από τους σύγχρονους γεωργικούς τομείς που προσανατολίζονται προς την αγορά, στους οποίους βασίζεται μια δυναμική βιομηχανία τροφίμων, σε πιο εκτεταμένη παραγωγή, όπου οι χαμηλές αποδόσεις προέρχονται από δυσμενείς (ξηρές) κλιματολογικές συνθήκες ή επίμονα διαρθρωτικά προβλήματα.

Μεταξύ 2007 και 2013, η ΚΑΠ επένδυσε περισσότερα από 47 δισ. Ευρώ στον αγροτικό τομέα της Ισπανίας και στις αγροτικές περιοχές με στόχο τη σταθεροποίηση του εισοδήματος των γεωργών, τον εκσυγχρονισμό και την αύξηση της βιωσιμότητας των ισπανικών εκμεταλλεύσεων και την εξασφάλιση της παροχής ασφαλών, προσιτών και ποιοτικών τροφίμων στους πολίτες της (European Commission, 2018).

Τα τελευταία χρόνια, οι Άμεσες Πληρωμές αποτελούν βασικό δίκτυο ασφαλείας. Το 2014 σχεδόν 870.000 ισπανικές αγροτικές επιχειρήσεις έλαβαν πάνω από 5,1 δισεκατομμύρια ευρώ σε άμεσες πληρωμές, εκ των οποίων το 73,8% έλαβαν πληρωμή κάτω των 5 000 ευρώ. Επιπλέον, το 2015 η ΕΕ δαπάνησε περισσότερα από 531 εκατομμύρια ευρώ για μέτρα αγοράς στην Ισπανία, τομείς των οπωροκηπευτικών και του οίνου (European Commission, 2018).

Κατά την περίοδο 2007 έως 2013, το πρόγραμμα αγροτικής ανάπτυξης επένδυσε περισσότερα από 13 δισεκατομμύρια ευρώ από δημόσιους πόρους σε ένα ολόκληρο

φάσμα διαφορετικών δραστηριοτήτων που στηρίζουν τη γεωργική παραγωγή και ωφελούν τις αγροτικές περιοχές της Ισπανίας διατηρώντας την ποικιλομορφία της και την ενίσχυση της οικονομικής ισχύος, του πολιτιστικού πλούτου και της κοινωνικής συνοχής. Συγκεκριμένα, τα ταμεία αγροτικής ανάπτυξης παρείχαν στήριξη (European Commission, 2018).

- να δημιουργήσει περισσότερους από 8 000 νέους γεωργούς
- να εκσυγχρονίσει περισσότερες από 28.000 εκμεταλλεύσεις, να μειώσει το κόστος παραγωγής, να εισαγάγει νέες τεχνολογίες και να προσθέσει αξία στα προϊόντα
- να υποστηρίξει περισσότερες από 4 000 επιχειρήσεις γεωργικών ειδών διατροφής για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των δραστηριοτήτων μεταποίησης και εμπορίας, να προωθήσει την καινοτομία, να δώσει έμφαση στην ποιότητα και να προωθήσει την προστασία του περιβάλλοντος
- δημιουργία περισσότερων από 30.000 νέων θέσεων εργασίας, τόσο στη γεωργία όσο και σε άλλους τομείς

Τα ταμεία αγροτικής ανάπτυξης ενθάρρυναν επίσης την εξέλιξη ενός πιο βιώσιμου μοντέλου γεωργίας και δασοκομίας:

- περισσότεροι από 25.000 αγρότες έλαβαν στήριξη για τη βιολογική γεωργία
- υποστηρίχθηκαν περίπου 90.000 αγρότες για τη χρήση πιστοποιημένων μεθόδων καλλιέργειας φιλικών προς το περιβάλλον
- περισσότερα από 4,7 εκατομμύρια δασικά εκτάρια επωφελήθηκαν από δράσεις πρόληψης και αποκατάστασης

Η Ισπανία έχει τον μεγαλύτερο αριθμό οργανώσεων παραγωγών (ΟΠ) στην ΕΕ. Το 2014, υπήρχαν 585 οργανώσεις παραγωγών και 6 ενώσεις οργανώσεων παραγωγών, με περίπου 150 000 παραγωγούς οπωροκηπευτικών, των οποίων η ετήσια εμπορική παραγωγή ανερχόταν σε 6,9 δισ. Ευρώ περίπου. Χάρη στην τομεακή στήριξη της ΕΕ - που ανέρχεται σε λίγο πάνω από 205 εκατ. Ευρώ το 2014 - ο ρυθμός οργάνωσης του τομέα των οπωροκηπευτικών στην Ισπανία αυξήθηκε σταθερά τα τελευταία χρόνια και αυξήθηκε από 51,2% το 2010 σε 62% το 2014 (European Commission, 2018).

Ιρλανδία

Η Ιρλανδία είναι η 29η μεγαλύτερη οικονομία εξαγωγής στον κόσμο και η 13η πιο πολύπλοκη οικονομία σύμφωνα με τον δείκτη οικονομικής πολυπλοκότητας (ECI).

- έχει έναν σημαντικό αγροτικό τομέα που κυριαρχείται από μεσαίου μεγέθους αγροκτήματα και από χοιροτροφική και γαλακτοκομική παραγωγή.
- έχει έναν ιδιαίτερα ισχυρό τομέα γεωργικών προϊόντων διατροφής - τον μεγαλύτερο αυτόχθονα κλάδο - που αντιπροσωπεύει πάνω από το 7% του ΑΕΠ, με περισσότερο από το 85% της εξαγόμενης παραγωγής.

Μεταξύ του 2007 και του 2013, η ΚΑΠ επένδυσε πάνω από 11,7 δισεκατομμύρια ευρώ στον γεωργικό τομέα της Ιρλανδίας και στις αγροτικές περιοχές με σκοπό τη σταθεροποίηση του εισοδήματος των γεωργών, τον εκσυγχρονισμό και την αύξηση της βιωσιμότητας των ιρλανδικών γεωργικών εκμεταλλεύσεων και την εξασφάλιση του εφοδιασμού με ασφαλή, οι πολίτες (European Commission, 2018).

Τα τελευταία χρόνια, οι Άμεσες Πληρωμές αποτελούν βασικό δίκτυο ασφαλείας. Το 2014 περίπου 122.540 αγροτικές επιχειρήσεις έλαβαν περίπου 1.2 δισ. Ευρώ σε άμεσες πληρωμές. Στα πλαίσια αυτών των αριθμητικών στοιχείων, μόνο το 42,4%

έλαβε πληρωμή μικρότερη από 5 000 ευρώ (σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ κατά 79,3%), ενώ το 1,6% που έλαβε περισσότερα από 100 000 ευρώ ήταν κατά μέσο όρο στην ΕΕ. Αυτό υπογραμμίζει το υψηλό μερίδιο των μεσαίων δικαιούχων στην Ιρλανδία. Εκτός αυτού, η ΕΕ δαπάνησε περίπου 7 εκατομμύρια ευρώ για μέτρα αγοράς στην Ιρλανδία το 2014 (European Commission, 2018).

Κατά την περίοδο 2007 έως 2013, η Ιρλανδία έλαβε δημόσια χρηματοδότηση ύψους 4,3 δισεκατομμυρίων ευρώ σε ένα ολόκληρο φάσμα διαφορετικών δραστηριοτήτων που στηρίζουν τη γεωργική παραγωγή και ωφελούν τις αγροτικές περιοχές της Ιρλανδίας. Αυτά τα δημόσια κονδύλια (περίπου 2,5 δισεκατομμύρια ευρώ από κοινοτικούς πόρους και 1,8 δισεκατομμύρια ευρώ από εθνική χρηματοδότηση) αποσκοπούσαν ειδικότερα στη διατήρηση της ποικιλομορφίας της Ιρλανδίας και στην ενίσχυση της οικονομικής ισχύος, του πολιτιστικού πλούτου και της κοινωνικής συνοχής. Συγκεκριμένα, τα ταμεία αγροτικής ανάπτυξης παρείχαν στήριξη (European Commission, 2018):

- νέοι γεωργοί: 862 αιτούντες έλαβαν χάρη στο πρόγραμμα εγκατάστασης νέων γεωργών μια χρηματοδότηση λίγο πάνω από 12,9 εκατ. Ευρώ (περίπου 15 000 ευρώ ανά αίτηση)
- εκσυγχρονισμός: υποστηρίχθηκαν 13.568 αγροτικές εκμεταλλεύσεις, συνολικού ύψους 124 εκατ. Ευρώ

Τα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης συνέβαλαν επίσης στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ιρλανδικής γεωργίας, μέσω του εκσυγχρονισμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και της στήριξης για την αναδιάρθρωση, καθώς και της αγροτικής οικονομίας.

Πορτογαλία

Οι κύριες καλλιέργειες της Πορτογαλίας είναι φρούτα και λαχανικά, κυρίως λόγω του ιδανικού κλίματος για τις καλλιέργειες αυτές. Η πορτογαλική παραγωγή καλύπτει την εγχώρια κατανάλωση και αρκεί επίσης για την εξαγωγή μεγάλων ποσοτήτων. Ο αριθμός των εξαγωγών στον τομέα αυτό αυξάνεται σταθερά και έφθασε το 2016 σε όγκο 6,3 δισ. Ευρώ, που αντιπροσωπεύει το 11,3% της πορτογαλικής οικονομίας. Οι κυριότερες καλλιέργειες στην Πορτογαλία είναι τα σιτηρά (σιτάρι, κριθάρι, καλαμπόκι και ρύζι), πατάτες, σταφύλια (για κρασί), ελιές και ντομάτες (European Commission, 2018).

Η Πορτογαλία είναι ένας από τους μεγαλύτερους εξαγωγείς τοματοπολτού στον κόσμο και ένας από τους μεγαλύτερους εξαγωγείς κρασιών. Αυτές οι πωλήσεις στο εξωτερικό βοηθούν στην αντιστάθμιση του κόστους εισαγόμενου σίτου και κρέατος. Περισσότερο από το ένα τρίτο της Πορτογαλίας είναι δάσος. Οι περισσότερες ορεινές περιοχές είναι κατάλληλες για δασικά προϊόντα, όπως ο φελλός, οι ρητίνες και η ξυλεία πεύκου και ευκαλύπτου (European Commission, 2018).

Η Πορτογαλία είναι η 44η μεγαλύτερη οικονομία εξαγωγής στον κόσμο και η 48η πιο πολύπλοκη οικονομία σύμφωνα με τον δείκτη οικονομικής πολυπλοκότητας (ECI).

- καλύπτει μια έκταση 89 089 km² εκ των οποίων το 47% είναι γεωργική γη και το 39% είναι δάσος
- περιλαμβάνει όχι μόνο την ηπειρωτική Πορτογαλία, αλλά και τα νησιά των Αζορών, όπου ο γαλακτοκομικός τομέας είναι πολύ σημαντικός και η Μαδέρα
- έχει μια πολύ διαφορετική γεωργία λόγω των διαφορετικών χαρακτηριστικών εδάφους, κλίματος και τοπίου, που κυριαρχούνται από μικρές γεωργικές δομές

αντιμετωπίζει προκλήσεις όσον αφορά την εγκατάλειψη της υπαίθρου και τη γήρανση του πληθυσμού

Μεταξύ 2007 και 2013 περισσότερα από 8,4 δισεκατομμύρια ευρώ² της χρηματοδότησης της ΚΑΠ επενδύθηκαν στον γεωργικό τομέα της Πορτογαλίας και στις αγροτικές περιοχές με στόχο τη σταθεροποίηση του εισοδήματος των γεωργών, τον εκσυγχρονισμό και την αύξηση της βιωσιμότητας των πορτογαλικών εκμεταλλεύσεων και την εξασφάλιση της προσφοράς ασφαλών, προσιτών και ποιοτικών τροφίμων για τους πολίτες της (European Commission, 2018).

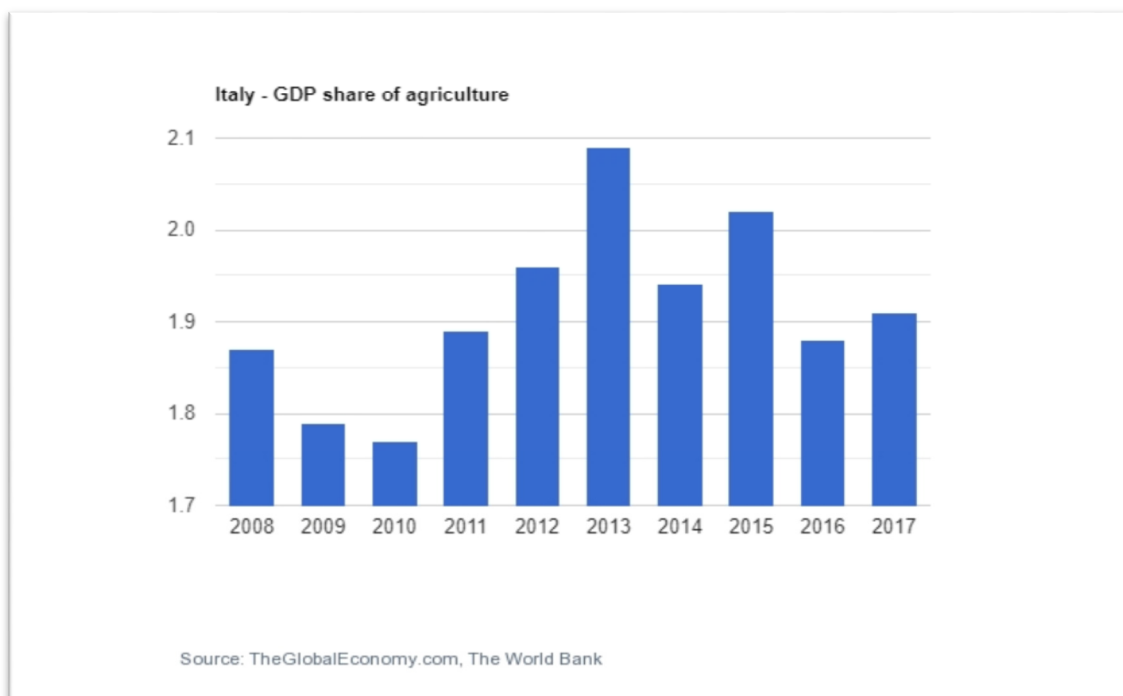
Τα τελευταία χρόνια, οι άμεσες ενισχύσεις της ΚΑΠ ήταν ένα βασικό δίκτυο ασφαλείας - ιδιαίτερα σημαντικό στην Πορτογαλία, όπου ο γεωργικός τομέας παρέχει το 10,5% των θέσεων εργασίας. Το 2014 οι πορτογάλοι αγρότες έλαβαν 635 εκατομμύρια ευρώ για τις άμεσες πληρωμές, εκμεταλλευόμενοι περίπου 173 310 αγρότες / αγροτικές επιχειρήσεις, το 86% των οποίων έλαβε πληρωμή κάτω των 5 000 ευρώ. Επιπλέον, το 2014, η Πορτογαλία έλαβε περισσότερα από 101 εκατομμύρια ευρώ για μέτρα αγοράς, στον αμπελοοινικό τομέα και για τα στοιχεία του προγράμματος POSEI (European Commission, 2018).

Η εισφορά δημόσιων πόρων 4 δισεκατομμυρίων ευρώ στον τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας είχε σημαντικές πολλαπλασιαστικές επιπτώσεις και διαδραμάτισε βασικό ρόλο στην άμβλυνση των επιπτώσεων της τρέχουσας οικονομικής κρίσης στην Πορτογαλία. Η εξέλιξη της πορτογαλικής βιομηχανίας γεωργικών προϊόντων διατροφής ήταν θετική, με αύξηση της παραγωγής και πολύ υψηλότερες εξαγωγές από ό, τι σε άλλους οικονομικούς τομείς. Συγκεκριμένα, από το 2007, τα ταμεία αγροτικής ανάπτυξης βοήθησαν την Πορτογαλία (European Commission, 2018):

- Δημιουργία περισσότερων από 5.000 νέων γεωργών, με συνολική επένδυση (δημόσια και ιδιωτική) μεγαλύτερη από 1,1 δισ. Ευρώ και περισσότερες από 9 000 νέες θέσεις εργασίας
- Δημιουργία περισσότερων από 34 000 νέων θέσεων εργασίας, τόσο στη γεωργία όσο και σε άλλους τομείς
- Αύξηση της αρδευόμενης επιφάνειας στο Alentejo κατά περισσότερο από 120 000 εκτάρια, καθώς και σημαντική αύξηση της χωρητικότητας αποθήκευσης και της χρήσης αποδοτικότερων τεχνολογιών διαχείρισης των υδάτων
- Να υποστηρίξει το νησί της Μαδέρας για την αποκατάσταση του γεωργικού και δασικού δυναμικού μετά από πολλές καταστροφικές φυσικές καταστροφές

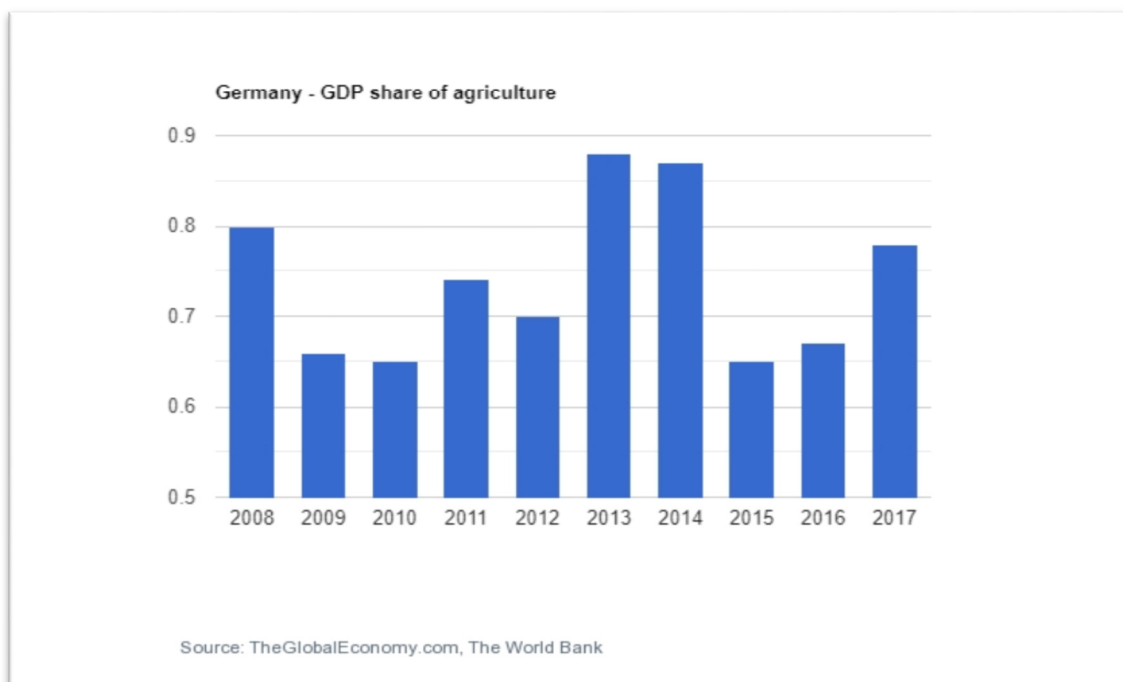
5.3 ΑΕΠ και πρωτογενής τομέας Ευρωπαϊκών χωρών

Στο Γράφημα 43 παρουσιάζεται την συνεισφορά του πρωτογενούς τομέα στην Ιταλική οικονομία την τελευταία δεκαετία (2008-2017). Σύμφωνα με την ανάλυση της Παγκόσμιας Τράπεζας, ο πρωτογενής τομέας συνεισφέρει στο ΑΕΠ της χώρας σε ποσοστό 1.9% κατά μέσο όρο. Μέγιστη συνεισφορά του πρωτογενούς τομέα παρουσιάστηκε το 2013 (2.08%) και ελάχιστη συνεισφορά το 2010 (1.77%).

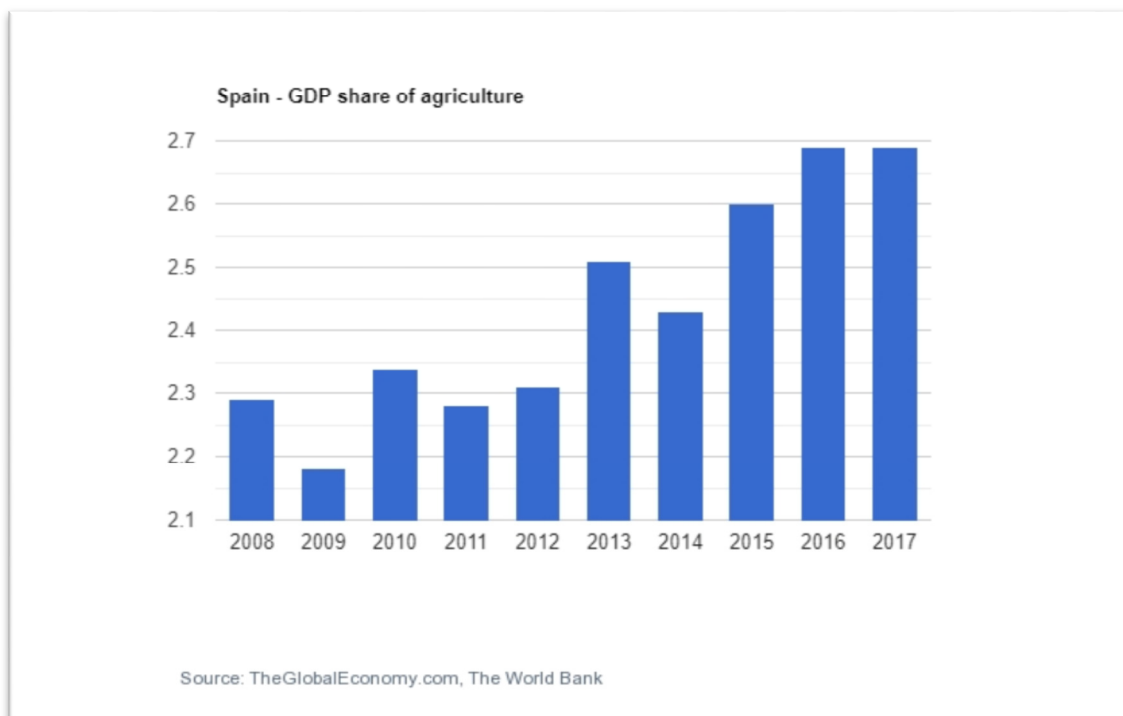
Γράφημα 43 Συνεισφορά πρωτογενούς τομέα στο ΑΕΠ της Ιταλίας 2008-2017
(World Bank, 2017)

Στο Γράφημα 44 παρουσιάζεται την συνεισφορά του πρωτογενούς τομέα στην Γερμανική οικονομία την τελευταία δεκαετία (2008-2017). Σύμφωνα με την ανάλυση της Παγκόσμιας Τράπεζας, ο πρωτογενής τομέας συνεισφέρει στο ΑΕΠ της χώρας σε ποσοστό 0.7% κατά μέσο όρο. Μέγιστη συνεισφορά του πρωτογενούς τομέα παρουσιάστηκε το 2013 (0.87%) και ελάχιστη συνεισφορά το 2015 (0.65%).

Γράφημα 44 Συνεισφορά πρωτογενούς τομέα στο ΑΕΠ της Γερμανίας 2008-2017
(World Bank, 2017)

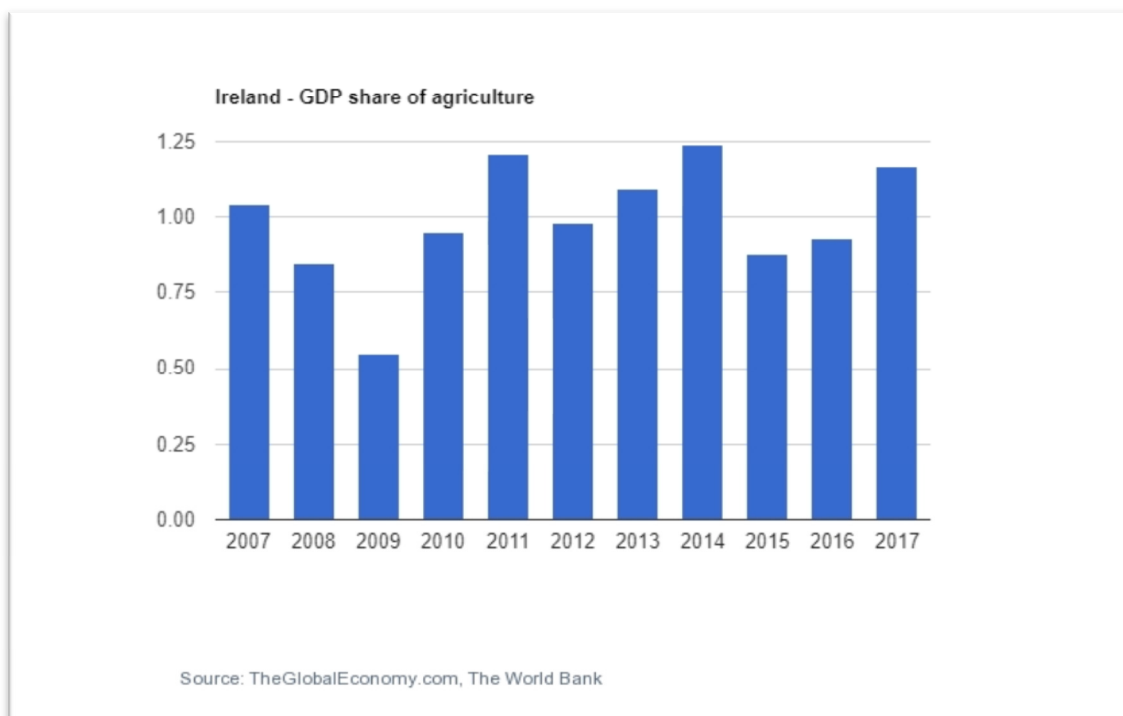
Στο Γράφημα 45 παρουσιάζεται την συνεισφορά του πρωτογενούς τομέα στην Ισπανική οικονομία την τελευταία δεκαετία (2008-2017). Σύμφωνα με την ανάλυση της Παγκόσμιας Τράπεζας, ο πρωτογενής τομέας συνεισφέρει στο ΑΕΠ της χώρας σε ποσοστό 2.4% κατά μέσο όρο. Μέγιστη συνεισφορά του πρωτογενούς τομέα παρουσιάστηκε το 2017 (2.69%) και ελάχιστη συνεισφορά το 2009 (2.15%).

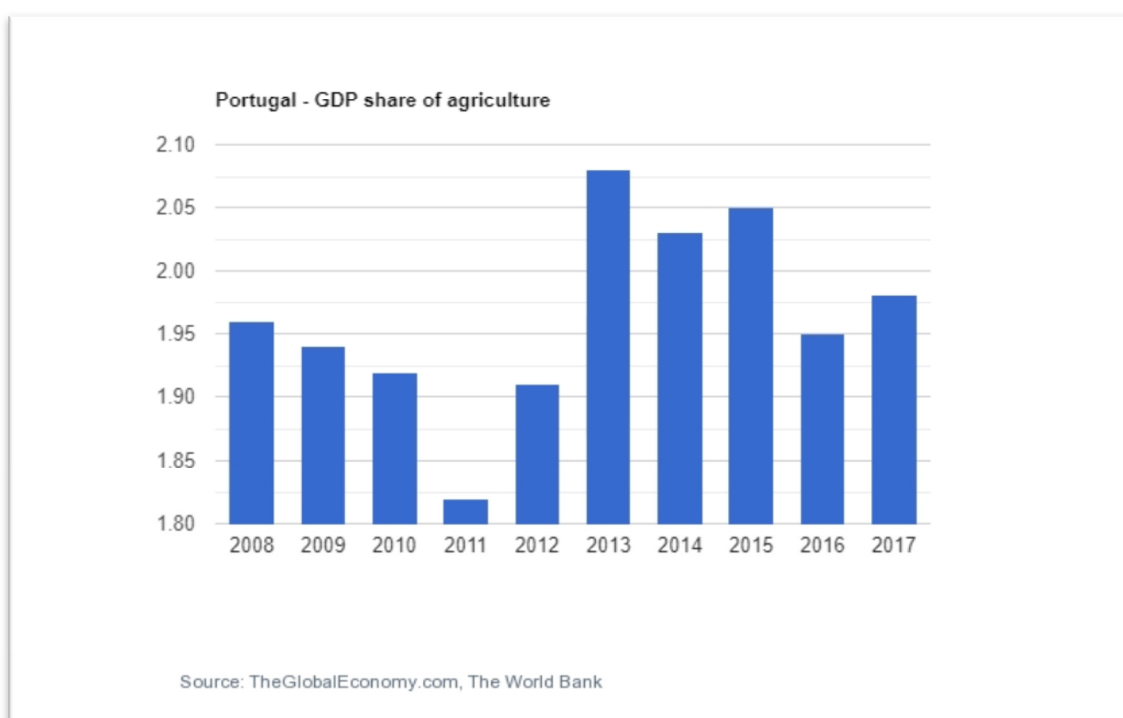
Γράφημα 45 Συνεισφορά πρωτογενούς τομέα στο ΑΕΠ της Ισπανίας 2008-2017
(World Bank, 2017)

Στο Γράφημα 46 παρουσιάζεται την συνεισφορά του πρωτογενούς τομέα στην Ιρλανδική οικονομία την τελευταία δεκαετία (2008-2017). Σύμφωνα με την ανάλυση της Παγκόσμιας Τράπεζας, ο πρωτογενής τομέας συνεισφέρει στο ΑΕΠ της χώρας σε ποσοστό 0.8% κατά μέσο όρο. Μέγιστη συνεισφορά του πρωτογενούς τομέα παρουσιάστηκε το 2014 (1.24%) και ελάχιστη συνεισφορά το 2009 (0.55%).

Στο Γράφημα 47 παρουσιάζεται την συνεισφορά του πρωτογενούς τομέα στην Πορτογαλική οικονομία την τελευταία δεκαετία (2008-2017). Σύμφωνα με την ανάλυση της Παγκόσμιας Τράπεζας, ο πρωτογενής τομέας συνεισφέρει στο ΑΕΠ της χώρας σε ποσοστό 1.92% κατά μέσο όρο. Μέγιστη συνεισφορά του πρωτογενούς τομέα παρουσιάστηκε το 2013 (2.08%) και ελάχιστη συνεισφορά το 2011 (1.82%).

**Γράφημα 46 Συνεισφορά πρωτογενούς τομέα στο ΑΕΠ της Ιρλανδίας 2008-2017
(World Bank, 2017)**

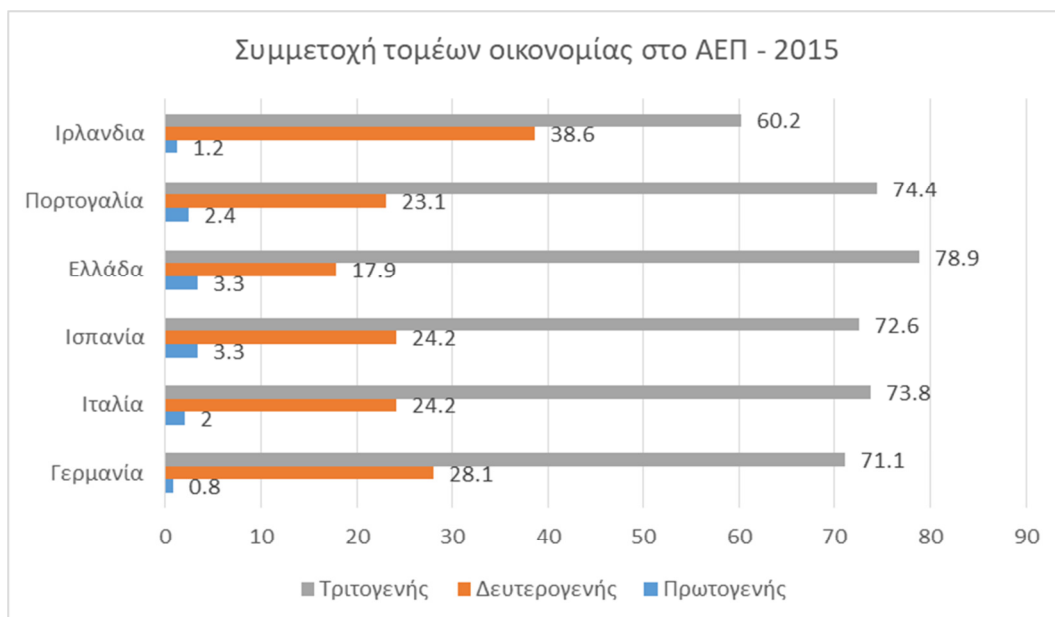
**Γράφημα 47 Συνεισφορά πρωτογενούς τομέα στο ΑΕΠ της Πορτογαλίας 2008-2017
(World Bank, 2017)**

6 Συμπεράσματα

Στόχος της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η μελέτη του πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα και η επίδραση αυτού στον εξαγωγικό τομέα της χώρας. Ως τελικό στάδιο της παρούσας εργασίας παρουσιάζονται τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τη μελέτη του πρωτογενούς τομέα στην χώρα. Ο πρωτογενής τομέας διαθέτει όλες τις προϋποθέσεις ώστε να παραμείνει ένας από τους κύριους μοχλούς ανάπτυξης της χώρας παρά τους μετασχηματισμούς της ελληνικής οικονομίας και τις διαρθρωτικές. Η Ελλάδα διαθέτει υψηλή ποιότητα προϊόντων και παγιωμένα δίκτυα διανομής σε ανεπτυγμένες αγορές. Η σταδιακή αναπροσαρμογή του παραγωγικού μοντέλου της χώρας σε παραγωγή και διάθεση προϊόντων υψηλής ποιότητας λαμβάνοντας υπόψη τα νέα καταναλωτικά πρότυπα προϋποθέτουν εκτός των άλλων:

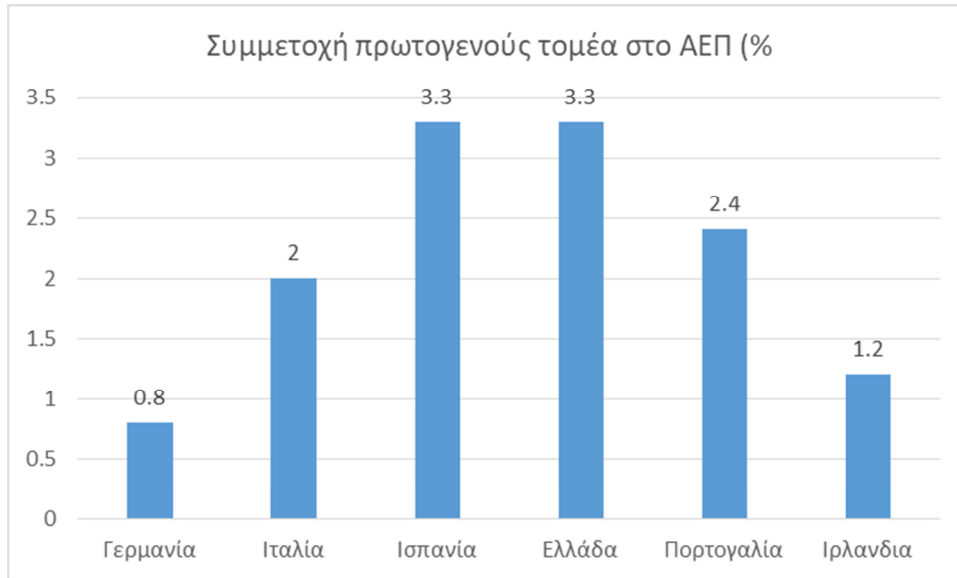
- Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας μέσω της αναδιάρθρωσης του αγροτικού τομέα με έμφαση στην ενίσχυση της βιωσιμότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων
- Ενίσχυση μορφών συνεργασίας, δικτύωσης & ανάπτυξη συνεργατικών σχηματισμών
- Αύξηση της προστιθέμενης αξίας με έμφαση στη μεταποίηση, τυποποίηση και την πιστοποίηση του προϊόντος και της μεθόδου παραγωγής του και τη διαφοροποίηση προς καινοτόμα προϊόντα
- Χρήση νέων εργαλείων χρηματοδότησης
- Εκπαίδευση και κατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού

Στο Γράφημα 8 παρουσιάζεται η συμμετοχή τομέων οικονομίας στο ΑΕΠ για το 2015, σε 6 Ευρωπαϊκές χώρες. Όπως φαίνεται από το Γράφημα, η Ελλάδα και η Ισπανία έχουν το μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής του πρωτογενούς τομέα στο ΑΕΠ (3.3%). Αντίθετα ο πρωτογενής τομέας της Γερμανίας συμμετέχει με το μικρότερο ποσοστό στο ΑΕΠ της χώρας (0.8%). Στην Ιρλανδία, ο τριτογενής τομέας παρουσιάζει αρκετά μικρότερο ποσοστό από τις άλλες χώρες στο συνολικό ΑΕΠ (60.2%)

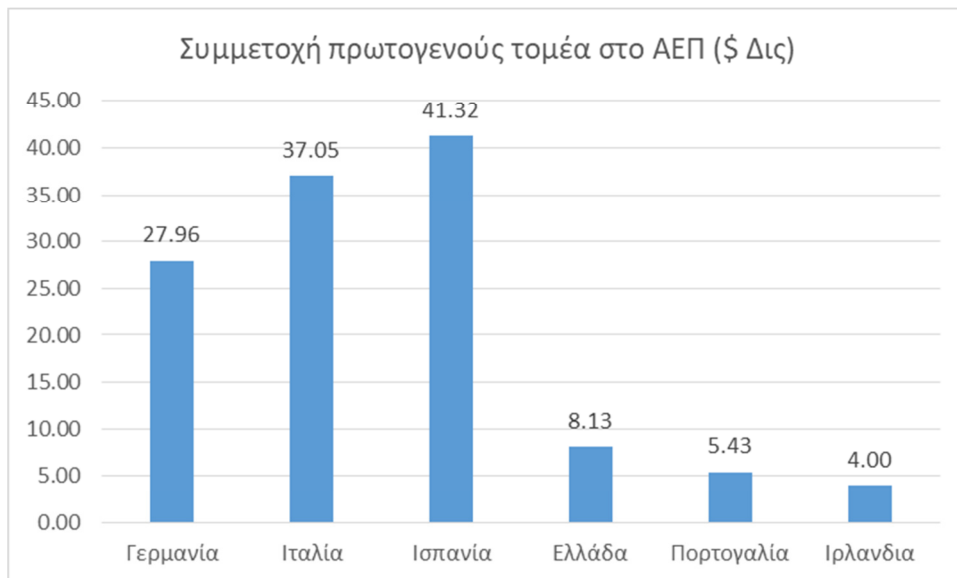

Γράφημα 48 Συμμετοχή τομέων οικονομίας στο ΑΕΠ 2015 (Central Intelligence Agency, 2017)

Τα Γράφημα 9Γράφημα 0 παρουσιάζουν τη συμμετοχή μόνο του πρωτογενούς τομέα στο ΑΕΠ 6 Ευρωπαϊκών χωρών σε επίπεδο ποσοστών και απόλυτων αριθμών για το 2015. Ενώ στην Ελλάδα, ο πρωτογενής τομέας συμμετέχει στο ΑΕΠ με υψηλό ποσοστό (3.3%), σε απόλυτους αριθμούς αυτός ο αριθμός δεν είναι ο υψηλότερος (\$8.13 δισ). Αντίθετα, στην περίπτωση της Ισπανίας, ο υψηλό ποσοστό μεταφράζεται και στον υψηλότερο απόλυτο αριθμό (\$41.32 Δις).

Γράφημα 49 Συμμετοχή πρωτογενούς τομέα ΑΕΠ – 2015 (%) (Central Intel. Agency, 2017)

Γράφημα 50 Συμμετοχή πρωτογενούς τομέα ΑΕΠ – 2015 (\$ Δις) (Central Intel. Agency, 2017)

Στο πίνακα 6 παρατηρούμε ότι η έκταση των κυρίων αγροτικών περιοχών στην Ελλάδα τη περίοδο 2008 είναι στο 82% της συνολικής της έκτασης, ενώ στην ΕΕ-27

το ποσοστό αυτό βρίσκεται στο 57,6%. Ο μισός πληθυσμός, περίπου, της χώρας, το 43%, κατοικεί σε αγροτικές περιοχές ενώ στην ΕΕ-27 μόνο το 23,6% κατοικεί σε αγροτικές περιοχές.

Η Χρησιμοποιούμενη Γεωργική Έκταση το 2011 υπολογίζεται στα 34,7 εκατομμύρια στρέμματα συμπεριλαμβανομένου 717.000 γεωργικές εκμεταλλεύσεις. Ένα από τα βασικά μειονεκτήματα της ελληνικής αγροτικής οικονομίας είναι το μικρό μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Το μέσο μέγεθος των ελληνικών γεωργικών εκμεταλλεύσεων για το έτος 2011, είναι στα 4,9 εκτάρια όταν στην ΕΕ-27 το μέσο μέγεθος ανέρχεται στα 14,6 εκτάρια.

Η αξία του προϊόντος του γεωργικού τομέα το 2012 υπολογίζεται στα 10,8 δισεκατομμύρια ευρώ ενώ η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του στα 5,1 δισεκατομμύρια ευρώ μέγεθος που αναλογεί στο 4% της συνολικής οικονομίας.

Η αξία των εισαγόμενων αγροτικών προϊόντων καλύπτει το 13,6% της συνολικής αξίας των εισαγωγών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να παρουσιάζεται αρνητικό ισοζύγιο στο εμπόριο αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος με έλλειμμα το οποίο υπολογίζεται για το έτος 2011 στα 1,9 δισεκατομμύρια ευρώ.

ΜΕΓΕΘΗ	ΕΕ-27	ΕΛΛΑΔΑ
Έκταση κυρίως αγροτικών περιοχών (% της συνολικής, 2008)	57,6	82,0
Πληθυσμός κυρίως αγροτικών περιοχών (% του συνολικού, 2008)	23,6	43,0
Χρησιμοποιούμενη Γεωργική Έκταση (ΧΓΕ) (σε 1000 εκτάρια, 2011)	171603,0	3478,0
Αριθμός γεωργικών εκμεταλλεύσεων (σε 1000 εκτάρια, 2011)	11757,0	717,0
Έκταση ανά εκμετάλλευση (σε εκτάρια, 2011)	14,6	4,9
Σύνολο εργατικού δυναμικού εκμεταλλεύσεων (σε 1000, 2010)	24889,0	1133,0
Απασχόληση κυρίως αγροτικών περιοχών (% της συνολικής, 2008)	21,7	41,0
Αριθμός απασχολούμενων	10761,0	507,0

πρωτογενούς τομέα (σε 1000, 2011)		
Ποσοστό απασχόλησης αγροτικού τομέα στο σύνολο (% , 2011)	5,0	12,4
Αξία προϊόντος γεωργικού τομέα, σε τρέχουσες τιμές (δισ €, 2012)	405,6	10,8
Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία, σε βασικές τιμές (δισ €, 2012)	159,4	5,1
Α.Π.Α. κυρίως αγροτικών περιοχών (% της συνολικής, 2008)	17,2	34,0
Ποσοστό γεωργίας στο ΑΕΠ (% , 2011)	1,2	2,5
Ποσοστό Α.Π.Α. αγροτικού τομέα στην οικονομία (% , 2011)	2,3	4,0
Μερίδιο εισαγωγών αγροτικών προϊόντων στο σύνολο (% , 2011)	5,8	13,6
Μερίδιο εξαγωγών αγροτικών προϊόντων στο σύνολο (% , 2011)	6,8	17,5
Εμπορικό ισοζύγιο αγροτικών προϊόντων (σε δισ €, 2011)	6579,6	-1,9

Πίνακας 6 Μεγέθη Αγροτικού Τομέα Πηγή: European Commission, Agriculture in the EU, Statistical and Economic Information, Report 2012, December 2012

Στον Πίνακα 7 παρουσιάζονται κάποια βασικά στοιχεία του πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα σε σύγκριση με την Ευρώπη.

Πίνακας 1 Πρωτογενής τομέας σε Ελλάδα και Ευρώπη (ΣΕΒ, 2018)

Δείκτης	Ελλάδα	Ευρώπη
Ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα (%)	11.3%	4.5%
Επιδότησεις/Παραγωγή (%)	4.3%	2%
Εκτάρια/Φάρμα (%)	27.4%	16.4%
Ενεργητικό/Φάρμα (Ευρώ)	6.8	6.1
Εκτάρια ανά μονάδα εργασίας (απόλυτος αριθμός)	130'020	327'198

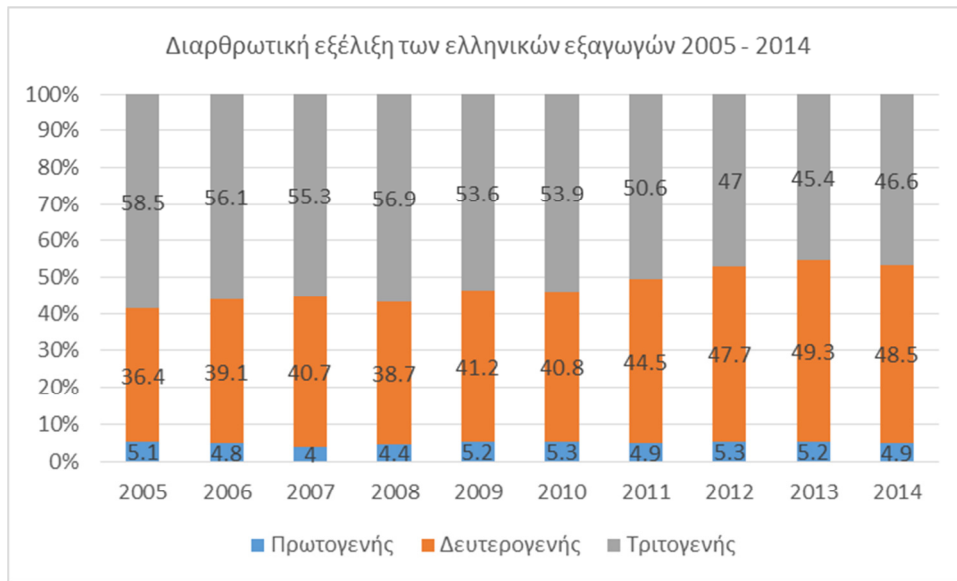
Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία τομέα/ΑΕΠ (%)	3.3%	1.4%
Προσθήκη αξίας από μεταποίηση	40%	70%

Στον Πίνακα 8 παρουσιάζονται οι Τοπ 10 εξαγωγές και εισαγωγές προϊόντων που σημειώθηκαν για το 2017 στην Ελλάδα. Όπως γίνεται αντιληπτό, η χώρα εξάγει πολύ περισσότερα προϊόντα πρωτογενούς τομέα παρά από ότι εισάγει. Παρόλα αυτά το ισοζύγιο παραμένει αρνητικό.

Πίνακας 8 Τοπ 10 κυριότερων προϊόντων σε εισαγωγές και εξαγωγές -εισαγωγές (ΕΛΣΤΑΤ, 2018)

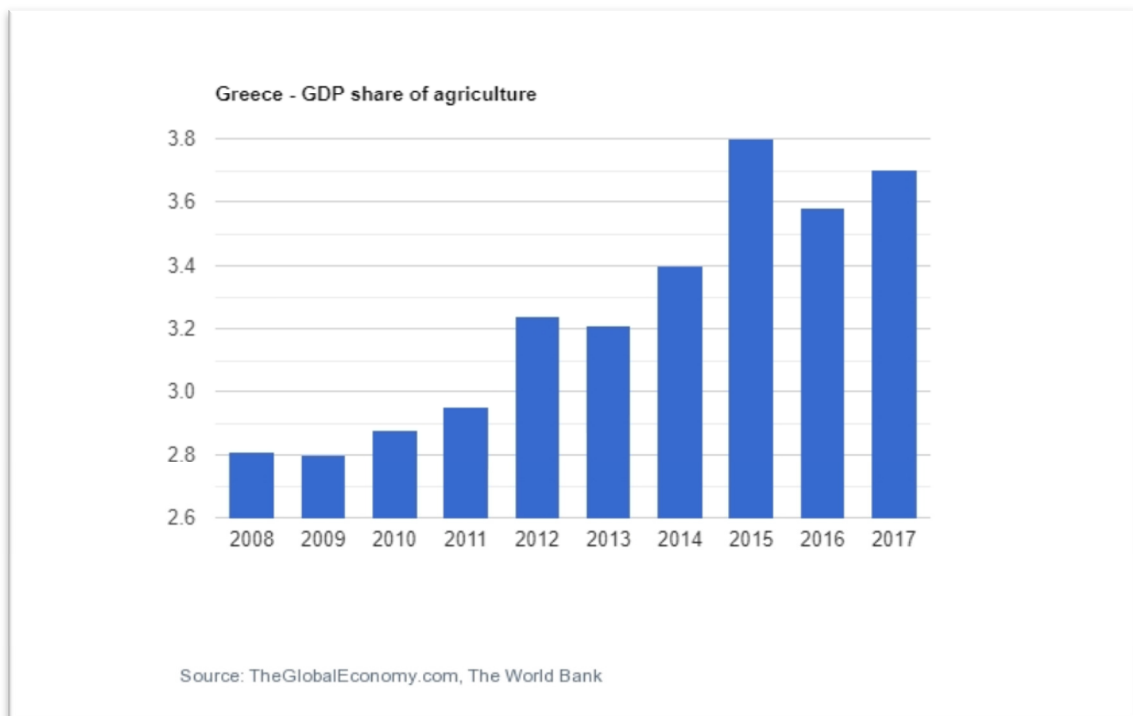
Εισαγωγές των 10 κυριότερων προϊόντων, 2017	Εξαγωγές των 10 κυριότερων προϊόντων, 2017
Έλαια πετρελαίου και ασφαλτωδών ορυκτών,ακατέργαστα	Έλαια πετρελαίου και ασφαλτωδών ορυκτών, άλλα από τα ακατέργαστα
Πλοία, πλοiάρια και πλωτές κατασκευές	Αργίλιο (Αλουμίνιο)
Έλαια πετρελαίου και ασφαλτωδών ορυκτών, άλλα από τα ακατέργαστα	Φάρμακα (περιλαμβάνονται και τα κτηνιατρικά φάρμακα)
Φάρμακα (περιλαμβάνονται και τα κτηνιατρικά φάρμακα)	Φρούτα και καρποί, νωπά ή αποξηραμένα
Αυτοκίνητα οχήματα για τη μεταφορά προσώπων (εκτός οχημάτων δημόσιων μεταφορών)	Λαχανικά, παρασκευασμένα ή διατηρημένα
Φωταέριο	Ψάρια, νωπά ή κατεψυγμένα
Αργίλιο (Αλουμίνιο)	Έλαια και λίπη φυτικά, σταθερά, μαλακά, ακατέργαστα
Τηλεπικοινωνιακός εξοπλισμός	Χαλκός
Ιατρικά και φαρμακευτικά προϊόντα, εκτός από τα φάρμακα	Τυρί και πηγμένο γάλα για τυρί
Αυτόματες μηχανές εγγραφής και επεξεργασίας στοιχείων και μονάδες αυτών	Αυτόματες μηχανές εγγραφής και επεξεργασίας στοιχείων και μονάδες αυτών

Το Γράφημα παρουσιάζει την διαρθρωτική εξέλιξη των ελληνικών εξαγωγών από το 2005-2014 τους 3 κύριους τομείς της Ελληνικής οικονομίας. Όπως παρατηρείται, την δεκαετία 2005-2014, ο πρωτογενής τομέας συμβάλει στις ελληνικές εξαγωγές σε ποσοστό 4.9%. Την τελευταία πενταετία, το ποσοστό αυτό αυξάνεται καθώς περισσότερα αγροτροφικά προϊόντα εξάγονται στο εξωτερικό.

Γράφημα 51 Διαρθρωτική εξέλιξη ελληνικών εξαγωγών 2005-2014 (ΕΛΣΤΑΤ, 2015)

Τέλος, το Γράφημα 52 παρουσιάζεται την συνεισφορά του πρωτογενούς τομέα στην Ελληνική οικονομία την τελευταία δεκαετία (2008-2017). Σύμφωνα με την ανάλυση της Παγκόσμιας Τράπεζας, ο πρωτογενής τομέας συνεισφέρει στο ΑΕΠ της χώρας σε ποσοστό 3.05% κατά μέσο όρο. Μέγιστη συνεισφορά του πρωτογενούς τομέα παρουσιάστηκε το 2015 (3.8%) και ελάχιστη συνεισφορά το 2009 (2.8%).

Γράφημα 52 Συνεισφορά πρωτογενούς τομέα στο ΑΕΠ της Ελλάδας 2008-2017 (World Bank, 2017)

7 Βιβλιογραφία

- Alpha Bank SA, (2018), 'Οι διαρθρωτικές αδυναμίες του πρωτογενούς τομέα - Ετήσια Έκθεση'
- Central Intelligence Agency, (2017). 'The World Factbook - Central Intelligence Agency'
- European Commission (2016), European Commission Press Release: Union Innovation Scoreboard
- European Commission, (2018). 'CAP in your country - Spain'
- European Commission, (2018). 'CAP in your country - Italy'
- European Commission, (2018). 'CAP in your country - Germany'
- European Commission, (2018). 'CAP in your country - Portugal'
- European Commission, (2018). 'CAP in your country - Ireland'
- European Commission, (2018). 'CAP in your country - Greece'
- Eurostat (2017), Annual Report 2017
- <https://www.naftemporiki.gr/afieromata/story/1414497/to-gonimo-pedio-anaptuksis-tis-xoras>
- [https:// www.ethnos.gr](https://www.ethnos.gr).
- ICAP, (2018) Εξαγωγική Δραστηριότητα των Επιχειρήσεων 12.2018 - Πανελλαδική έρευνα - έκθεση αποτελεσμάτων Δεκέμβριος 2018
- Kasimis, C., Papadopoulos, A. G., & Zografakis, S. (2015). The precarious status of migrant labour in Greece: Evidence from rural areas. In *The New Social Division* (pp. 101-119). Palgrave Macmillan, London.
- European Commission, Agriculture in the EU, Statistical and Economic Information, Report 2012, December 2012
- Perucho, L., Bazin, G., & Goussios, D. (2015). Greek Economic Crisis and New Agrarian Dynamics: The Example of Eastern Thessaly. In *Annales de géographie* (No. 5, pp. 473-497). Armand Colin.
- Tsoufidis, L. (2003). Economic history of Greece. University of Macedonia publications, Thessalonika.
- Eurostat :Μελέτη Διαρθρώσεως Εργατικού Δυναμικού Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων 2012).
- Αλεξιάδης, Σ., Κοκκίδης, Σ., Σπανέλλης, Λ., (2007), 'Τα Βασικά Χαρακτηριστικά του Ελληνικού Πρωτογενούς Τομέα', Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης
- Αμοργιανός, Δ., & Κοντομίχη, Α. (2015). Οι οικογενειακές επιχειρήσεις στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα.
- ΠΑΣΕΓΕΣ, «Πρόσφατες εξελίξεις στην αγροτική οικονομία», Ιούλιος 2013
- Γενική Διεύθυνση για την Ανάπτυξη της Γεωργίας και της Υπαίθρου Νοέμβριος 2012)

- Γεωργίου, Χ., Γιανναράς, Γ., Κούτσικος, Η., Τσίμας, Σ., 2016. Βιομηχανική Παραγωγή και Ενέργεια. Οργανισμός Εκδόσεως και Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα.
- Γκέκας, Ρ., 2005. Κλάδοι της ελληνικής οικονομίας: Διαρθρωτικά προβλήματα και προοπτικές.
- Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία (ΕΛΣΤΑΤ), (2016), 'Ετήσια Έκθεση 2016'
- Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία (ΕΛΣΤΑΤ), (2017), 'Ετήσια Έκθεση 2017'
- Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία (ΕΛΣΤΑΤ), (2018), 'Ετήσια Έκθεση 2018'
- Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ), (2018), 'Ελληνική Οικονομία - Τριμηνιαία Έκθεση 02/2018'
- Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ), (2018), 'Ελληνική Οικονομία - Τριμηνιαία Έκθεση 04/2018'
- Ινστιτούτο Εργασίας (ΓΣΕΕ), (2015), 'Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση - Ετήσια Έκθεση 2015'
- Ινστιτούτο Εργασίας (ΓΣΕΕ), (2016), 'Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση - Ετήσια Έκθεση 2016'
- Κασίμης, Χ., Ζωγραφάκης, Σ., 2014a. Κρίση και Επιστροφή στη Γεωργία, in: Ζαμπαρλούκου, Σ., Κούση, Μ. (Eds.), Κοινωνικές Όψεις Της Κρίσης Στην Ελλάδα. Πεδίο, Αθήνα, pp. 135–170.
- Κασίμης, Χ., Ζωγραφάκης, Σ., 2014b. Η Νέα Αγροτικότητα στον Πρωτογενή Τομέα. Agropnews.
- Κέντρο Εξαγωγικών Ερευνών και Μελετών (ΚΕΕΜ), (2018), Ετήσια Αναφορά 2018
- Μπαγινέτας, Κ., 2015. Η Συμβολή της Γεωργίας στην Έξοδο από την Κρίση: Μια Σειρά Μέτρων Αγροτικής Πολιτικής.
- Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης, (2019), Ανάπτυξη ενός νέου μοντέλου συνεργατικότητας για τον πρωτογενή τομέα στην Ελλάδα, με επίκεντρο τον πελάτη/καταναλωτή - 05.2019, Μάιος 2019, Μαριάννα Σκυλακάκη Θανάσης Κανταρτζής, Θεόδωρος Μπένος, Θεόδωρος Σκυλακάκης
- Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), (2018), Ετήσια Αναφορά 2018
- Πέζαρος, Π. (2011). Η Κοινή Αγροτική πολιτική: Εξέλιξη και προοπτικές. Άρθρο του Υπουργείου Αγροτικής ανάπτυξης και Τροφίμων.

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1988 και τα άρθρα 2,4,6 παρ. 3 του Ν. 1256/1982, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον.

Όνομα επίθετο σπουδαστή, [Έτος ολοκλήρωσης πτυχιακής]